

KONYA

İÇİNDEKİLERİ

Selçuk tarihinin devamı	H. Fehmi Turgal
Şikâri tarihi :	
Kitabelerin değeri ve Konya	Abdülkadir Erdoğan
Seydişehir'in kuruluşu	Ferit Uğur
Konya	Naci Fikret Baştağ
Konya ile ilgili iki büyük âlimin resme karşı durumları	H. Fehmi Turgal
Müzekki-in Nüfus'un dil bakımından değerleri . .	Hicri Göncel
Zühullere karşı	Dr. O. Şevki Uludağ
Konya Vilâyetinde sondajlar	Dr. H. Dünner
Konyada Su İşleri Bürosu senelik raporu	Su İşleri Bürosu

Halkevi tarafından aydabir çıkarılır .

KONYADA (SAHİB ATA) camii kapısı

KONYA REVÜSÜ: 4

KONYA

Halkevi Tarafından Aydabir Çıkarılır.

SELÇUK TARİHİNİN DEVAMI

(Aksaray'den)

H. FEHMİ TURGAL

691 Senesi baharında Keygatu Anadolu'dan merkezi hükûmeti olan Azerbaycana avdet buyurdu. Sultanlık sultan Mesud'da, Niyabeti saltanat Mücirüddin Emirşah'ta, Vezirlik sahib Necmüddinde kararlaştı. Eyalet Hattaylı Taştımur'a tefviz olundu. Divan işleri bu yıl parlak gitti. Çünkü Erzurum'dan Antalya kıyısına kadar hükmü nafizdi. Biraz nefes almışlar, gönüller endişeden fariğ olmuştu. Biraz sonra devlet erkânı arasına nifak düştü, Moğol ve müslüman beyleri birbirine girdi. Her birisi bir yerin maliyyesini iltizam eylemeğe başladı, bunun için her biri kendi çıkarının intizamına bakıyordu. Kendi yükselmesini düşünüyordu. Nihayet hepsi de ayrı ayrı Âlâhazrete yüz sürmek üzere ihrama girdiler. (hazırlandılar). 692 yılında Orduya vusul müyesser oldu. Bu yıl Dilay vilâyetlerinin hükmü Hasan beye, İncuların hükmü Taycu'ya verildi. [1]

(1) Burada geçen iki nevi verginin birisi yani İncu hakkında malûmat kısmen vardır. 1931 senesinde Profesör Köprülü oğlu tarafından yalnız bir nüsha olarak çıkmış olan

Emaret ve Niyabet kemakân Mücirüddinde kararlaştı. Dilay ve İncuların tasarrufunu da ona tefviz buyurdular. Âlâhazretin naibliği de ona munzam oldu. Kardeşi Rüknuddin kendisine bu işlerin kâffesinde müşterek olacaktı. İsfendiyar ve İlbasar yarlıg hükmünce eyalete nasbolundular. İncu ve Dilay için müstevfiler tayin olundu. Anadolu-

(Türk hukuk ve iktisadiyat tarihi) mecmuasında müteveffa Barthold tarafından yazılan (İlhanîler devrinde malî vaziyet) başlıklı makalede şöyle der :

Gerek muayyen bir mülkanın hükümdar sülâlesine mensup zatların malikânesi attedilmesi ve gerek ayrı şahısların bunlara tâbi bulunması aynı (İncu) istilâhla ifade olunuyordu.

HAMİŞİNDE ŞU SATIRLAR VARDIR:

Bu kelime Farslar tarafından böyle telâffuz edilmiş olsa gerek. Türk ve Moğol lisanının kanunu ise bu kelimenin başkaca Telâffuzunu icap eder. Benim bildiğime göre bu kelimenin ne etimoloji menşei ve ne de telâffuz şekli bu güne kadar halledilmemiştir. Mukayese ediniz. Radlof Türk lügati (ençi, inşü) ve onun (incu) şeklinde transkripsiyon'u.

Not - Bizim daha ziyade uğradığımız müş-

ya geldiklerinde her birisi tayin olunduğu mansıbına el uzattı.

Bir hakim yerine iki birader hüküm sürmeğe başladı. Bir yargucu yerine iki yargucu meydana geldi. Bir müstevfi yerine dört, bir muharrir yerine sekiz, bir münşi yerine on kişi işe başladı. Her birisinin kimi kitabet, kimi niyabet, kimi tebaiyyet dolayısıyla yapışanları vardı. Hepsisi de devlet işlerinin hallü aktine koyuldular. Bir birisine tefevvuk etmek isteyorlardı. Her mimberde bin hatip, her kapıda bin bevvap vardı. Müstevfiler kendi maişetlerine ait kısmı hiç eksiksiz cibayet ediyor başkalarına bakmıyordu. Yargu ümerasıyla eyalet müstevfileri ilk günleri vilâyet mutasarrıflarına son derece şiddet göstermişler, sonra da aksine olarak rıfk ve ihmâl ile hareket eylemişlerdi. Fazla şiddet, hatsiz mü-lâyemet ümuru devlete fütur vermişti. Bununla beraber herkes kendi efendisinin ötekine tefevvuk çaresini arıyor ve bu rekabet divanı erkânı arasında ihtilâfa badi oluyordu. Belirsiz

külât (İncu) kelimesi yanında geçen. (دلاى). sözüdür. Bu nasıl yazılmalıdır. Profesörler bunu daha önce görmedikleri için hiç bir şey söylemiyorlar. Mecmuada gerek malî tarih parçalarında ne Barthold, ne köprülü oğlu, ne de diğer zat şakki şefe etmiyorlar. Başka yerlerde (İncu) ve (دلايات) diye istimali görüldüğüne göre (دلاى) hazinesi hassanın zıddıdır. Nasilki (İncu) nevilerinde Has incu istimali de vardır.

Ben Hukuk mecmuasını görmezden önce Aksarayî da gördüğüm (İncu) sözünü (İncu) diye okuyordum. Çünkü Moğollar kendilerine tâbi olanları anlatırken illüğü müzâ kabul edenle deyolar. Nasilki Kaan'ın Alâeddin Keykubad'a yazdığı mektupta «İlliğimizi kabul ettiğinizde..» diye anlatmaktadır.

müstevfilerin hepsi de bir garaz ile malûl idi. Münazaralar mükâbereye muameleler mücadeleye müncer oldu. Ben müellif diyorum ki :

Her kimin ki tegallübü kuvvetli idi, hasılâtın saf kısmını alıyor, tortusunu ötekilere bırakıyordu. Kâtipler günlük rızklarına kanaat etmişlerdi. Hakimler «Köpeğini acıktır ki seni takip etsin» meseline uyarak maiyyetlerini ihmal eylediler. Kâtipler de divan erkânının kâselerinden bir katra şarap artmadığını görünce onlarda kitabet vazifelerini bilküllüyle ihmal eylediler.

BAYDU'NUN HURUCU:

Ümeranın teşvikî, ansızın saltanat sevdasıyla, Bağdad'dan hareket eyledi. Kıyamının avazesi etrafa yayıldı. Dimağında devlet sevdası taşıyan, istiklâl hülyası olan bütün ümarada aynı hastalık zuhur eyledi. Muhalliflerin gürültüsü etrafı sardı. Bütün vilâyet hakimleri şaşaladı. Baydu kalın bir leşker ile Azerbaycana hareket eyledi. Tümen ümerası tagallüp ellerini kaldırdılar. İki taraftan iki guruh meydana çıktı. Keygatu'nun devlet sefinesi öyle zedelenmişti ki olur olmaz lengerle tutunabilmesine imkân yoktu. Cihan bir vakayı tufarına tutulmuştu. Harp sebepleri hazırlanmıştı. Savaş kapıları açıldı. Halkın bütün mezuat ve mahsulâtı harap oldu. Akboga ve Taycu daha dehşetin başlangıcında mahvolmuşlar, bütün devlet ve saadetleri zevale uğramıştı.

Keyhatu devletin saygılı günleri tükenmiş olduğundan kaza ve kader muhbirleri Keyhatu devletinin tebdili haberini yaydılar Fit-

nenin yangını saçağı sarmış olduğundan söndürülmek imkânı da yoktu.

Bir hamlede yıkıldı, o kadar padişahlık levazımı, o kadar saltanat tecemmülâtı tebah olup gitti. Bu fitnenin ruzgârı onun devlet mumunu söndürmüş, padişahlık nevbeti sona ermişti. Bir kasırga tahtını alarak yere çarpmış, serir saltanat ondan boşalmıştı. Baydu saltanat tahtına yaslanmıştı. Derhal elçilerini memlekete gönderdi. Bunlar köyleri, yolları vurdular. Halk büyük ve anî bir felâkete düştü. Mağaralara, kovuklara sığınmağa mecbur oldular. Medreseler kapandı, meşayih ve abitlerin karargâhı olan tekkeler, zaviyeler patriklerin, bahşilerin meskeni oldu. Mesçitler, mihraplar şarap mastabasına çevrildi. Zahitler ve ehli tarikat ruhbanların pamalı oldular. Az kaldı ezan ve namaz yasak, camiler, mesçitler puthane edilecekti. Salâh erbabı mesçitlerde, mimberlerde tazarrua başladılar. Az zaman içinde bu tahakkümün de temeli kazıldı. Hasılı bu yıl da bu badirelerle sonlandı.

KAZANIN PADİŞAHLIĞI:

Tanrının lütfu inayeti eseri olarak bu karanlık geceler bir suphu eman mevkibi doğurdu, nusrat nesiminin rahmetleri esmeğe başladı. Hakani âzam Büyük Kazan, Sultan Mahmud, sahip karanlık tahtına oturdu. Büyük bir ordu ile Horasan'dan Azerbaycana doğru hareket eyledi. Yolda Baydu ordusuyla karşılaştı. Davul sesleri, sur avazesi gibi gök kub-

besine akseyletti. Süvarilerin kopardığı toz havanın dimağını mağuş eyletti. Kürei zemin kürzlelerin darbasından atılmış pamuğa döndü.

Baydu'nun devleti yüzü üstü düştü. Zafer, Kazanın mevkibine hem'ınan oldu. Baydu münhezim oldu. Kendisini devlet ve memleket sevdasına sevkemiş olan ulular yüzlerini çevirdiler, bu suretle kendisi yakalanarak mahvoldu.

Baydu'nun havasına uymuş ve bu harekete katılarak şehirlere, yollara yerleşmiş, mabet ve türbelere el atmış olan kâfirler de çekilerek ibadethaneleri tahliye eylediler.

Fitneye iştirâk edenler için halâs imkânı yoktu. Nerede bir muhalif bulundu ise söndürüldü. Bir çok müşrikler bu kahir satvet ateşile yanıp kül oldular. Şehzadeler ve etbâ ve eşyâ'ları her birisi dizgin çekerek bir köşe de büzüldü, çocuklarının tevbihi ve itap ile ümidleri karardı, canı boğazlarına gelmiş olanlar da ecellerile ölüp gittiler. Bir çok kimseler onun sahasından şarabı safî beklerken ancak tortusunu buldular, bir çokları sakın devran elinden tatlı içkiler beklerken acı zehir içmiş oldular. Nihayet Süleymanlık hatemi Baydu'nun elinden, Cenabı Hakkın fazlu inayeti, Kaani âzam Kazan'ın kâmranlı eline düştü. Müslümanlar bu suretle inşirah bulunca halkın yardımına, şehirlerin imarına, sarıldılar, adlî merhamet seririni yaydılar, her tarafta madelet nurları parlamaya, nizam ve

intizam kanunları aydınlık vermeğe başladı.

TUGAÇARIN KIYAMI :

Bu yıl içerisinde bir çok leşkere sahip olan, memleket işlerinde bir çok tuzaklar kurup işletmiş olan Tümen beyi Tugaçar da büyük ümit ve hevesle Anadolu'yu ele geçirmek istedi, yüksek icazet ile Anadolu'ya ayak bastı. Devletin ömrü tükenmiş olduğundan kendisi bir konak mesafe aldıkça eceli iki konak daha ilerliyordu. Zamanın hadiselerini dünden haber verenler onun kulağına (Allahın dediği olsun diye iki ayağıla kasten çukuruna gidiyor) mealindeki beyti okumuş isede on da işiden bir akıl kalmamıştı.

Nükte :

Anadolu yabancıların me'meni, rahat ve istirahat yeridir. Her kimin Azerbaycan, Irak ve Horasan ülkesinde tekebbür ve tecebbür sevdası dimağına girerse o ümit ve sevdalarının dağını ora ahalisinin alnına vurmak kabil olmayınca tamahlarını Anadolu'ya çevirerek bir takım fesat ve karışıklık yollarından girerler, oralarda husule gelen deliklerini burada tıkamak, orada aldığı bağları, gördüğü şiddetleri burada çözmek ve hafifletmek isterler. Bunun için uzun yollar, binlerce fersah katederler.

Netice :

Tam bir istical ile İrandan ve Azerbaycandan yola çıkarak Danişmendiyye ülkesinin makarrı olan Tokat'a geldi. Onun uğrayacağı belâların çukuru burada idi. Menhus talihi sebeble hükmü kaza ve kader onun gözünü bağlamıştı. Üzerine gelmekte olan belâları hissedemiyordu. Kendisi bir çok günler yaşamış kötüyü sınımış.

Sipehdarlık mücadelesinin nihayetsiz elemelerini çekmiş ve üstesinden gelmişti. Ancak her zaman desti sudan sağlam dönemez. Kaza ve kader onun basiret gözünü kapamış olduğundan önünde onun vebâl ve mes'uliyetleri için yakılan ateşten habersizdi. Çürük bir temel üzerine devletini istinad ettirmek istiyordu. Her ne kadar kuvvet ve şevkette kaplan sıfatlı isede kafasındaki gurur tilki sıfatlıların tuzağına düşmekten onu kurtarmadı, yüzürü belâ sedirine koymuş saltanat ve ferağat umuyordu. Taliin aygırılığı yüzünden cehennemnin esfeli safilinine gittiğini bilmiyor, iyi tedbirlerle selâmet sahiline çıkarım sanıyordu. Bir müddet Tokat'ta halkı ulufe zahmetleri altında inetti. Samakar oğlu Arab bu vilâyetin askerî kumandanı idi. Arab bir kaç gün kendisile birlikte bulundu. Gelmekte olan hadisatın kokusunu aldığından zahirde muvafık içten münafıktı. Dönüp yaylağına geldi. Orada hile tuzağını kurdu, muhalefet oku ile pusuda nişan alıyordu. Tugaçar gaflet içinde Delüce kışlağa gitti. Yolda Demirlü Karahisar'ına indi. Beylerbeyi İzzeddin dirayet ve seciyyede asrın yektası bir zat idi. Usul ve kanunlar dairesinde vazifesini yapar, kanunsuz en küçük bir harekette bulunmazdı. Öyle olmakla beraber Tugaçarın devletine boyun keserek onun hükmünü kabul eyledi.

Beylerbeyi İzzeddin'in Baltu ile geçmiş eski düşmanlığı vardı. Onunla çok kerre mücadelelerde bulundu. Baltu hali hazırda kuvvetli idi. Onun kökünü kazımağa azmeylemiş

bulunuyordu. Böyle bir kuvvetle çarpmak onun için dağ ile tokuşmağa benziyordu. Ne çare ki Tugaçarın hareketile eski gidişinde sebat ederek atisini düşünemedi. Baltu düşmanlık zırhını geymişti. Sabah güneş doğarken onun karargâhını çeviriyordu. Tugaçarın çadırından kendisini sürükleyerek çıkardılar. Tugaçar ile olan münasebeti fayda vermedi. Tugaçar hasmının kuvvetini görünce selâmet nikabını yüzüne çekti, sabrû sebatan başka çare görmedi.

Pervane Mehmet bey çarçabuk kapağı Sinob'a attı. Orada selâmeti buldu. Tugaçar kış basınca Delüce kışlağına girdi. Baltu kendisini rahat bırakmıyordu. Tugaçarı her taraftan kuşatmış, gönderdiği elçiler yol bulamıyordu. Tugaçar kımıldayamıyordu. Bütün ümerasını toplayıp bir debdebe ile hareket etmek istedisede soğuk pek şiddetli olduğundan, her taraf kar ve buzla örtüldüğünden yürüyüş imkânı bulunamadı.

Bir müddet daha bekledikten sonra bu dar yerden dışarıya çıktı. Moğollardan, Taciklerden, elçilerden, uzaktan, yakından bir cemiyet meydana getirerek bahar başladığı sırada bunların yardımıla kışlaktan şaşkın şaşkın Sivas tarafına sürdü. Hasımı atbaşı beraberdi. Bahar gelmesi üzerine Baltu bütün geçitlerde pusu kurdurmuştu. Kendisi tam bir ihtiyat ile Sivas'a ulaştı. Tugaçar nereye teveccüh itse onu arkasında buluyordu. Gölge gibi izini bırakmıyordu. Her iki tarafta perde arkasından ne çıkacak diye bekliyordu. Tugaçara kemali safvetinden adamları ne söylerse inanıyor, saltanat

ve devleti hakkındaki yorgulara aldanıyordu. Bu aldadıcı sözler onu gafletten gaflete düşürüyor. Her adımda tehlikeli bir tuzağa yakalanıyordu. Bir sabah Baltu tasallut kılıcını çekti. Divan teşkil edildi. Malların mülklerin hesabı istenecekti. Bu bir tuzaktı. Tugaçar tane tamayla, hükümet ve emaret saikasıyla Divanı tefişe gelmişti. Baltu, Arab ve sair mütteliklar pusuda idiler. Birden atıldılar. Tugaçar'ın barigâhını ve divan kurulan yeri çevirdiler. Nokta gibi dairenin ortasında kalmışlardı. İntikam kılıçları çekildi. Tugaçar daha kılıç darbası görmeden korkusundan ölmüştü. Sanki uzun yıllardan beri mancınık gürültülerini o işitmemiş, harp ve darp görmemişti. Bütün adamları birer tarafa kaçtı. Bu yıl da böyle sonlandı.

YARINDASI YILDAKİ HADİSELER :

Tugaçar hadisesi tamamen Baltu'ya nasip oldu.

Baltu her ne kadar tecrübeli ordu ahvaline, kumandanlık işlerine bihakkın vakıf, padişahlık rüsumuna ağâh Anadolu'nun muhafazasında, sınırlarının korunmasında mühim bir rükün idise de kutsuzluk eteğinden yakalamıştı. Padişahın kulluğundan elçekmiş, başını isyan yakasıyla örtmüş fasit bir arzuya, çıkmaz bir yola sapmıştı. Sultan Mes'ud ile Selçuk ümerasını da arzı ubudiyete gitmekten meneylemişti. Bunlar da kendi arzuları hilâfına ona tav'an, kerhen mümaşat eylediler.

Elçiler birbirini müteakip geliyor, Baltu'yu davet ediyorlardı. Onu Alâ-hazrete götürmek hususunda yapılan teşebbüsler arttıkça onun teallülü artıyordu. Gelen bir çok yarlıglara rağmen o muttasıl fitne koparmak gayretile

vakit fevtediyordu. Hiç bir nasihat tesir etmiyordu. Muhalefet, muvafakat arasında mütehayyir kaldı. Nihayet orduya azimeti bütün bütün kalbinden çıkardı. Muhalefette, yerinde kalmakta ısrar eyledi.

Müellif der ki :

Cenabı Hakkın fazlu keremi eseridir ki musıp rey ve tavsiyelere imtisal eden Mücîrüddin Emirşah onunla kalmağa razı olmamış, hepimiz de, bütün daire halkı, onun arkasına düşüp bu vartadan uzaklaştık. Kulluk arzilemek üzere Ordu'ya yöneldik.

Baltu gururundan yola çıkmak şöyle dursun bütün malik olduğu nimet ve debdebenin şükranı yerine isyan ve tuğyana saptı. Bu suretle kendi kuvvetine güvenerek kendisini zevâl çukuruna bıraktı. Sultan Mes'ud'u Orduya gitmekten meneyledi. Zorla kendisine yoldaş yaptı. Sultanın bu hususta her ne kadar iradesi yoksa da bu işin sonunda korku ve tehlike gördü. Ehliyetsiz hâcileri azimet çaresi aramaktan bu âsinin yanında kalmayı daha kolay gördüler. Bilâhare verilen ümitler tesirile o da yürekten Baltu'ya uymuş bulunuyordu.

Hasılı Baltu isyanının hikâyesi ve Sultanın kendisine uyması Âlâhazrete olduğu gibi arzedildi. Padişah bunun cevabını kılıca havale eyledi.

KUTLUK ŞAH'IN BALTU ÜZERİNE YOLLANMASI :

Kutlukşah ordudaki büyük beylerdendi. Kalm bir ordu ile Baltu isyanının bertaraf edilmesine memur oldu. Kırşehir'in Malye Ovasında iki kuvvet karşılaştı. Samakar oğlu Arab daniş-

mend vilâyetinde Kutlukşah'a iltihak eylemiş, öncül olarak ilerlemişti. Bir kaç fersah kadar Baltu'ya yaklaştığı sırada Baltu tarafından çıkarılmış olan öncüllere tesadüf etti; bu iki kuvvet birbirine atıldı. O gün sabahtan akşama kadar döğüş oldu. Karanlık basınca çekildiler. Bir çokları kılıçtan geçen Baltu karavullarının mühim bir kısmı Delüce bataklığına düştü. Arab büyük karargâha döndü. İkinci günü sabahleyin her iki ordu karşı karşıya gelmiş, muharebe başlamıştır. Büyük ordu birden Baltu üzerine saldırdı. Akşama kadar dehşetli savaş oldu. Geceleyin Baltu'nun kumandanlarından bazıları Kutlukşah ordusuna geçtiler. Bu vaziyeti anlayanlar öteye beriye dağılmaya başladı. Bir kısmı bu esnada suda boğuldu. Baltu firardan başka çare görmiyerek bazı adamlarıyla uç tarafına kaçabildi. Yardım tedarik etmek üzere Gurgurum'a geldi.

Uçtaki Türk beyleri ahtü misaklarını tutmadılar, nakzı reva gördüler. Dünya malini ahte vefa sevabına tercih eylediler, Ansızın onların üstüne atıldılar. Ecel gibi büyük küçük bırakmadılar; Bazısı hercü merç içinde mahvoldu. Pereştis edilmekte güneşle bir tutulan ay yüzü, peri benizli binlerce dilber esir edildi, bir takımı da bu fırtına içinde kayboldu.

Baltu hususî bendelerinden bir müfreze ile uçta bir kaç huruç hareketi yaptıysa da Türklerin yardımından mahrum olması eceliyle oynamaktan başka bir netice vermedi. Zikri geçmiş olan Bayçunun torunu Sülemiş ona karşı geldi, aralarında bir kaç karşılaşma oldu. Sülemiş galip geldi.

Baltu buralarda kuvvet ve şevket peyda edemeyince, gurur yellere

futur arız olarak etrafa sulh haberleri göndermeğe çalıştı. Hiç bir netice alamadı. Türklerden de bir yardım göremeyince, bulunduğu yerlerde kendisi için emniyet kalmadığını da görünce Türklerin diyarını bırakıp Sis kâfirlerine iltica eyledi. Yağmurdan kaçarken doluya tutuldu. Sis Tekfuru ilk önce gösterdiği güzel sözlerinde sebat göstermedi. Ne orada ikametine, ne de Suriyeye geçmesine müsait bulunmadı. Akibet tutturup adamları vasıtasıyla orduya izam eyledi. Tebriz meydanında kafası koparıldı. Anadolu biriktirdiği o kadar servet, hademü haşem, ordu hebaenmensur olup gitti.

GELELİM SULTAN MESUD'UN AHVALİNE :

Baltu'ya tâbi olmanın iyi olmadığını muharebeler içinde gördüğü tekallübat ile daha iyi anlamıştı. Bu itiş kakış tufanı içinde mübarizlerin ok ve kılıç tartışmaları arasında bihaber bir kuş gibi tuzağa girmiş, balık gibi tava-ya aşık olmuştu. Eceli tükenmediği için bu vartalar içinde canını kurtarmıştı. Hazneleri, malları, davar ve at sürüleri bu tufan içinde hercü merç olmuştu. Yalnız canını selâmete çıkardı. Bir kaç bendesi ile bin tereddüt ve endişe içinde Kutlukşah'a dehalet eyledi. Baltu'ya iltihakının ıstırar neticesi olup bunda hiç bir irade ve ihtiyarı bulunmadığını tezarrûlarla arziletti. Kutlukşah bu rica ve özürleri kabul ederek defteri âmaline af kalemi çekti. Allahın inayeti ve Kutlukşahın himayesiyle Sultanın korkuları umut ile değiştirilmiş oldu. Bu vartadan canını kurtarması aynı keramet idi.

KUTLUKŞAHIN AVDETİ VE SULTANIN REFAKATİ :

Kutlukşah avdet edince Sultanın da maiyetinde gelmesini buyurdu. İşin hakikati, iltihakın zarureti uzun boylu arzedilerek Âlâhazretçe de kabule lâayık görülmüş, bütün günahları yarlıganmış ise de Anadolu'ya dönmesine müsaade buyurulmadı. Hemedan'da imtihan hepsine konması muvafık görüldü. Bütün ömründe saye gibi etrafında dolaşmış olan adamlarından hiç bir insanlık şemmesi görmiyerek yalnızca tahsis edilen küçük bir para ile bin müşkülât ve zaruret içinde bir kaç senesini Hemedanda geçirdi.

GELELİM MÜCİRÜDDİN EMİRŞAH'IN AHVALİNE :

İyi tedbiri, isabetli fikri neticesi olarak Baltu'dan yüz çevirmiş, adamlarını alarak aradan çıkmış, ordu tarafına yönelmiştir. Bu yollarda belâsız bir konak yoktu, yollarda korkusuz bir an geçmedi. Hiç bir yerde, hiç bir zaman rahat uykusu gözlerine girmedi, geceleri sabaha kadar uyanık geçiyordu. Bin vâhime ve endişe içinde kat'ı mesafe ediliyordu. Bu vaziyet içinde Anadolu mansıplarının tebdili haberi gelip çatı; Bu yıl Deskeranlı Cemaleddin sahibi divan oldu.

ANADOLU MANSIPLARI :

Anadolu mansıpları şöyle kararlaştı. Muinüddin Mehmet bey Pervaneci oldu. Emareti Mutlaka da üstünde idi. Cemaleddin Mehmet vezirliğe, Tiflisli Kemaleddin saltanat naipliğine, Şerefeddin Osman müstevfiliğe nail oldular.

Bu mansıplar mukabilinde altmış tümen derühte eylediler. Bu altmış tümeni Mücîrüddin Emirşah ile diğer Anadolu mutasarrıflarına teslim ede-

ceklerdi. Bunun için Anadoluyu bu dört mültezimin kabzai tasarrufuna bıraktılar. Altmış bin direm tutan on tümende ayrıca zevait derühte ve iltizam eylediler. Bu bapta yarlıklar istihsal olundu. Vaziyetlerinin tahkimi için Horasan muteberanından besalet ve kahramanlığı ile meşhur Melikpehlivan'ın eyalete getirilmesini iltimas eylediler. Anadoluya döndüler. Göğün takdiri ile Mücirüddin'in emelleri uygun gitmedi. Buğday gösterip de arpa satanlarla, dışı bal içi iğne olan düşmanlarla dost olmak lâzımdı. Zamirinde nakşeylediği şeyler beyaza çıkmadı. Terkeşine koyduğu her temenni oku takdirin kema niyle hedefe vurmadı. Cehdediyor, hasımlarıyla karşılaşmazdan önce maksada ulaşmasına çalışıyordu. Nihayet Hoy civarında Baltuyu bertaraf etmek üzere Anadoluya gitmekte olan Kutlukşah'a rast geldi. Kutlukşah'ın büyük müzaheretine nail oldu. Her ne mümkün ise yaptı. Orduya nameler yazarak yoluna devam etmesine müsaade eyledi. Ordu Irakta olduğundan umumî yolunu bırakarak Hemedan cihetine dizgin çevirdi. Hasımlarla karşılaşmaktan kaçınıyordu. İrade yıldızı vebâl burcunda olduğundan nereye teveccüh etse kaza gölge gibi onu takip ediyordu. Bu tuttuğu yolda genişledim sarıyorken ansızın Melikpehlivan uğursuz yolkesici gibi önüne çıktı. Belânın mâsum kervanımıza hücum eylediğini gören Mücirüddin Emirşah ağırlıkları bırakarak bazı adamlarıyla hasmın önünden yüz çevirdi, meçhul bir yola düştü, bu suretle orduya ulaşacak hasımları rağmına kendi emeline kavuşacaktı. Hizmetkârlar ve kervanbaşı efendilerinden ayrılınca kendi hayvanlarını bırakarak Âlahazrete takdim etmek üzere birlikte

götürdükleri kıymetli hayvanlara süvar oldular, acele Mücirüddin'in arkasından koştular. Mücirüddin meçhul yolda bütün gece yürümüştü, bir kaç konak olsun hasımdan uzaklaştım sanıyordu. Sabah olunca aynı merkezin etrafında dolaşarak çıktığı mahalle dönüp geldiğini gördü.

Melikpehlivan da arayordu. Fer'i bırakarak aslın arkasından gitmişti. Gece gündüz yürüdüğü halde kaçanların izini bulamamıştı. Bir kaç konak sonra ağırlıklara ulaşacağını sanıyordu. O da geri dönmeğe mecbur oldu. Kaçan ve kovalayan her birisi duruşuyordu, kaçan kurtulacağım, kovalayan yakalayacağım zümunda idi. Ferdası, günü kaçan ve kovalayan, isteyen ve istenen buluşmuşlardı. İçtimai, mukadderat hazırlamıştı, Zarurî olarak selâmlaştılar, Bundan sonra Mücirüddin kendisine ziyafetler çekti, Aralarında misaklar akdedildi, Münafereti bırakarak birbirlerinin aleyhinde fenalık ve hilekârlık yapmayacaklarına andlaştılar, Müttefikan Anadoluya döndüler, Herkes kendi işiyle meşgul olacaktı, Mücirüddin ve naipleri kendi vazifelerinde saltanat naipliğinde müstakil olacak, münazaa tamamen kesilmiş olacaktı, Deruhte eyledikleri emvali namus dairelerinde cemederek yukarıya, ümeraya ve hatunlara göndereceklerdi,

Melikpehlivan bu sebeple hasımlar arasında itilâf döşegini yaymış refakat yolunu tutmuştu Mücirüddin her şeyi iyi görüyor, her verdikleri vade sadık kalacaklar sanıyordu, Melikpehlivan bu vesile ile kesesini doldurdu, tenciresini yağladı, paramparça elbise ve eşyasını, diba ve ipeklilerle tebdil eyledi. Bu yoldan zerre kadar inhıraf etmi-

yeceğini, ahtü peymanlarına riayet eyleyeceğini temin eyliyordu.

Azerbaycan hududundan uzaklaşınca yavaş yavaş ahtü peymanların çözülmeye başladığı görüldü. Mahallî hükümetleri olan Erzeni Ruma geldikleri sırada ahtü misak caddesinden soldangeri eylediler, altmış tümen hakkında mestane arbeye başladı. Mücirüddin ve adamları ahtü misakın aslı astarı olmadığına kanaat getirdiler. Kendi şeref ve namusunu muhafaza için bütün kesesindekini onların kadehlerine boşaltmaktan başka çare bulamadı. Paradan, kumaştan elbise ve binitten neye malikse hepsini onların midelerine doldurdu. Tamamen mevcudu tükenmişti. Bu kez aldığı karzları da onların önüne attı. Onların gözünü doyuramadı. Melikpehlivan ahdi bozup bozmamak arasında bocalıyordu Mücirüddin Emirşah için bu kadar fedakârlıkların heba olduğunu görünce madem siz sözünüzden döndünüz işte ben de dönüyorum demekten başka çare yoktu.

Saltanat naipliğine getirilen Tiflisli Kemaleddin'in Tuğaçar vakıası sırasında yağmaya uğrayan defterlerin talebinden başka bir münakaşası yoktu. Gözünü bunlara dikmiş kâtipleri sıkıştırıyordu. (Aksarayî'nin bu mesele hakkında metinde bir manzumesi vardır)

Kendi garazı için devlet perçemini perişan edenler, şahsî menfaatı için bendelerinin hukukunu mahvedenler akibet belâlarını bulurlar.

Anadolunun işlerini onarmak için gelen hakimler yazdığımız gibi ilk önce Erzeni Rum maliyesini israf eylediler, ellerile hudutsuz bozuluklar yaptılar. Ellerine geçeni telef

ettiler, emlâkin istirdadı hususunda etrafa yazdıkları emirler halkın rızklarının kesilmesini amaçladığı için büyüğün küçüğün nefretini kazandılar.

ANADOLU MALİYESİNİN DÖRT BÖLÜĞE TAKSİMİ :

Bu dört ortak beldeleri vilâyetleri dört kısma ayırdılar, her biri kur'asına düşen bölüğe yö-neldiler.

Pervane Mehmet beyin hisssası :

Aralarından Pervane Mehmet bey kendi bölüğü olan Kastamonu tarafına gitti. Ora halkı etrafına biriktirdi. Bir çokları babası Münüddin Süleyman Pervanenin eski hademü haşemi idi. Her taraftan onun hizmetine koştular, Mehmet beyin etrafına bu vesile ile büyük bir cemiyet toplandı. Her ne kadar kendisi temiz bir soya, iyi bir terbiyeye sahip idisede etrafına biriken fitneci şeytanlar onun, ırkının ve tıynetinin bahşeylediği güzel, ahlâkını tağyire muvaffak oldular. Bu vilâyetlerin mazi ve müstakbeldeki vergilerini tetkik ederek ona göre hesap etmek ve koyacağı usul ve nizamlarla havalelere, ihraçlara, karzlara ve leşker ihtiyacına yetecek miktarı tarh ve cibayet etmesi lâzım gelirken her bahane ile bunların binlerce ez'af ve muzaafını tahsil ederek hepsini kendi askerine sarfeyledi.

Kengiriye (Çankırı) gelince müslümanların bütün emvalını yağmalattı. Haznelerini, ekinlerini, davalarını cebren alarak o taraf Türklerine tahsis eyledi. Oradan Konya giderek âyan ve eşrafın emvalini kendi mas-

raflarile hademü haşemine havale eyledi. Öyle ki bir çokları bu uğurda hakikaten yok oldular. Bunlardan birisi Müstevfi Asilüddin, diğeri Tuğracı Muzafferüddin idi. Hasılı Anadoluda hiç bir zamanda kötü şiddetler devam edememiştir. Her hangi bir zalim tasallut elini zaiflerin boğazlarına atmışsa nihayet kendisi boğulmuştur. Bu da müzmin bir hastalığa yakalanarak ölüp gitti.

Tiflisli Kemaleddin :

Zahiren muvafık fakat hakikatte bir münafıktı. Amasyadan Samsuna kadar olan kısım onun hissasına düşmüştü. İlk Amasyaya yöneldi. Hadden ziyade bir tumturak ve haşmetle gidiyordu. Maiyetinde kâtiplerden, naiblerden azım bir hey'et vardı. Soğuk bir gurur ve nahvet içinde azametle ulaştı. İleri gelenlerden, halktan, kaviden, zaiften büyük bir kalabalık, davul zurna ve sancaklarla istikbaline koştular. Atlı ve yayalar o kadar çoktu ki sabahtan ikindiye değin bağları ve mahalleleri geçerek karargâhı olan kasra varamadı. İşte bu kibrü azametle hükûmet dairesinde yerleşince tekâlif ve musadere kalemini vilâyetler üzerine yürüttü. Tahammül edilemeyecek ağır teklifleri halkın üzerine saldı.

İlk işi mahsulâtın üşrünü kendi maişeti için derambar ettirmek oldu. Bu mutalebat o kadar arttırıldı ki hasadın idrakinden önce üşür alınmağa başlandı. Bir gün halk ziraatten vaz geçerek terki diyara mecbur oldular. İşte Tiflisli bu azamet ve tebail ile Amasyaya girmişti. O kadar mağrurdu ki gûya mülkü Tiflise, yahut arşı Belkise sahip olmuştu. Bir müddet nefsinin havasiyle meşgul, fasit tamah ve garazlariyle malûl oldu. Havas ve

avamı kendisinden nefret ettirdi. Hiç bir kuşun gönlünü ihsanı ile avlayamadı. Şehirden çıktığı zaman kendisine kılavuzluk edecek bir adam bulamadı. Adamları yol bilmediğinden yollarını yitirerek Tarhal ormanlarına düştüler. Buraları o kadar ağaçlık ve putraklık idi ki güneşin aydınlığı bile nüfuz edemezdi.

Yol kesenler dağlar tepesinde yol azmasını aynı ganimet saymışlardı. Tiflisli avenesi ile geri şehre dönmeğe mecbur oldu. Yol kesiciler arkalarından vurmak üzere atıldıkları sırada başka bir tüccar kervanına rast geldiler. Gökteki kazdan eldeki serçe hayırlıdır deyip bu vurgunla iktifa ettiler. Zavallı kâtiplerin, kapı halkının ecelleri gelmemişti ki vurguncuların baskınına uğramadılar. Yol kesicilerin söylediklerine göre onlar pusuyu Tiflisli için kurmuşlardı. Talihlerine Sivashlı çıkmıştı.

Bu şaşkınlık içinde dönen Tiflisli Samsun yolunu tuttu. Denizin dalgalarından da bir şey koparmak azminde idi. Yolda Frenk ve Tacik askerleriyle muharebeye mecbur kaldı. O havalideki darphane amillerinin kalp para kesmelerini terviç eyledi. Gerçi bu mağşuş paralar memlekette ravaç bulmadıysada kendi kalpazanlığının intişarına yaradı. Nihayet buradan sonra Aksaraya geldi. Ayan ve eşraf, vahşî hayvandan kaçır gibi saklandılar. Bir çokları terki vatan eyledi. Halkın mezruatını istihlâk etmek istediysede hasat daha çatmamıştı. Haibü hasir döndü. Kardeşi Kemalüddini vekil bıraktı. Kibrü buhlü bu adamın da tıynetini istilâ eylemişti. Maruf memurlardan yanına yaklaşanlar, sokulmak isteyenler nah-

vetinden rahat yüzü görmediler. Horos bile ilk önce tavukları deneye çağırır, ondan sonra muameleye başlar. Bu taneye çağırarak şöyle dursun kelp gibi halkın evinde karnını doyurur, başkalarının ekmeğini yiyerek kendisini methettirmek isterdi. Hasılı hükûmeti adlû ihsan üzerine kurulmamıştı, hiç bir salâh ve istikamet yolu bulamadı. Maiyetindeki kalem sahipleri nasıl kaygıdan, elemenden başka bir şey görmedilerse o da meserret yüzü görmedi.

MÜSTEVFI ŞEREFEDDİN OS-
MAN:

Kendi hissesine düşmüş olan Niğdeye geldi. Bölüğünün maliyesini ihtisası hasebiyle kanun ve kaidelerle idare edecekti. Gelir gelmez halkın emvaline kasırğa gibi saldırdı. Tarhettiği ağır vergiler yüzünden hiç bir baca tütmez olmuştu. Bin toku aç bırakmadıkça doymuyor, bin kişiyi çıplak komadıkça giyinemiyordu. Hasılı bütün halkı aç ve çıplak bıraktı.

Kırşehir gelince öyle zulümler, iftiralar icat eyledi ki memleket baştan başa harabeye döndü. Meşayih onun arzularını yerine getirmek için tekkeleri, zaviyeleri, rehne koydular. O kadar fahiş teklifler yaptı ki servet namına ellerde bir şey bırakmadı. Sülük gibi halkın damarlarındakini emiyordu. Nekeslik, yalançılık tabiatına o derece müstevli idi ki elini testere ile bileğinden ayırsalar avucundaki hardal tanelerinden bir tekini düşürmek imkânı yoktu.

SAHİB CEMALEDDİN :

Vezirlikteki takaddümü dolayısıyla gelişi de bermutat teahhur eylemişti. Çalışma sahası, bölüğü Diyarıbekir idi. Dört hilekâr amil yerleşmiş idi. Birisi İsfahanîdir ki hercü merçte efsane olmuştu. İkincisi Hemedanlı idi. Her şeyi bilirlikle mevsuf idi. Yırtıcı bir kurt gibi reayanın derisini yüzmeğe koyuldu. Üçüncüsü Hotenli idi. Sahib Cemaleddin bunları büyük vaitlerle yanına almıştı. Onları kabzasına düşürünce onların vasıtasıyla müşevyeş hesaplar için bir dolap kuracağını sanmıştı.

BİR TAKIM GARİP VE NADİR
HADİSELER :

Anadolu hesaplarının sorgusu sırasında hadis olmuş nadir vak'alardan birisi şudur :

Moğol ümerasından Utacı, Taytimur, Samağar oğlu Arab Kâvle kal'asını kurtarmak üzere Konya'ya revan oldular. Anadolu eyaletine tayin olunan Melikpehlivanı da beraberlerine aldılar. Sür'atle yürüyerek Konya sahrasına göçe göçe geldiler. Bir takım anlatması uzun sürecek ahvalden sonra Avcıkaya deye maruf olan mahalde meclis ve divan kurdular. benden ünfü şiddetle hazine emvaline ait evrakı istediler. Maksudları Altın damgalı beratları olmayan ihracatı mahsup etmemek ve fitne koparmaktı. Evrak karışık. Göstermek felâketti. Ben havfü haşyet içinde vakit geçiriyordum. Münasebetsiz bir iş yapmamak için taallül ediyordum. batınan kemali sıtkile Cenabı Haktan niyaz ve tazarularda bulunuyordum. bir lûtfi ilâhî eseri olarak bu badireden kurtulmak ümidinde idim. Feykalâde bir hal

zuhur eyledi. Kasırgadan şiddetli bir ruzgâr koptu. bütün barigâhların, çadırların iplerini kırıyor, hepsini yıkıyordu. Pek az bir bulut varken gökten dolu yağmaya başladı. Gök gürültüsü yıldırım sağnakları içinde yer ile gök birbirine girmiş gibi idi. Her tarafı bir karanlık kapladı. Herkes kendi kaygısına düşmüş birbirine bakamıyor, kendi nefisini kurtarmağa çalışıyor, el'aman deye bağırıyordu, Dehşetli ruzgâr dalgaları arasında bütün hazine emvaline ait evrak diğer evrak ile birlikte toz gibi havaya uçup gitti, hiç bir parçasından eser bile kalmamıştı. Hiç bir muarızın süal ve cevaba kudreti yoktu. Hesapların ne eğrisinden, ne doğrusundan zerre kalmamıştı. Ağzında olanlar ağzındakini, elinde olanlar elindekini izhar eylemedi. Amillerin elinde kalan emvalin kelpetenle çıkarılması mümkün değildi. İşleri gibi defterleri de mahvü muzmahil oldu. Moğol ümerası bu hayret ve dehşet içinde göçüp gittiler. bu Allahın bir lûtfu eseri idi.

Nadir vak'alardan birisi de bu idi :

Bu taifenin iltimasıyla yargucu Körtimur emlâkin istirdadı için Anadolu'ya geldi. Mülk sahiplerinin kalplerine ateş düştü. Bu ateşin şeraresi memleketin her tarafına yayıldı. Bir çok yerlerden isyanlar baş gösterdi. Keyfiyet Âlahazrete arzolanarak yüksek irade ve emir üzerine verilmesi lâzım gelen altmış tümenin mülkleri ipka edilmek üzere eshabı emlâk tarafından tesviye olunması hususuna muvafakat aldılar. Bu suretle altmış tümen vilâyetlere taksim olundu. Bunun bir kısmı hazineye, bir kısmı Anadolu mutasarrıflarıyla orduya tahsis olundu. Körtimur döndü. Bu ateşte sönmüş oldu, halk sükûnet buldu.

Bu yıl böyle geçti. Bunların yetiştirmesi olan Cemaleddini Destgerdanî iş başına geldiği zaman bir bedri tam gibi idi. Nihayet husufa uğradı, Âlahazret katındaki bir kaç günlük devleti berbat oldu. Hadisatın altında ezildi.

ŞEREFEDDİN SEMNANÎ :

Bundan sonra Şerefeddin Semnanî vezirlik mesnedine ayak bastı. Bunun da devlet چراغı çabuk söndü. Nihayet bu sene içinde vezirliğe Sadreddin Halidî geldi. Sui tedbir ve tamahkârlık tıynetinde yerleşmişti. Her telden çalar, her fasıldan dem vururdu. Ancak doğru dürüst ne makul bir hücceti, ne makul bir beyyinesi vardı. Fasit tahakkümleriyle memleketi perişan eyledi. Karzların istirdadı, ihracatın masarifi için bir takım sakim resimler ve bid'atler ihtira eyledi. Bunlardan birisi para yerine Çav denen al damga basılmış kağıdı ikame eylemek oldu. Alım satım, nakit ve akit hep bununla olacaktı. Mevaşî, yiyecek, giyecek, akar, mülk hep onunla mübadele edilecekti. Bir kaç gün içinde bu kâğıtlar yüklerle etrafa nakledildi. Memleketteki bütün münakalât ve mübayaat durdu.

Horasan hududundan Anadolu sahillerine değin hususî, umumî bütün işler tezelzüle uğradı.

Anadolu tüccarları yüzlerini Şama döndürdüler. Bir müddet bu tereddüt ve teşevvüş sürdü. Ateş bütün halkın Hanümanını sarmıştı. Hasılı dünyada umumî bir vehin ve fütur zahir oldu. Nihayet bu köksüz ağacın yaprakları dökülüp kurudu, yürümedi.

Bunun tedbirlerinden birisi de bu idi : Erran kışlağında Kür ırmağı

kenarında bir şehir kurmak istedi. Kür daim akan bir sudur. İlk baharda kargı boyu artar. Temmuz ve Haziranda ise yılanın çokluğundan oralarda kimse oturamaz. Burada bir şehrin temelini koydu. Bağdad derecesinde bir şehir olacağını iddia ediyordu. Temeline pek çok para gömdü. Her gün bin işçi çalışıyordu. Evler, dükkânlar, hanlar, ribatlar adam boyu olduğu sırada şehrin ortasından cedvel açtırdı. Kür ırmağından bir kısmı buradan akacaktı. Cedvelin bir ucu Küre ulaştırıldı. Yaz, güz ve kış böylece geçti. Bahar gelip te Elbürz dağlarındaki karlar erimeğe başlayınca su yükseldi. Seller şehrin temellerine saldırdı. Bir saat içinde şehir hâk ile yeksan oldu. Mamureden eser kalmadı.

ALÂEDDİN KEYKUBAD BİN FERAMERZ BİN KEYKÂVÜS'ÜN SALTANATI :

Sultan Mes'udun dönmesine müsaade edilmemiş, Hemedanda kalması emrolunmuştu. Bunun üzerine Sultan Mes'udun kardeşi oğlu Alâeddinin saltanatı Sadreddin Halidinin tedbiri üzerine kararlaştı. Bu bapta yarlıg sadır oldu. Şemseddin Alakuştâ vezirliğe tayin olundu. Tebriz emaretinde uğradığı ziyanları Anadolu'ya çıkaracaktı. Bir çok ağır yükler yüklendi.

Müstevfilige Abdülâziz adında birisini getirdiler. Bayıncar'ı emarete, Bahcur'u eyalete memur eylediler. Hepsi de Sultan Alâeddin ile birlikte yola çıktılar. Pervane Mehmet bey, Sahib Cemaleddin, Tiflisli Kemaleddin, Şerefeddin Osman mahut iltizamlarında yuvarlanıyorlardı. Fasit tedbirlerin para etmediğini ve etmiye-

ceğini bade harab -il- Basra anlamışlar, Mücirüddin Emirşaha karşı müdaraya başlamışlar özür dileyorlardı. Unfü şiddetlerinin cerihası nasıl yerinde değildiyse bu lûtuflarının merhemi de öyle nabemahaldi. Mücirüddin Emirşah hüsnü ahlâkı sebebiyle intikama tenezzül etmemiş, hüsnü telâkki eylemişti.

SADEDDİN SAVACININ SAHİBİ DİVAN OLMASI :

Sahibi Divan Sadreddin çok defa feleğin çenberinden, nekbetin kaydü batşından kurtulmuştu.

Nihayet 697 senesi Recebinin yirmi birinci günü kaza kılıcına uğdı. Bundan sonra Divan Hoca Sadeddin Savci'ye taallük eyledi. Bu yılda böylece sonlandı. Yeni seneye girerken Bayıncar ve Bahcur ve Sahib Alakuş Anadolu'ya girdiler. Mücirüddin Emirşah ta bütün naibleriyle birlikte orduya azimet eyledi.

Azerbaycana vardıklarında bir müddet orada teftişatta bulunuldu, davalar fasledildi. Mevkibi hümayun İrak canibindeki Vasit kışlağına avdetine değin orada kaldı. Bu avdet vukuu sırasında da bazı engeller zuhuriyle Vasit'a gidilemedi. Tam hareket sırasında Anadolu'da Sülemiş'in hurucu haberi geldi.

SÜLEMİŞİN HURCU : (Sulamış ?)

Sülemiş eksik hazırlıkla, eğreti bir kuvvetle padişahlık sevdasına düştü. Fesada mail askerler, kısa gören bir takım kimseler sonunu düşünemiyerek arkasına düştüler. Dirayet ve fatanet sahibi hiç bir kimse kendisine taraf çıkmadıysa da Aksaray kadısı ve kardeşi gibi basiret gözü kapalı bazıları da bu badireye karıştılar. Devlet ve

saltanat kavgası için asker biriktirmeğe teşebbüs ettiler. Bayıncar ile Bahcur kumandaları altında bulunan askerle Sülemişe karşı durmak için önüne çıktılar. Talih müsait olmadığından mukavemetleri kırılarak her ikisi de savaşta öldüler. Bayıncar ile Bahcur'un ölümü Sülemiş şımartarak istilâya koyuldu. Etrafa bir takım eracif dolu mektuplar gönderdi. Vilâyetlere elçiler yolladı, vergiler tarethetti. Gönderdiği adamlar vardıkları yerlerde tasarrufa başladılar. Mevsim kış olduğundan zamanın padişahı Kazan Han şiddetli soğuklar hüküm sürdüğü sırada ordu sevkı, yem ve yiyecek tedariği dolayısıyla halkı iz'âç edeceğine bildiğinden, ve yasanın da hükmü bu idüğünden hareketi askeriye müsaade etmediler. Yalnız Anadolu vilâyetlerine gizlice çaşıtlar gönderip Sülemişin yalanlarına kulak asılmamasını halka tenbih ettiler. Akli başında kimse-lerden kendisine iltihak edenler esasen yoktu. Aksaray kadısı ile kardeşi Mümin bu selin önüne kendilerini kaptırdılar. Anadolu eşraf ve âyanına mektuplar yazdılar. Sülemişin adamları ve askerleri uğradıkları yerlerde bir takım emval ve rüsumu hasare uğrattılar.

Sülemiş Sıvası muhasara eyledi. İstisnasız Sıvaslılar mukavemet eylediler, bir ay kadar harp devam eyledi. Akıl ve muhakeme bu yolun çıkmazlığını kendisine telkin eylediyse de battığı çamurdan kendisini alamadı. Anadolu ümerası ister istemez vasit

kışlağında kaldı. Hayret ve perişanlık içinde hepsi de kendi mansıbının hülyasıyla meşguldu. Anadoluyu çeviren seddin delinmesine intizaren hepsi de birer mansıp alarak neticeye intizar eylediler.

MANSIPLAR :

Emirşah Âlâhazretin niyabeti ile Anadolu Sultanlığı niyabetini aldı. Pervanelik Muinüddin Mehmet bey de sabıkı veçhile kararlaştı. Sahib Cemaleddin vezir oldu. Hepsisi de yarlıg ve payzeler aldılar. Fahiş bir takım iltizamlara da girdiler. Müstevfi Şerefeddin Osman'a muayyen bir mansıp verilemediğinden Anadolu mezrealarından olup mülk sahiplerinin tebaiyet tarikıyla gasıplarına geçen yerleri üç bin çiftlik addederek bunlardan üç yüz bin tağarlık bir varidat tahmin eylediler. Bu miktar hem orduya, hem hasların havalelerine tahsis edilecek, sair emval mahfuz ve hazır kalacaktı. Böyle tehlikeli iltizamda tamamıyla ona itimat edilemediğinden bu işi mansıp sahiplerine kahren ve cebren yüklettiler. Şerefeddin Osman bu suretle bir şehir veya vilâyeti kendi alarak diğer devlet sahiplerine bu hususta kılavuzluk edecekti. Bu suretle emlak sahiplerinin tebaiyet suretiyle ellerine geçen araziye keşfetmiş olacaktı. Her bir çiftten yüz dinar alınması için altın tamga sadır oldu. Anadoluya gelince

Not - Bu son satırlaada muamele türlü türlü anlaşıldı. Üç bin çiftlik fazla araziye kendileri yâni müteahhitler mi süreceklerdi yoksa bu fazla için ayrıca eshabı emlakten vergini alınacaktır, kestirilemiyor.

çiftçilerin mallarına mutasarrıf oldular. Ancak üç bin çiftten tek kösele çıkarmağa kadir olmadılar. Elli bin kişilik bir ordunun ihtiyacını mevhum tağarlara güvenererek boyunlarına almışlardı.

Mevrus ve müktesep bütün mal ve menal bu uğursuz taahhüdün yolunda mahvü heba oldu. Anadolu'nun asıl eski emvali de mevsim geçmiş olduğundan tahsil edilemedi. Dünya ve cah hırsıyla gözleri perdelenenler Sülemişin isyanı altında çiğnenen mahvolan bir memlekettten üç bin çift fazlanın elde edilmesi güç olduğu, tohum atılmadan zahire almanın muhal idüğünü, bedavadan ordu beslemenin imkânsız bulunduğunu idrâk edememişlerdi.

PERVANE MUİNÜDDİN MEHMET BEY :

Muinüddin Mehmed'in kafasına isyan fikri girmişti. Bir daha orduya gitmemeğe karar vermiş, yarlıkların hükümlerine boyun kesmeği kurmuş kendisini orduya gitmekten azade bırakmak için daha çetin hareketleri, tehlikeleri gözüne almıştı. Bu tekâlif çenberinden sıçrayınca iş harmanına temerrüt ateşini vuracak, iltizamın kuyruğuna hile ile teneke bağlayacaktı.

Hasılı hepsi de kötü birer borçlu gibi idi. Savsatmayı iş edinmişlerdi. Dayinin re'sülmal ve menfeat hakkındaki sözlerini, tediye müddeti hakkındaki takrirlerini dikkatle dinliyor, bu suretle vakit kazanmak istiyorlardı. Tediye günü gelince elmüflis fi emanillâh deyip geçeceklerdi. Memleket vüzerasının takrirlerini dinlerken bir ellerini göğüslerine, kabul parmağını bir gözüne koyarak

bugün içki, yarın etki diyorlardı. Sonunda ne gidenden bir eser, ne kalandan bir haber vardı.

Şerefeddin Osman melâmet çenberinden fırlayıp çıktı. Fasit esaslarla başlayan hareketlerden kendisine ancak mazlûmların vebali kalmıştı. Nihayet neler temenni eylemişler, gönüllerinde neler saklamışlarsa hepsi de is'af edildi. Âlâhazretin hüsrevane atıfetlerine lâyük görüldüler. Kalburla su taşımak kabilinden olan bütün vafir taahhütlere tarafeyn rıza gösterdiler. Burdan sonra gözlerini veridatı gaybiyyeye diktiler. Ordunun hareketini, Allahın nusratını bekliyorlardı.

SÜLEMİŞİN ÜZERİNE HAREKET :

Bahar gelince Âlâhazretin fermanları üzerine büyük ordu harekete geldi. Ordunun başında büyük Noyen çoban, Mulay, Sutay gibi tümen kumandanları, Başkırd ve saire gibi hezare beyleri vardı. Değeri geçen diğer menasıp erbabı da beraberdi. Asilerin üzerine yöneldiler. 698 senesi Şabanında Erzincan sahrasında Sülemiş, ordusuyla büyük orduyu istikbale çıktı. Ordunun piştarında büyük Noyen çoban bulunuyordu, daha Sutay ve Mulay irişmemişlerdi. O gün nihayete irip gece, büyük ordusunu karanlıklar perdesi altında pusuya yatırdı. Felek afakında seyyareler casusluğa çıkarak atlı mevkipleri gözetledi. Nihayet şarkın tek süvarisi olan Hüsrevi seyar cihanı kaplayan yeşillığe ayak atınca beriden büyük ordunun öncül-leri kılıçlarını intikam kınından sıyrarak hilekâr düşmanın henüz uykuda bulunan ordusuna çarptılar. Badi saba önünde dökülen yıldızlar gibi onların başlarını hasar ve zillet alanına döktü-

ler. İsyân bayrağı yuvarlandı. Bir çok düşman başbuğları tenlerine veda ettiler. Bunlar kafes gibi olan beden kalıbından kuşlar gibi uçtular. Sülemiş bozğun olarak Şam diyarına kaçtı. Ona ayak uydurmuş olan Akboga'nın kardeşi İkbâl zincire vuruldu. Anadolu hakimi Hataylı Taştımur tutsaklar arasına katıldı. Padişahın izzü devleti arttı. Büyük Noyen Çobanın celâdet ve mahareti sayesinde Anadolu bu fitneden de kolaylıkla kurtuldu. Sülemiş ordusunun malları melalları, at ve silâhları muzaffer orduya nasip oldu. Büyük küçük amir, memur hiç bir kimse bu maddeden mahrum bırakılmadı. Bundan sonra ordunun mntakaları ayrıldı. Sutay kumandasında bulunan askerle Anadolunun hudutlarını muhafaza edecekti. Büyük Noyen çoban Sinop muhafazası için ol canibe gitti. Mücirüddin Emirşah Sutayla birlikte Kayseride kaldı. Kendileri menasip erbabının reisi olması sebebiyle ordunun bütün gereçlerini temin etmek ona taallük eylemişti.

PERVANE MUİNÜDDİN MEHMET BFY:

Hurucunun merşei olan uç tarafına, Kastamonu caniplerine teveççüh eyledi. Kengiri mahrusasına (Çankırı) ulaşınca oralandaki bütün servet sahiplerini soydu. Bütün varlıklarını istihlâk eyledi. Öyle bir yağma yaptı ki bir çokları terki vatan etmeğe mecbur oldular. Anadolu ulularından Nusratüddin çebebi bunlar arasındaydı. Bu zat oralarda keremi, ihsan ve sahası ile tanınıyordu. Hak severlik, Fukara perverlik şiarı idi. Bu kadar güzel ahlâklarıyla beraber her fenden nasibi

vardı. Şehir halkı, bütün vilâyetin vatandaşları onun kudret ve mansıbı gölgesinde rahat ve huzur içinde idi. Yedi yüz beş at ve hayvanını ve on bin koyununu, bütün mahsulâtını, hasılı takriben beş yüz bin adetlik (lira) servetini eline geçirdi. Hiç bir cinayet ve hiyaneti, hiç bir sebebi yokken zavallı çebebi köşe köşe saklanarak nihayet vatanından kaçmağa mecbur oldu. Aksarayda bulunan Sutaya dahalet eyledi. Âlâhazretin naibi olan Mücirüddin'in delâlet ve tasvibi ile kendisine Aksaray valiliği verildi. Kıfafi nefis eyleyecekti. Zavallı o ozîm servetin ziyai kaygusuyla dimağı muhtel olmuş, akibet Hakkın civarına göç eylemiştir.

Pervane bu mağsup servetlerle kuvvet ve şevket peyda eyledikten sonra büyük bir kalabalıkla avdet eyledi. Konyaya gelince isyan belgeleri göstermeğe başladı. Konya âyan ve suduruna azîm tekâlif yükledi. Bir çok muteber zevat uğradıkları yağma sebebinden hanümanlarını gaybetmekle kalmayıp canlarından da oldular.

Müstevfî Asilüddin:

Maliyecilerin ileri gelenlerindendi. Onu da mal talebiyle hiç bir günahı yokken dehşetli bir tazyık altına aldı. Bütün ömrünün mahsulünü verdikten sonra yediği çomak ve gürz darbalarından öldü.

Veledi Kâmil:

Bu adam Konyanın meliki idi. Bir takım tahammülü imkânsız mütalebelerle takati tak oldu. Elinde bir şey kalmadıktan sonra biçare korkusundan öldü.

Tuğracı Muzafferüddin:

Devlet ulularından idi. Celâdetle,

kifayette mevsuftu. Her ne kadar muttasıl su gibi küstahlık eder, kibrü gurur rüzgâriyle tehlikeli yerlere atlar, fakat mutlak bir kurtuluş yolu bulurdu. Bu kadar istidadiyle beraber kendisine tebaiyetten iraz edince kaçacak yer bulamamış, Konya darüşşifasına iltica eylemiş ve nihayet orada kalmıştır.

İşte Konyada yaptığı bu tasarruflardan ve tahakkümlerden, amiller üzerinde oynadığı hallü akt oyunlarından sonra tekrar Kastamoruya azimet eyledi. Yolda Uç Türkleri kendisine karşı çıktı. Muharebe ve mukateleden sonra bunları da mağlûp ederek bir çok ganimet daha elde eyledi. Sifrihisara da geldi. Burası Mücirüddin Emirşaha aitti. Gelmiş gelecek bütün vergileri tahsil eyledi. Mücirüddin bura emvalinden tamamen vaz geçmekte muztar kaldı. Yan kesici parayı aşırır cezasını ayyarlar çekermiş (darbı mesel)

Bu kadar fahiş tasarruflarla etrafına azîm hadem ve haşem toplandı. Kastamonu ve diğer vilâyetler askerî takımı da yanında biriktiler: Bu şevket ve kudreti, bu mal ve serveti hasıl

edince boynundan itaat yularını çıkardı., deruhde eylemiş olduğu taahhütlerden sarfı nazar eyledi. Kendisi üzerine aldığı tağarlar istendikçe istihza ediyor, Uç vilâyetleri askersiz tutulmaz, Moğollara para nerede deyordu.

Memleket ümerası onun isyanını olduğu gibi Âlâhazrete arzylediler. Kendisini Lûtfü nüvazişle avlamak için o kadar çalıştılsa da bir türlü ağa düşüremediler. Hiç birisine iltifat etmedi. Nihayet bu teğallüp, temerrüt, bu kadar gasbî garat yanına kalmadı. Allahın takdiri halkın intikamını çabuk aldı. Yakalandığı öldürücü bir hastalık yüzünden helâk oldu. Yalnız yüklendiği mezalimi alıp gitti. Diğerleri sanki mevcut değildi. (*)

(*) Pervane Muinüddin Mehmed Bey, muinüddin Süleyman Pervanenin oğludur. Moğollara ve Moğolların emri altında olan hükûmete karşı isyan eylemiş demektir. Mehmed Beyin hedefi ne idi? Kimin için çalışıyordu? Aksarayî buralarını kapalı geçti.

Kastamonudan Konyaya gidiyor, uzun müddet orada kalıyor, acaba hutbeyi kimin namına okutuyordu? Üzerine asker göndermekteki terahi neden ileri geliyordu? Bunlar tetkik edilmelidir.

ŞİKÂRÎ TARİHİ

(Üstü Geçen Sayıda)

Ravi eyder Şemseddin bir yıl iki ay şahlık eyledi. Bir küçük karındaşı var idi, Karaman dirlerdi, şahlık tamamıyla fırsat bulup biçareye zehir virüb helâk eyledi. Karaman beyleri yedi gün yesü matem idüb defneylediler. Müfti, şeyh, kadı, vâiz cümle ulema Musa bey'i yerine şah eylediler. Karamanı hapseylediler, beş kimesneyi bile hapseylediler. Zehir virenler Karaman ve Sadeddin ve Hacı beyler oğlu Halil ve Kasım ve Yunus idi, hapis idüb yine azad eylediler. Bunlar Süleyman beye bize andan oldu diye buğuz eylediler. Ravi eyder Musa beyin marazı var idi hükmü hükûmete kadir değildi. Bir gün divan idüb cümle ulemayı, vüzerayı cemidüb, Arız hakimi dahi getirdüb didi ki : «Ey Pir bu benim san'atim değil, Süleyman'ın ve Karaman'ın ve Alâeddin'in taliin tut, gör ki müstahak kimdir?» Arız Hakim Şah Alâeddin'in taliin tutub kuvvette gördü ve didi ki «Bu şehzade Rum ve Yunan ve Şama hüküm ide, ekser gazası kâfirle ola.» Ravi eyder; ol zamanda kâfir Görkes'te kati çok idi, müslümanları incidirler idi. Payastan İskenderundan Antalya'ya varınca kâfir elinde idi. Alâeddin İbni Kara-

man'a onun için Ebülfetih didiler.

Bu kıyıları bu fetih eyledi. Hasılı kelâm Emir Musa Larendede yerine Süleymanı ve Karamanı koyub kendüsü Karaman beylerin alub, vilâyeti devir idüb Mut şehrine geldi. Sahil olmağla anda mekân bağlayub dört yıl sakin oldu. Ravi eyder; Süleyman ile Karaman ittifak idüb cümle diyan zabteylediler. Emir Musa ahvali duyub beyler ile müşavere idüb Konyaya, Şah Alâeddin'e mektub gönderdi. Ravi eyder Şehzade Alâeddin kati bahadır, şeci, dilâver, civan olmuş idi. Gürz salmakda yay çekmekde, ok atmakda, silâhşorlukda ve ilimde misli yokdu. Kayseriye beyi Ertena bey'in iki oğlu var idi. Blrinin adı Cafer, birinin adı Mehmed idi. Mehmedi Konyaya göndermiş idi. Alâeddin ile bile bulunmuşlar idi. Okumakda, yazmakda sebakdaş idiler. Birbirine öyle muhabbet eylemişlerdi ki bir saat ayrılmak kabil değildi. Mehmed gayet mahbub idi, beylerden çok aşıkı var idi. Ravi eyder; Alâeddin bu civan bahta öyle aşık olmuş idi ki bir saat görmese divane olurdu. Bunlar bir gün oturub işü safa ederken Kökez girüb Emir Musanın mektubun verdi. Alub Meh-

med bey okudu. Dimiş ki : «Gözüm nuru Alâeddin! Eğer taht muradın ise tiz gelüb irişesin, eğer ihmâl edersen Karaman mülkünü zabteder, haindir, hiyanet idüb sonra cümlelerinizi kırar. Atamızın vasiyeti oldur ki cümlesinden senin taliin kuvvetlidir, tiz gelesin, Atan vasiyetin yerine getiresin». Mehmed bey eyder «heman gitmek gerek. Sen Padişah olduktan sonra bana dahi faydan çok olur, Sonra seninki benim değil mi?». Ahdü eman eylediler. Can tenden ayrılır gibi ayrıldılar, ağlaşarak veda itdiler. Alâeddin beş yüz dilâver ile ilgar idüb Muta geldi, Emir Musa'nın dizin öpdü. Cümle Karaman beyleri gelüb Alâeddin'i görüb şad oldular. Emir Musa'nın bir mahbube kızı var idi, Anı virdi. Mut'ta yetmiş gün sakin oldular. Ravi eyder; Karaman'ın ve Mehmed beyin ve Halil beyin yirmi dört bin davudî zırh ve cebe ve alem ve nakkare ve hazinesi var idi. Bunlar Ermenâk kal'asında idi. Musa Bey ketürtdi, Alâeddin'e teslim eyledi. Cümle Bulgar ve Gülnar askeri gelüb biat eylediler. Gördüler ki Karaman akranı bir dilâver idi (1).

Musa bey : «Oğlum gel uğrunca Larendeye var, karındaşın Süleymanı alub gelegör, Gerçi Devlet ve taht senindir, Lâkin ikinize teslim idelim» didi. Alâeddin muhalefet eylemeyüb beş adam ile bir gece Larendeye gelüb Süleyman sarayına kondu. Süleyman şaha haber oldu, taşra çıkub Alaeddin'i, bağrına basub gözlerin öpdü. Alâeddin Emir Musa'nın mektubun sundu. Süleyman açub okuyub mefhumun bildi, amma fikre vardı. Alâeddin eyder : «Ey birader Kara-

(1) Karaman oğlunun akran' [Ali Emrî nüshası.]

man bizden yeğ değildir. Ol tahta ortak ise biz hizmetkâr mıyız? Atan tahtına ortak eylemek kati hamakatdır» dedi. Kaya Bey, Göcer Bey, Kökez Bey ve Firoz bey cümle makul gördüler. Süleyman Bey fikreyledi, gördü ki eylediği iş, iş değildir. Cümle vüzeraya ile süvar olub ol gece Mut şehrine geldiler. Cümle, Gülnar Beyleri istikbal idüb kondurdular. Üç gün sakin oldu, dördüncü gün divan eyledi. Karaman Beyleri gelib cem oldular, Emir Musa Hatemi Süleyman'a virdi. Vasiyeti Halil budur ki adalet eyle, reayayı hoş dut didi. Cümle beyler gelib biat kıldılar, ayini divanı tamam düzdüler.

Ezincanib Karaman, Süleyman Şahın karındaşı ile bir olub tahta kaçtığı duyun heman Hacı Kutluşah ve Kasım ve Sadeddin ve Şeyh Yunus ve Halil ibni Hacı beyler ve Taceddin'i cem idib kimin vezir, kimin kethüda idüb ve onyedi bin er toplayub etrafı vilâyeti zabta başladı. Ezincanib; Emir Musa eyder : «Karaman Yavuz düşmandır. Elinden tahtı nice alursunuz?», Arız Pir : «Alâeddin'i tahta gönderin, sahibi zuhurdur, fetih anın elindedir», didi. Süleyman, Alâeddinin yüzüne bakdı ve «ciğer köşem gayret demidir» didi. Alâeddin on dört bin Bulgar, Gülnar askeri ile safi demüre gark olub menzil bemenzii Ermenâk'e geldiler. Gece idi. Pasbanlar yokarıdan gördüler ki bir azîm askerdir, Dizdar Ağa'ya duyurdular, burca gelib didi ki «kimsiz? Gece vaktı ne taifesiz? kapuyu niçün açalım?» Alâeddin çağırdı ki, aç kapuyu, ben Alâeddin bin Halil bin Mahmud bin Karamanım didi. Dizdar sabahadek açmadı. Sonra Dizdar eyder :

«Bildim, Sultanı cihansın, bana makbul mansıb ver ki uğrunda can, baş feda ideyim» Alâeddin kabul eyledi. Kapuyı açdı. İçeri girdi. Halil beyin Kazgancık cenginde kalan nusrat alemin getirdi. Sultanı Karamana virdi.

Yedi bin davudî zırh var idi. Çok mal ve hazine var idi. Bunları virdi. Alâeddin'de Dizdar'a Silifke Sancağın virdi, ismini Oğuz Han kodu. Andan sonra yine Mut'a geldiler, kırk gün sakın oldular, ecel irişüb Emir Musa Allah emrine gitdi. Defin idüb yedi gün (1) matem eylediler, Ravi eyder; Süleyman Şah tahta geçdi, cümle beyler cem oldular. Didiler ki: «Ey Şah! Atan Karaman ve Mehmed bey Sivas'dan İskender'in kesdüğü boğaza değin hükmederdi; lâyük mıdır ki tahtınızda gayriler otura, dedenüzün ne kadar kulu var ise hutba ve sikke sahibi oldular». Süleyman Şah buyurdu Yirmi dört bin er cem eylediler, Çin pulada gark oldular. Alâeddini civan baht serdar olub Ermenâke geldiler. Kışın şiddeti ziyade idi, Allaha sığınub göçüb yele yele gelip ta Larende üstüne gelince çok adem ve davar helâk oldu. Ezincanib; Karaman'a didiler ki Şehzade Aâleddin cenge geliyor. Yirmi bin er ve altı beyle karşı çıkdı, İki asker mukabil olub iki gün azım cenk eylediler. Hak Sübhanehu ve Tealâ fırsat virib yirmi iki beyle Karaman'ı bağladılar, Çok adem helâk oldu. Şehirli istikbal eyleyüb Alâeddin'i dedesinin sarayına götürdüler ve Süleyman Şahı tahta geçürdiler, cümle biat eylediler, hiyanet iden beyleri zindana koydular. Ravi eyder; Süleyman Şah divan idüb Hızır Paşa ve İsa Paşa ve Ali Bey ve Emir Şah ve Kökez ve

(1) - Bir gün (Ali Emiri nüshası)

Kaya bey ve Oğuz Han ve Göcer bey ve Firuz bey ve Turgud oğlu ve Koson oğlu sağ ve sol oturdular. Süleyman Şah Alâeddin'e eyder: «Saruhan ve Aydın ve Eşref ve Hamid ve Menteşe ve Osman bunlar vefat idüb, oğulları hakkı nanı unutup sikke ve hutba sahibi oldular. Asker cem idüb diyarı sahile var, eğer istikbâl iderlerse her birine hüccet vir, safada olsunlar; eğer cidale, cenge çıkarlarsa cenk eyle» didi. Ravi eyder; Şah Alâeddin on bin senkendaz Bulgar askerin alub Konyaya geldi. Sarayı Keykubada kondurdu. Turgud oğlu, Bayburd oğlu geldiler. Moğol beylerinden Devletşah ve Babuk Han ve Ata Bey on bin Moğoi askerile, Elvan oğlu dört bin Koson oğlu iki bin asker ile geldiler. Kökez ve Göcer yedi bin erle geldiler.

Cümle otuz yedi bin er ile kalkub Akşehir ve İshakluya geldiler. Bunları Moğol beylerine virdi. Andan geçüb Karahisar'a geldi. Püseri Sahib gelüb peşkeş çeküb yeni hüccet aldı. Andan göçüb Kütahya'ya geldi. Germiyan oğlu Alişar (Alişir) karşı gelib şehrine alub gitdi. Ziyafet eyledi. Yirmi bin altun virüb hüccet aldı. Andan sonra Eşref geldi. Yirmi bin altun virüb yeni hüccet aldı. Andan Alâeddin diyarı Saruhan'a geçdi, Saruhan oğluna haber oldu, cümle Saruhanlılar istikbal idüb şehre götürdüler, ziyafet idüb on yük sim virdiler ve yedi yük kumaş virüb hüccet aldılar. Andan geçüb Aydın diyarına geldi, anda kışladı. Andar geçüb diyarı Menteşe'ye ve Hamid'e geldi. Andan geçüb Teke diyarına geldi. İstanos yaylağına çıkub anda işü safa içün

bir kaç gün kaldı, Süleyman Şaha ilâm eyledi. Ravi eyder; Diyarı Gülnar'da bir âmil var idi. Ben'suz (بکسوز) dirlerdi. Tuğyan idüb, asker çeküb Mamuriye kal'asın zabt eyledi.

Emirşah, Silifke Bey'i idi. Duyub, asker çeküb cenk eyledi. Ben'suz yiğün gelüb tutub habs eyledi. Oğuz Han varub dört bin er ile çok cidale eyledi. Sınub, kaçub Teke vilâyetine geldi. İstanosa çıkub, Alâeddin ile buluşub geçen kıssayı haber virdiler. Alâeddin duyub askerin cem idüb, tablu nakkare döğüb, geçüb Alâie şehrine geldi. Andan geçüb Manavgat'a geldi. Andan menzil bemenzil Mamuriye kal'asına geldi. Bey'i duyub istikbal idüb, özü dileyüb istiğfar eyledi. Gördü ki bir dilâver yiğitdir, zamanenin Rüstem'idir. Helâk eylemesin makul görmedi. Mamuriye beyliğini virdi. Oğuzhana Silifke'yi virdi. Emirşaha Gülnar'ı virdi. Andan geçüb Larende'ye geldi. Süleyman Şah istikbal eyledi. Hoca Yunus sarayına kondurdu, irtedivane eyleyüb cümle getürdüğü akçayı ve altunu ve muhabbetnameleri virdi. Şah şad olub cümle habis olan beylerle Karaman'ı zindandan çıkarub her birine bir mansıb virdi. Kâh divan, kâh işü safa üzere oldular.

Bir gün divan idüb otururken bir iki adem feryad idüb didiler ki Kıvamüddin Mut kal'asın (1), Gargara kal'asın, Bozok'u (2) yedi bin Harami ile harab idüb önünce yetmiş yük altun gider didiler. Ezincanib Alâeddin kalkub yirmi bin suvari, sekiz bin piyade Bulgar askerin alub pulada gark olub bir derbende geldi. Kıva-

(1) ve (3) - Mur kal'ası (Ali Emiri)

(2) - Boz Uğru (Ali Emiri)

müddin, Alâeddin'in geldiğini duyub Derbend'e gelüb Alâeddin'in üç bin ademin helâk eyledi. Alâeddin ol hali görüb, atdan inüb, yüzün yere sürüb Hudadan nusrat diledi. Kılıç uryan idüb Kıvam'ın üstüne yürüdü. Şöyle cenk eylediler ki sahra kanla doldu. Kıvam sınub Gargara kal'asına düştü. Alâeddin dört bin er ile kal'aya neredübanlar kurub, içeri girüb yedi bin adem helâk eylediler, Kıvam'ı tutub zencire aldılar. Andan sonra Mut kal'asına gelüb Kıvamın hazinesin çıkardılar. Kırk altun cebe, altmış küb mal, üç yüz deve yükü cebehane, bin gümüş cebe, üç yüz gümüş kürsü ihraç etdiler.

Ravi eyder; Kıvamüddin'i helâk idüb, kal'aya Dizdar diküb Şah Alâeddin kendusi Larende'ye geldi. Süleyman Şah istikbal idüb ol gün sakın olub irtesi divan eylediler. Cümle hazineyi teslim idüb işü işrete başladılar. Konyayı küçük karındaşı Davud Bey'e virmiş idi. Ravi eyder; Şah Alâeddin Kayseriye bey'i Ertena bey oğlu Mehmed bey ile on üç yıl (1) Konyada bile okuyub, yazub bile büyümüşler idi. Birbirine âşık olmuşlar idi. Davayı böyle eylemişler idi ki tahtü taç terk ideler, birbirini terk eylemiyeler; birbirinin yoluna can baş vireler. Ravi eyder; Alâeddin taht sevdasına düşüb Mehmed bey'i Konyada koyub gitmiş idi. Ertena vefat idüb, Rum beyleri Konya'ya gelüb, Mehmed bey'i alub Kayseri'ye götürüb, pederinin yerine Şah eylediler. Hoca Ali dirler bir veziri var idi. Karındaşı İbni Kürd Sivas'ı Karamanlı elinden alub maikâne bey'i olmuş idi.

Bunlar Mehmed Bey'e muhabbet

(1) - Üç yıl (Ali Emiri)

eylemişler idi. Moğul Beylerinden İsmail ağa da Kethüda olmuştu. Ravi eyder; Mehmed Bey umur ile mukayyet olmayub işü safa ile, şikâr ile, Saray ile mukayyet olduğuna Rum beyleri kayıl olmayub tahtı Rum'a karındaşı Cafer Bey'i Şah eylediler. Mehmed Bey'i çıkardılar. Hoca Ali eyder: «Ey Mehmed Bey! Gel imdi Şah Alâeddin'e var, aranızda bu kadar muhabbet ve bu kadar ahdü eman var, andan meded iste, adam adama şimdi gerek olur», didi. Ezin canib; Mehmed Bey on suvari ile azm idüb Konya'ya geldi, Davud Bey'le buluştu. Davud Bey alıkoyub Alâeddin'in hatırı için riayet eyledi. Süleyman Bey'e Mehmed Bey'in geçen kıssaların arzeyledi. Süleyman Bey sekiz bin er ile Kökez'i gönderdi, «var Kayseriyye'yi makul bir surette alvir», didi. Kökez Konya'ya gelüb Mehmed Bey Şad olup, Akşehir'den, Konya'dan, Aksaray'dan yirmi sekiz bin er cem idüb Kayseriyye'ye gelüb Erciyeş dağının dibine kondular, makul söyleşdiler. Rum Beyleri kayıl olmayub, çıkub muhkem cenk kıldılar. Kayseriyye kavmi sinub kal'aya düşdüler. Yedi ay bekleyüb alamadılar. Davud Bey ile Mehmed Bey Kayseri cenginde iken Moğol beylerinden Hacı Kutluşah Konyanın تنها kaldığının duyub yedi bin Tatar askeri ile Konya üstüne gelüb cenge başladı. Davud Bey Evlâdı Halil'den Mahmud Paşa namında bir kimseyi yerine koymuş idi. Kapuları bağlayub cenge başladılar. Hacı Kutluşah Konya kavmine muhkem ıztırab virdi. Âhrikâr Davud Bey canibine mektub uçurdular. Davud Bey Konya üstüne düşman geldiğinin duyub Mehmed Bey'e, Kayseriyyeye gene gelevüz deyüb dönüb Kon-

ya canibine teveccüh eylediler; İlgar idüb dördüncü gün Konya şehrine irişdiler. Gördüler bir cenk ve bir kıtâldır ki âlem güm güm öter. Heman yirmi bin er ile tekbir getirüb yörüdüler, Mogel'u şöyle kırdılar ki nam ve nişanın koymadılar. Şehirli kapuyu açub, Mahmud Paşa Davud Bey'i, Mehmed Bey'i istikbâl idüb saraya götürdü. İşü safaya başladılar. Ravi eyder; Mehmed Bey bir mektub yazub Şah Alâeddin'e gönderdi. Peyk Lârende'ye gelüb mektubu Şehzadeye sundu.

Alâeddin açub okudu. Dimiş ki: «Ey Şehzade bizi unuttun!, yârî kadiminle ahdini niçin unuttun, lûtf idub bizden canibe nazar idesin. Malûmun ola ki cümle diyarımızı elimizden aldılar, bitekellûf gelüb senin diyarında sakın olduk. Aceb bu canibi gelüb müşerref eylemek kabil değil mi?» dimiş. Alâeddin, yâr'ın mektubunu okuyub ah eyledi, gelüb Süleyman Bey'den destur diledi. Süleyman Şah destur virüb heman bad paylara süvar olup dört bin yiğit ile Konya'ya geldi. Mehmed Bey istikbâl idüb Saraya götürüb kondurdular, İki âşık birbirini buldular. Eski badeleri tazelediler. Heman meclis kurub, kırk gün oturub işü safaya başladılar. Rum ve Yunan dilberleri, mahbub ve mahbubeleri ile raksa girüb kimi kanun, kimi çenk, kimi def çalub bir zevk ettiler ki felekde Zühre tahsin eyledi. Sâkî gülçehreler meclisi gülfam eylediler. Ol iki peri, ol iki şah mesti müdam olup, dem bu demdir deyüb safada oldular. Ravi eyder; ol sırada Konyanın içinde sözü dinlenür dört lâin var idi. Birine Ahi Nahis, birine Ahi Murad, birine Cebbar Kethüda, birine Pazarbaşı dirler idi. Bunlar Şe-

hirliyi bir yere cem idüb: «Eğer Karaman oğlu bunda kalursa bizim halimiz harab olur, bir tedarik idüb kaldırahm deyüb danışdılar. Tenhace şehir halkı Mehmet bey'in yanına gelüb didiler ki: «Ey Mehmet bey Lûtf eyle. Bu şehri sen Karaman oğlundan iste, bizim Şahımız ol, Alâeddin'i yine diyarına gönder, zira Karamanîler tündhudur, biz serinle imtizaç ideriz, anunla idemezüz». Mehmed bey bu mel'unlarır sözünü gerçek sanup bir gün mecliste bade iderken Alâeddin'in dizin öpüb eyder: «Ey Şehzade! malûmdur ki karındaşım hainlik idüb tacu tahtım elimden aldı. Geldim senin devletinde hoş geçiniyörürüm, Lûtf idüb bu şehrin hükmü hükûmetin bana vir, bir kaç gün bunda sakın olam» didi. Alâeddin eyder; «cümle şehrin senündür, amma karındaşım Davud bey'i bundan kaldırması güç, nihayet bilece geçinir, iştirâk olun». Bu hal üzere bir ay geçdi. Ravi eyder; Lâinler bir mektub düzüb zarafetle Alâeddine sundular. Alâeddin açub okudu. «Ey gözüm nuru biraderim Mektub varınca bir saat eylenmeyüb bu canibe gelsin» dimiş. Alâeddin Mehmed bey'le vedalaşub gitdi. Ezincanib; Ahi Nahis Moğol Beyi Kutluşah'a haber gönderdi, tiz gelesin, irişsin. Karaman oğlu gitdi, Mehmed ile Davud kaldı, anları biz helâk ideriz didi. Hacı Kutluşah mektubu okuyub altı bin Kürd İmadüddin ile, dört bin Moğl kendisi ile Herakle kal'asından geçüb Konya şehrine irişdiler. Ravi eyder; Davud bey ile Mehmed bey evlâdı Halil'den on yedi bey ile işü işret iderlerdi; heman bir hay huy sadası peyda oldu;

aceb ne ola deyu taşra çıkub seyr iderken anı gördüler, şehir Kürd taifesine kapuyu açvirüb, Ahi Nahis Hacı Kutluşah'ın önüne düşüb gelüb Sarayı Keykubad'ı çevirüb cenge başladılar. Mehmed bey'le Davud bey anı görüb can, baş kaygusuna düşüb Davud bey bir ata binüb Lârende'ye kaçdı. Mehmed bey de üryan bir su deliğinden çıkub Sivas'a doğru kaçdı. Kürd kavmi kılıç çeküb evlâdı Halilden yirmi dört Şehzadeyi katl eylediler. Karaman askerinden dört bin er helâk eylediler. Hacı Kutluşah Konyayı zabt eyledi. Ravi eyder; Mehmed bey abdal şekline girüb Sivas'a geldi, bir hanikaha kondu. Mehmed bey'i görüb bildiler ki Rum Şahının oğludur. Gelüb İbni Kürd'e haber virdiler. Mehmed bey Derviş donuna girüb abdal olmuş didiler. Ravi eyder; İbni Kürd bu haberi duyub, ah idüb ağladı. Zira muhkem severdi. Kalkub Hanikaha geldi, Mehmed bey'i alub sarayına götürdü, başına tacı Şahî, arkasına libası Şehinşahî kodu. Didi ki: «Sen Şahsın, ben kulunum. bu kadar sana soğuk bakduğum Karaman oğlu ucundan idi...» Ravi eyder; İbni Kürd'e, karındaşımla halimiz nice olur didi. İbni Kürd eyder, Hele şimdi Sivas'ı zabt eyle, sonra Kayseriyye'yi bulasın. Ezincanib; Hoca Ali Kayseriyye vilayetini zabt iderdi. Cafer Bey anı Kethüda idinüb cümle hazineyi ana ısmarlamış idi. Hoca Ali ise Mehmed Bey'e muhkem âşık idi. Kande gittiğinin bilmezdi. Bir gün Mehmed bey'in Sivas'a geldiğün duyub cümle hazineyi

alub Sivas'a geldi, Mehmed bey'in önüne kodu, emrine muti olub hizmetine başladı. Ravi eyder; Mehmed bey şöyle mahbub idi ki Rum'da, Yunanda ve Ermeni de buna benzer mahbub yokdu. Nice Şehzadeler aşık olub hizmetkâr olmuşlardı.

Ravi eyder; Konya'yı Kürd taifesi zabt eyleyüb, Davud bey kaçub, Larende'ye gelüb Alâeddin'e ve Süleyman Şah'a kıssayı haber virdi. Alâeddin Mehmed bey'in kande gittüğün bilmeyüb game düşdü, zira mübtela idi ve Mehmed bey'in iftirakından mecnuna dönmüşdü. Ravi eyder; Alâeddin aşk kuvveti ile silahşorluk ilmin şöyle tahsil eyledi ki, atdığı oku taşa geçirürdi ve karaman'ın gürzüne yirmi vakiyye kodu. Nizesi elinden düşse iki adem güçle kaldırırdı, Ziyade şecaat ve muhabbet bağladı. Mehmed Bey'in muhabbeti anı divane eylemiş idi. Amma karındaşı Süleyman Şah varub buluşmağa icazet virmezdi. Ezin canib; Mehmed bey bir gün Hoca Aliye ve İbni Kürd'e eyder: "Niçün bana tahtım alıvermezsiniz?, Karaman oğlu Alâeddin'e bir mektub göndersem bir günün içinde Kayseriyye'yi harab ider. Bunlar korkub didiler ki: «eğer vilayetin alıvirmezsek bu gene Karaman oğluna gider». On bin Kürd, on bin Moğol toplayub Kızıl ırmak kenarında cemiyet eylediler. Ravi eyder; Cafer Kayseriyye bey'lerin cem idüb mukabil geldi, yirmi bir gün muhkem cenk oldu. Kürdistan askeri yiğün gelüb Rum askeri sınıb

kaçdı, Cafer nabadid olub ölüsün dirisin kimse bilmedi. Mehmed bey kerrüfer sahibi olub gelüb cümle Rum'u zabt eyledi. Hutba, sikke sahibi olub Padişah oldu. Ravi eyder; Süleyman bey kıssayı duyub Karaman bey'lerin cem idüb Alâeddin'e: «Ey birader Ertena oğlu gitdi. Namına hutbe okutmuş. Sivas Atamızdan kalma mülkümüzdür. Mektub gönderelim, sulh ile mi olur, cenk ile mi olur alalım, didi. Alâeddin de: Ey birader Akrabalık vardır, dahi bile doğub, büyüdük, ve bir dahi muhkem muhabbetim var. Benim hatırım için söyleme» didi. Süleyman Şah eyder: «Onlar bizim ile eski düşmandır. Pederi Ertena bizim ammimizi katl eylemedi mi? ve benim iki parmağım anın elinde düşmedimi? Bu oğlana ne kadar iyilik eylesen sana ol kadar cefa idecektir, zira oğlanda hakikat olmaz» didi. Ravi eyder; Bu hal üzre bir yıl geçdi, Alâeddin'in muhabbeti gittikçe ziyade oldu, Mehmed Bey'le buluşmağa çare bulmadı. Bir gün Herakle kal'asın bahane idüb, ziyareti akraba diyüb yirmi yedi bin er cem idüb nice yük kumaş ve simü zer yükledüb azmi Sivas eyleyüb gitdi.

Ezincanib; Mehmed bey'e haber oldu ki Şah Alâeddin geliyürür, İbni Kürd ve Hoca Ali korkub gitmek istediler. Mehmed bey korkman ol beni ziyarete gelür, gelin imdi karşı çıkalım didi. Mehmed bey dört bin er ile üç günlük yola karşı varub, buluşub, görüşüb, alub Sivas'a geldi. Bahar zamanı idi. Bir bağda pınar kenarına konub suhbet yerağın görüb, cümle Rum, Ka-

raman beyleri cem olub, ol iki Şahı ci-vanbahtı iki altun sandalye üzerine oturub işü nuşe başladılar. Rum ve Ermeni dilberleri gelüb kimi söz ve kimi raksa girüb üç ay bahar safasıla vakit geçirdiler. Gittikçe muhabbetleri arttı. Ravi eyder; Hoca Ali ve İbni Kürd bir gün Mehmed bey'i, tenhaye çeküb dediler ki: «İbni Karaman'dan kork ve kendunu çek, bunlar tündhu taifedir, hususa ki atan Ertena bunların ammisin helâk eylemiştir, ve hem Sivas bunların mülkü iken biz zabt idiyoruz.

Bu diyarı kimin elinden çeküb alıyoruz. Bu Şehzade şimdengeru dedesi Karaman'ın zabt eylediği diyarı kimin elinde bulsa çeker alır. Evvel Karamaniler zamanın Rüstem ve Efrasyab'ı idiler. Şimdi bir miktar zafa vardılar. Aydın ve Saruhan ve Menteşe ve Hamid ve Eşref ve Koson ve Elvan ve atan Ertena bunların kulu idi. Şimdi her biri bir Padişah oldu. Bu sözlerden Mehmed bey pek korkuya düşdü. Bir kaç gün geçdi. Bir gün meclis kurub otururken ayak üstüne kalkub destur diledi. Eyder; «Ey Şehzade! İhtidim, biraderin Şah, sana intizarda imiş, Hak nasib iderse yine hizmet baki», didi. Alâeddin firasetle bildi ki İbni Kürd korku ve hile eyledi. Heman veda idüb, askerini cem idüb gitmek yerağın gördü. Mehmed bey eyder: «Ey Şehzade! umudum budur ki sen dahi hasud sözüne uyub üstümüze tiğ çekmeye-sin. Alâeddin ahd eyledi, ahidnameler yazub virdi, ah-ü zar ile Lârendeye geldi. Süleyman Şaha haber oldu. Karaman beyleri ile istikbal idüb Saraya kondurdu. İrtesi divan eyleyüb, Alâeddin aşk ile mecnuna

dönmüş idi, didi ki: «Ciger köşem, oğlandan kimesneye vefa gelmez.

Gayret oldur ki mülkümüzü gayri kimseler zabt eyledi. Bize zebun olmak layık mıdır? asker cem idüb niçin Konyayı almağa cehd eylemezsin? Bir alay Kürdü napâk Konya gibi şehri elimizden aldılar». Alâeddin buyurdu, Konya üstüne gitmek için asker cem itdiler.

Ezincanib; bunlar bunda, İbni Kürd ve Hoca Ali bir yere gelüb İbni Kürd eyder: «Biz Karaman oğlunu sevmeyiz, dedesi Karaman bizim Hacı Bahadır'ı tutub diyarın elinden aldı, nice zaman bu oğlanın muradı Karaman oğlu ile bir olub şehri Sivas'ı almaktır, biz kenduye eyilik idüb karındaşın helâk idüb Kayseriyye'yi alıvırdık». Hoca Ali eyder: «Gel varub söyleyelim, Karaman oğlundan ferağat iderse ider, itmezse kendusu bilür». Mehmed bey'in yanına gelüb çok cefa eylediler. Didiler ki: «Ya Alâeddin'i terk eyle ya bizi». Mehmed bey bunlardan korkub, kaçub Kayseriyye'ye geldi. Ezincanib İbni Kürd Mehmed bey'in kaçduğun duyub Hoca Ali'ye dört bin asker virüb tiz iriş, Karaman oğluna mektub salmadan dutub habs eyle didi. Heman Hoca Ali ilgar idüb, Kayseriyye'ye gelüb Mehmed bey'i tutub habs eyledi, cümle Rum'u zabt eyledi. Mehmet bey uğrun bir mektub yazub Alâeddin'e gönderdi. Kethüdası Sinan bey Lârende'ye gelüb Alâeddin'e virdi ve kıssayı beyan eyledi. Mektubda dimiş ki: «Yari vefadarlık şimdi gerek». Alâeddin gazaba gelüb arslan gibi yerinden kalkub divanı Süleyman'a geldi. Mehmed

bey'in habs olduğunu bildirdi. "İbni Kürd hem Şah olub mülk sahibi oldu ve hem Mehmed bey'i tutub Kayseriyye'yi aldı, kati korkusuzlukdur," didi. Süleyman Şah : « İbni Kürd Bahadır erdir, arslan gibidir, Mehmed bey'i darb ile habsinden almağa Rüstem gerek » didi. Alâeddin duadan unutman diyüb taşra çıktı. Yedi bin Davudî zırhlı dilâver alub, sekiz bin yayak kemankes Bulgar askerinin cem idüb. Göcer bey'i serdar idüb önce gönderdi. Turgud oğlunu, Koson oğlunu Kökez bey'i on bin süvari ile gönderdi. Altı bin Moğol askeri ile İsmail Ağa'yı gönderdi. Kendusu Oğuz Han'la ve karındaşı Davud bey ile menzil bemenzil varmağa başlabı. Kaya bey'i ve Mirza bey'i sekiz bin er ile ardınca kodu. İbni Kürd'e haber irişdi ki : Alâeddin İbni Karaman, askerinin cem eylemiş geliyörür didiler. İbni Kürd kaha-kaha ile gülüb otuz bin div gibi Kürd askeri ile karşı varub on bin senk erdaz Bulgar dilâverleri ile bir defa duruşdular, Bulgar askerinin zebun eylediler. Ol mahalle altı bin Moğol askeri ile İsmail Ağa irişdi. Anın ardınca Turgud ve Bayburd ve Koson oğlu on bin demür donlu er ile irişdi. Bir gün cenk oldu. Sahrâ kanla doldu, ikinci gün Şah Alâeddin irişdi. Bir canibden de yedi bin ejder gibi Karaman askeri ile Mirza Bahadır ve Kaya irişdi. Alâeddin'e Kaya bey « Bu cenge Sam Kahraman gerek » didi. Alâeddin eyder : « Biz de zamanın Kahramanıyüz, bize dahi Kahraman'ler dirler ». Yüz otuz sekiz vakiyye altun gürzü çeküb tekbir

getirüb yirmi yedi bin dilâverle yürüdüler. Yerin bir katı asumana çıktı, kılıçlar yıldırım gibi şakıdı. Bulgarların sapanı taş yağmuru yağdırdı. Sünüler ejderha g'bi kaçkırdı. Yedi gün karışma cenk oldu. İki taraftan on bir bin er top-rağa düşdü, kan sel gibi akdı, pehlivanlar mest pelenge döndü. Şahı kişverküşa, askeri ikiye bölüb yetmiş kürdü mest pelenk gibi tepeledi. Mirza Bahadır yedi bin ejder ile İbni Kürd'ün alemin yıkdı. İbni Kürd atın sürüb Mirza'ya gürz havale eyledi, Mirza'yı zebun eyledi. Alâeddin Mirza'yı İbni Kürd elinde zebun görünce narâ urub Kürd'e mukabil irişdi ve « Ey Kürd-ü napâk ! Benim atamın seyisliğin iderken şimdi Padişah oldun, Şehzadeleri beğenmezsin » didi. İbni Kürd eyder ; « Ey Karaman oğlu ben sana ne eyledim ? Bir oğlandan ötürü benimle cenk idersin, bana ne hayrı değdi ki sana dahi ol kadar değe, ol oğlandan kimseye vefa gelmez, sana dahi ne kala göresin » didi. Ravi eyder; Alâeddin İbni Kürd'ün bu cevabına kulak tutmayub gürz ile döge döge yıkdı. İbni Kürd asker arasına kaçdı. Karaman beyleri ol gün Kürdleri dağıdub kaçırdılar, mali ganimet yağma kıldılar, şehrin kapısını açub Mehmed bey'i zindandan çıkardılar, tahta geçürdiler. Mehmed bey Alâeddin'e dualar idüb iki gün işü'safa eylediler. Bir gün Şah Alâeddin eyder. « Ey Mehmed bey Akran ve emsal gayreti canımıza geçdi, her birisi tam ider. Dedemüzün mülkünü il zabt eyler. Düşman çoğaldı, elimizde mülk kalmadı, muradımız oldur ki

Konya'yı Kürd elinden alavuz. Himmet koş » deyüb, askerinin cem idüb sahraya çıktı. Mehmed bey bir konak yer gönderdi. Alâeddin Larende'ye irişdi, ol gün sakin oldu. İrte Süleyman Şah Karaman beyleri ile divan itdi. Alâeddin de divanı Süleymana geldi. Esnayı kelâmda Alâeddin İbni Kürd ile geçen kıssaların hikâyet eyledi. Süleyman Şah eyder; öyle oğlandan İbni Kürd yeğdir. Elhasıl Alâeddin kâh işde kâh tedbirde oldu. Ezincanib; İbni Kürd kaçub Sivas'a geldi. Cümle kürdistan ve Türkmen beylerinin cem idüb Hoca Ali'ye Alâeddin ile geçen macerayı haber virdi. Hoca Ali eyder : « Şimdengeru askerinle varub Larende'yi harab eyleyesin. » Ravi Eyder; İbni Kürd ve Hoca Ali alem açub nakkare döğüb Kayseriyye'ye geldiler. Mehmed bey mukabil cenge kadir olmayub Larende'ye geldi. Alâeddin istikbal idüb saraya kondurdu. İrtesi ziyafet eyledi ve gam çekme, görelim bir zaman nice olur didi. İbni Kürd asker çeküb Aksaray'a geldi, muhkem cenk eyledi. Aksaray'ı almayub Konya üstüne geldi. Kutluşah çıkub istikbal eyleyüb sarayı Keykubad'a kondurdu. Kırk bin Kürd cem oldu. Süleyman bey'e hazır olun, varıyorum diye mektub gönderdi. Süleyman bey Alâeddin'e : « Ne durursun, ben asker cem idince sen geç Moğol ve sahil beylerinin cem idüb Akşehirden beri gel » didi. Alâeddin Mehmed beyi bile alub Beyşehir'e geldi. Moğol bey'i İsmail Ağa sekiz bin er ile karşı çıktı. Ağa'yı bile alub geçüb Akşehir'e geldi. İshaklı dan Devletşah geldi, yedi bin Moğol askeri ile Ata Bey geldi, dört bin yiğit

ile Hamid oğlu İlyas geldi. Alâeddin İsmail Ağa'yı Mehmed bey'e Kethüda idüb didi ki ben Larende'ye geçüb Karaman beylerinin cem idüb zuhur eylediğim vakit siz dahi yürüyesiz didi. Ata Bey dört bin Moğol kavmin alub Teke diyarına geldi. Aydın oğlu beş bin asker virdi. Dört bin asker İbni Mentiş ve Eşref'den geldi. Ezincanib; yirmi iki bin asker ile Larende'ye geldi. Otuz bin dahi Karaman, Gülnar Bulgar ve Turgud askerinin cem eyledi. Kökez bey'i serdar idüb gönderdi. Koson ve Turgut ve Kaya Beyi anın ardınca on dört bin er ile gönderdi. Mirza Bahadır ve Davud ve Halil beyleri gönderdi. Andan sonra Karaman beyleri ile çin pulada gark olub Alâeddin yürüdü. Larende de Oğuz Han ve Emir Şah'la Silifke, Mut, Mamuriye ve Tarsus askerinin Süleyman bey yanında koyub kendüsü menzil bemenzil Konya canibine teveccüh eyledi. Ravi eyder; Mehmed bey Moğol bey'i İsmail Ağa'yı Kethüda idüb İlgun'a bey eyledi. Osman ve devletşah ve Babuk Han otuz bin er ile hazır baş oldular. Ravi eyder; hainler Karaman'la yirmi sekiz bin adam ile Larende'yi zabt eyledikleri zamanda Alâeddin gelüb Karaman'ı tutub anlarla habs eylemiş idi. Bunlar bir araya gelüb mektub yazub Hacı beyler oğlu Halil ile İbni Kürd'e gönderdiler. Halil üç bin er ile Larende'den mahfi firar idüb İbni Kürd'e gelüb Konya'da buluşub mektubu virdi. Dimiş ki : Karaman ve Sadeddin ve Şeyh Yunus ve Kasım ve Karaman oğlu Süleyman bey vezirleri, fırsat gözedir. Siz oradan zuhur ettiğiniz gibi biz

Lârende'yi zabt ideriz, dimiş. Hacı beyler oğlu eyder; Karaman benim atam Hacı beyleri helâk idüb Lârende'yi elimizden aldı. Bana on bin er vir, can ve gönülden döğüşürüm ve hem atamın kanın alurım, didi. Hasılı kelâm, İbni Kürd on bin er gönderüb, Hoca Ali'yi koşub Akşehir'e Mehmed bey'e cenge gönderdi. Ezincanib Süleyman bey Kökez bey'i Kayseriyye'ye gönderdi. Ravi eyder; Kayseri beyleri Orhan bey'in ağzına bakarlardı, ol kimi şah eylese kabul iderlerdi. Ezincanib; Kökez bey Kayseriyye'ye gelüb Orhan Bey'in sarayına gelüb Süleyman bey'in selamın ulaşıdırub mektubunu sundu. Orhan bey cümle Kayseri beylerinin önünde okudu. Dimiş ki ; «Lâ-yik mıdır, kendi şehzadenizi terk eyleyüb bir Kürdü napâki kabul idersiz ? İmdi lütf idüb yine şehzadeniz Mehmed bey'i kabul idüb cenk vaktında İbni Kürd'ü koyub Mehmed bey'den canibe dönesiz » dimiş. Orhan bey mektub yazub Kökez ile Süleyman bey'e gönderdi. Kökez Lârende'ye gelüb mektubu Süleyman bey'e virdi. Süleyman bey Karaman beylerine karşı okudu. Dimiş ki : « Ey İbni Karaman ! Sen bir âdil, lütfu çok Padişahsın, senin hatırın için ahd olsun ki Mehmed bey tarafına dönelim » dimiş . Süleyman Şah mektubu Mehmed bey'e gönderdi. Mehmed bey görüb şad oldu. Ravi eyder; Hacı beyler oğlu Halil ve Hoca Ali on dört bin Kürd ile Akşehir önüne irişdi ve ordusun kurub Akşehir'e karşı oturdu. Moğol beylerin cem eyledi. Osmar'ı üç bin er ile Akşehir'de koyub Mehmed bey ve İsmail ağa ve Devletşah ve Babuk Han yirmi sekiz bin Moğol askeri ile Hacı beylerin üzerine irişdiler. Hacı

beyler ve Hoca Ali on dört bin Kürd ile mukabil olub yedi gün cen eylediler. Sekizinci gün Hoca Ali ikdam idüb Moğol taifesi firar etdiler. Ezincanib; Osman'a haber irişdi ki Mehmed bey firar etdi didiler. Hamid oğlu, Aydın oğlu ve Osman kalkub yedi bin er ile yürüdüler. Ezincanib; Mehmed bey Ağa'ya eyder nice olur fira idelim, didi. Ağa sabreyle görelim dirken bir toz peyda oldu. Anı gördü, Osman irişdi. Gene galebe idüb Kürd üstüne yürüdüler. Osman, askeri iki şak idüb Hacı beylerin tuğun yıkdı, Devletşah ordusun dağıtdı, Kürd sınıb kaçdı. Gaziler yağma idüb Mehmed bey Hoca Ali'yi Meldüs kal'asınadek koğdu. Osman ve Hamid oğlu Kürd kavmini muhkem kırdılar. Ezincanib; İbni Kürd'e feryadçı irişdi. İbni Kürd gazaba geldi. Dört bin Kürd ile Hacı Kutluşah'ı Konya kal'asında koyub yürüdü. Bir saharî irişüb otuz bin Kürd ile ortaya alub Hoca Ali ve Hacı beyler oğlu dahi irişdi. Cümle kırk sekiz bin Kürd ve Türkmen cem oldu. Moğol askeri orta yerde kaldı. Taşra çıkmazga kudreti kalmadı, on bir gün gece ve gündüz cenk oldu. Sahra leşle doldu, cümle dağ ve taş kan oldu.

Ravi eyder ; İbni Kürd Osman ile Hamidi dutub zincirine aldı. Mehmed bey fırsatını bulub Devletşah ve Ağa ile kaçdılar. Dokuz bin Moğol toprağa düştü. İbni Kürd Moğol askerin dağıdub Hacı beylere eyder : « Muradım benim Karaman oğlu Alâeddini tutmaktır sen Osmanı ve Hamidi alub Konya kal'asında habs eyle. Ben varub Lârendeyi harab ideyim didi. » Hacı beyler bu iki serveri alub Konya tarafına gelmek üzre oldu. (Ardı var)

KITABELERİN DEĞERİ VE KONYA

ABDÜLKADİR ERDOĞAN

Türk tarihinin en önemli kaynaklarından birisi de eski kitabelerdir. Atalarımız ne yaptırmış, hangi müesseseye temel atmışlarsa kitabe koymayı unutmamışlardır. Nerede bir çeşme, cami, türbe vesaire görürseniz kimin tarafından, hangi tarihte, ne olarak yapıldığını kapısının, yahut divarının bir köşesindeki kitabesinden öğrenebilirsiniz. Eğer kitabesiz eski bir müessese gözüne ilişirse onun kitabesi ya bir fena düşünce ile sökülmiş, yahut bakımsızlıktan düşmüş ve dökülmüştür. Yapıldığı zaman divarına, yahut kapısının üstüne kitabe konmayan türbelere de tesadüf edildiği vardır. Fakat bunların içindeki sandukalarda, yahut türbenin yanı başındaki mezar taşlarında yine bir kitabe bulursunuz. Atalarımız ulularına saygı göstermek ve onların adlarını oğulları arasında unutturmak için kitabe usulüne çok itina etmişlerdir.

Bizde bir memleketin tarihini yazmak, ancak onun kitabelerini araştırdıktan sonra mümkün olabilir. Anadolu tarihinin en sağlam vesika-

ları hiç şüphesiz kitabelerdir. İstanbul'da oturdukları yerde Konya'ya Karaman'a dair tarih araştırmaları yapanlar yanlışlıklardan kurtulamamışlardır. İlk önce buraları dolaşmak, sonra da bir yere oturup yazmak gereğir. Zaman gelir ki bir kitabede geçen bir kelime bütün hadiseleri altüst eder.

Yarım asra gelinceye kadar kitabece en zengin olan Konya idi. Konyada hristiyanlık devrinden ve daha eski karnlerden kalma müessese kalmadığı için onlara bugün yalnız müzelerde tesadüf edilebilir. Vaktıyla dikme ve dibek yahut kapıların önüne binek taşı yapılmış ve şuraya, buraya serpilmiş lâtince yazılı taşlarda göze çarpmakta ise de Türk kitabeleri kadar çokluğu yoktur.

Konyadaki Türk kitabeleri üç dil ile yazılmıştır. Selçuklar zamanında yazılan kitabeler arapça ve Farsçadır. Karaman ve Osman oğulları zamanındakilerin bir kısmı arapça, bazıları da Türkçedir. Selçuk Türkleri hangi taşı hangisinin üzerine koymuşlarsa kitabesini unutmamışlardır.

Konya kitabeleri yakın zamanlara kadar önümüze açılmış kitap sayfeleri gibi idi. Köstebek yuvasına benzeyen kurşunsuz künbedlerin hepsinde de taş ve çiniler üzerinde türlü türlü yazılarla kitabeler görülebiliyordu. Biz onları korumaya ve bir yere toplamaya çalışmadık. Konya'da kitabelerle ve eski eserle ilk önce eski Maarif Müdürü bay Azmi ile eski Vergi Müdürlerinden Edirne'li Ahmed Badi bey az, çok ilgilenmiştir. Kabristanlarımız da bir kitabe hazinesi idi. Sadrüddin-i Konevî kabristanında kimlerin mezarı yoktu ? Kırılıp yollara dökülmemiş olsaydı şimdi beyaz mermerler üzerinde Karaman oğlu büyüklerinin atlarını bir bir bulacaktınız. Elli yıl içinde bunların hangi ellerle yok edildiğine şaşıyorum. Büyük Türk bilginlerinden ve değerli şairlerimizden (İnsanî Kâmil) sahibi Nazûkî Abdullah Efendinin Sadrüddin-i Konevî Kabristanındaki kitabeli mermer taşına ne kadar acırım. Bugün o güzel kitabeli taş aceba hangi kirli ayakların altında aşındırılmaktadır. Şeker Furûş türbesinin arkasında Hoca Fakih yanındaki kabristanda Pir Ebi ve Pir Es'at Türbeleri semtindeki altı yüz yıllık kitabeli taşlar şunun, bunun evine taşınıp gitmiştir. Musalla kabristanı Konya tarihinin en önemli bir kaynağı ve Selçuk arslanlarının en büyük ve ebedî bir yatağı idi. Konyanın bütün eski ulu ve ünlü ölüleri sinlerine burada sinmişti.

(القسطاس) , (الاسرار) , (لما هيج)

(الارشاد) , (بيان الحق) , (مطالع الانوار)

gibi eserler yazan ve (H : 682) tarihinde Konya'da vefat eden Ebüsenâ Siracüddin-i Ermevî'nin mezar taşı da orad idi. Mevlâna türbesinin eski şeyhlerinden birisinin bu taşı kaldırıp konağına götürdüğünü ve yazısını sildiren havuzunun başına koyduğunu bilenler çoktur. Zararın neresinden dönülürse yine kârdır. Musalla kabristanı bugün eyi bir karıştırılmalıdır.

Konya mahkemesinin dokuz yüz yılından önceki vakıf kütüğü yoktur. Evkaf idaresindeki defterler de sonradan tutulmuştur. Eğer mütevelliler elinde kalmış vakfiyelerin aslı var ve defterlerdeki suretler de bunlara uyarsa vesaikden sayılabilir; yoksa deftere girmiş her örneğin tarihe kaynak olmakta değeri yoktur. Kitabelerin ibaresi ile Evkaf defterlerinin muhteviyatı arasında büyük ayrıklar vardır. Bir ikisini örnek olarak arz edeyim : Meramdaki hamamları yaptıran Karaman oğlu ümerasından Hasbey oğlu Mehmed beydir. Gidip Evkaf kaydını bir yoklayınız, Bu adı görürmüsünüz? Hamamın kitabesindeki Hasbey oğlu orada Hatip oğlu şekline sokulmuştur. Bu hakikat meydana çıkarıldığı gün de hamamın Türkçe kitabesi yerinden oynatılmıştır. Bereket versin ki kitabenin bir örneği evvelce alınmış ve yayılmıştı.

Mihmandar mahallesine giren sokağın ağzında bir Hatuniye Mescidi vardır. Bunun evkaf defterindeki vakfiyesinin de uydurma olduğu kitabesi ile meydana çıkmıştır. Vakfiyenin tarihi mermer üzerine kazılmış olan kitabesinin tarihinden on yıl öncedir. Bunu uydurup evkaf defterine geçiren zat kitabesini okumayı unutmuş ve

doğmadan çocuğa ad koymuştur ki ibaresi çok gülünçtür.

Taşlar üzerindeki kitabelerde de bir menfaat düşüncesi ile bu gibi cinayetleri yapanlar olmuştur. Fakat bunların ki defterler arasında kapalı kalmamış, yapıldığı gün illere, dillere yayılmış, bu da ayrıca bir vesika halini almıştır.

(Tarihi Âli Selçuk) Konya kal'asının (H : 618) yılında yapıldığını anlatırken : (Şehrin enine, boyuna genişliğinin bir günlük yol olduğunu bağları ve yemiş ağaçları ve bir çok tenezzüh yerleri bulunduğunu) söylüyor. Biz bu şehrin sınırlarını gösterebilir miyiz ? Aceba bu genişlik o zaman hangi yana doğru uzanıyordu ? İşte bunu da bir Selçuk kitabesi bize öğretebiliyor :

Şeyh Alaman türbesinin kapısı üzerindeki farsça kitabede : (Yazın burada oturanlar kışın da kalırlarsa Tanrı onları yarlıgasın) anlamında bir dua vardır. Bundan anlıyoruz ki Konya şehrinin doğu yanı umrandan uzak kalmıştır. Kışın oralarda kalanlar ağıl ve davarları bekleyen bir kaç bekçiden ibaret imiş. (Tarihi Âli Selçuk) un anlattığı genişliğin batıya doğru olduğunu her türlü kazıntı ve silintiden masun kalmış olan bu kitabe bize tamamen öğretmiş oluyor. Hoca cihandaki Hüsameddin türbesi, Hoca Fakih ile Alavardı arasındaki umran eserleri, Meram ve Köyceğiz'deki eski binalar bir günde dört yanı ancak dolaşılabilen Konya'nın batıya doğru uzanmış olduğunda şüphe bırakmıyor. Eğer şehir dağlara bitişik olmasaydı Konya'nın müstahkem olan Kevele Kal'ası Takyeli dağın tepesinde kurulur muydu ?

Fatih Mehmed'in küçük oğlu Sultan Cem'in sarayı ve büyük bahçesi Hoca Fakih ile Alavardı arasındaki tarlaların yerinde idi. Halk arasında bu tarlalara hala köşk ve saray tarlası denmekte ve yakına kadar enkazına yetişen ihtiyarlarımız bildiklerini bize dinletmekte idiler.

Birinci Alâeddin Keykubad'ın eskiden mevcut olan Konya'nın dış kal'asını ne zaman ve nasıl yenilediğini Tarihi Âli Selçuk kaydetmiştir. Şehrin dört kapısı ile önemli bir kaç burcunun masrafı hazineden harcedilmiş ve diğer burçlarla kalan sekiz kapının da gücü yeten beyler tarafından onarılmasına ve adlarının üzerlerine yazılmasına müsaade olunmuştur. Bizce bu on iki kitabenin yalnız ikisi bellidir. Diğer on kitabeden sekizinin hangi beyler tarafından yapıldığını bir türlü bulamıyoruz. Alâeddin tarafından konan kitabelerden birisi eldedir. Diğerinin de vaktiyle kitaplara bir örneği geçirilmiştir. Ötekiler bugün ortada yoktur. Örneği elde bulunan ikinci kitabeden bakınız ne öğreniyoruz. : (Bu çevrilmiş bir kal'adır ki fıskıran selleri ve sıçrayan süvarileri durdurur ve karanlık gecede felâkete uğrayan düşmanın vaveylasına da karşı durur) (1) Bu kitabeden Konya şehrinin eski zamanlarda da sel tehlikeleri geçirdiği anlaşılamıyor mu ? (Hicri 1110) yılında Konya'yı bir sel bastığını biliyoruz. O zaman yedi gün yedi gece yağın yağmurlardan Meram, Sille, Ak-yokuş dereleri coşmuş; camiler, çarşı, Devle ve Çifte Merdiven mahalleleri

(۱) هذه دائرة تدفع السيل الدافق والخبيل-

السابق ولا تنفع ويل الطارق في الليل العاصق

su içinde yüzmüştür. Konya'nın son asırlarda daha bir çok sel tehlikeleri atlattığını biliriz. (1807) yılında Meram'dan gelen korkunç bir selden de Köherçile fabrikası civarındaki evler çok müteessir olmuştu. Fakat daha eski devirlerde Konya'nın sel hücumlarına uğradığını hiç bilmiyorduk. İşte kal'anın bu kitabesi Konya'nın daha bir çok sel fırtınaları geçirdiğini de anlatmış oluyor. Arapça olarak bu kitabeyi tertip eden Sultanülülema eğer düşmanın hücumunu sel tehlikesine benzetmeyerek bu kitabeyi tanzim etmişse böyle otuz arşın yüksekliğinde bir kal'anın Konya etrafına çevrilmesinde bu düşüncenin de müessir olması makul sayılabilir. Şehrin münhat ^{olması} basit bir arazi üzerinde kurulmuş olmasi düşman taarruzundan başka bir de onu sel tecavuzu karşısında bulunduruyor. Kal'anın iç ve dışındaki derin hendekler sellerin hızını alacağı gibi çok kalın ve yüksek kal'ada suyun iç şehri istilâsına mümkün mertebe engel olabileceği anlaşıyor. Vaktiyle Konyanın bir çok mahallerinde yer yer göller bırakılmıştı. O semtlerin yağmur suları o göllere akar, yıllarca göllerin suları çekilmeyerek yemyeşil olup kokardı. Demek ki düşmanın kal'aya kolay kolay yanaşmaması için açılan hendekler şehri hem selin, hem de düşmanın baskınından korumuş oluyordu. İşte bu kitabenin anlamından bu hakikati anlıyoruz. İstitraden arz edeyim ki Konya vakit vakit su-suzluk tehlikesi geçirmekte olduğu gibi zaman zaman da su tehlikesi geçirmiştir. Son zamanlarda yüksek bir himmetle başarılmaya başlanan parajlar bundan böyle suyun da, su-suzluğun da önüne geçmiş olacaktır.

Konyanın iç kal'asının da bir kitabesi vardır. Bu, iç kal'anın doğu yönündeki Çiftmerdivenli kapı (1) nin üstünde idi. Karaman oğulları sıkışıkça bu iç kal'aya sığındıkları için Osmanlılarla yapılan bütün savaşlarda kıyametler bu kal'anın başında kopardı. Kaç kere yıkılmış, tekrar yapılmıştı. En sonra Karaman oğulları saltanatına son verilmiş ve Konya tamami Osman oğullarının eline geçmişti. Gedik Ahmed Paşa tarafından hurdühaş edilen bu kal'a alındıktan sonra yine onun eliyle yeniden onarılmıştı. O zaman Konyalı Mehmed Paşa tarafından üç beyitli ve tarihli Arapça bir kitabe yazılmış ve bir taş üzerine kazılarak kapının üstüne konmuştu. Bir zelzelede yere düşen bu kitabe şimdiki San'atlar mektebinin yerindeki Kanunî Süleyman devrinde yapılan bedestene ve oradan da Erkek Lisesi Müzesine kaldırılmıştı. Bugün Konya Müzesinde korunmakta olan bu kitabe de bakınız bize ne öğretiyor :

Osmanlı tarihinde Fatih Mehmed Vüzerasından bir Mehmed Paşa vardır. Buna Mehmed Çelebi, Tevkî Mehmed Paşa Nişancı Mehmed Paşa, Karamanlı Mehmed Paşa, Konyalı Mehmed Paşa derler. Ve İstanbul yeni müverrihleri bunu başka başka Mehmed Paşa zannederler. Halbuki bunun hepsi de bir zattir. Fatih Mehmedin sadrazamı olan Konyalı Mehmed Paşadır. (2)

(1) : Alâeddin tepesi -eteğinden başlayıp umumî hapshaneye kadar uzanan semte (Çifte merdiven mahallesı) denmesi bu kapının önüne kurulan çifte merdiven münasebetiyledir.

(2) : Karamanlı, Osmanlı gibi olduğu için Fatih Mehmed Devrine gelinceye kadar Osmanlılar Konyalılara da Karamanlı derlerdi.

Bu, Mevlâna Türbesi postnişilerinden İkinci Arif Çelebinin oğludur. İstanbulla gelmiş, Müderris Mehmed Çelebi adıyla tanınmıştır. Kalemi kuvvetli ve Türkçesi çok canlı olan Mehmed çelabi müderrislikten nişancılığa geçmiş, o zaman Uzun Hasanın Fatih Mehmede gönderdiği hakaretili bir mektubuna Türkçe olarak kaleme alınan cevaplar arasında Mehmed Çelebinin karalaması daha ziyade beğenilmiş ve bu yüzden Fatih Mehmed'in gözüne girivermiştir. (H : 882) de nişancılıktan sadarete yükselen bu zat dört yıl bu mevkide kalmış, Fatih Mehmedin Gebzede ölümünden bir gün sonra (H : 886) da yeniçeriler tarafından öldürülmüştür. Daha önceki sadrazamlardan Gedik Ahmed, İshak Paşalarla Manısalı Mehmed Paşa ve kazasker Kestelli Mehmed Efendi bu cinayette önyak olmuşlardır. Kumpapıdaki camii yanında gömülüdür. Âşir Efendi Kütüphanesinin (204) nu-

marasında mukayyed Osmanlı Tarihine dair arapça yazılmış bir eseri vardır. Konya kal'asının tamiri için nazma getirildiği üç beyitli şu kitabeyi bu kitabına da geçirmiştir.

(1) (عاصر الحصن بامر البرهان) (قد بقى بالعلی مبانیه)
(وهو سلطان محمد بن مراد) (لا يرى في الدنامدانية)
(اسمعو امن لسانى الاربع) (خلد الله عدل بانيه)

872

Kütüphanedeki kitabı ile Konya Müzesindeki kitabesi Mehmet Paşanın hal tercümesini bugün aydınlatmış ve kitabelere verilecek önemin ne kadar gerekli olduğunu bir kez daha göstermiştir.

(1) : Kitabenin tercümesi :

Yüksekliğine parlak bir delil olan bu kal'anın banisi onun mirbanisini yücelere yükseltti. O Murad'ın oğlu Sultan Mehmeddir ki kendisine benzeyen başka bir kimse dünyada görülemez. Benim dilimden bu burcun tarihini şöyle dinleyiniz : (Banisinin adaleti Tanrı daim etsin).

SEYDİŞEHRİNİN KURULUŞU

FERİT UĞUR

Anadolu Selçukluları Sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev II zamanında Alâeddin Keykubad'ın şaşadâr devri artık kararmıya başlamıştı. Hele bunun ölümünden sonra oğulları ve onlardan sonra da torunları arasında çıkan saltanat mücadeleleri, Moğol müdahaleleri, mahallî isyanlar, ümera rakabetleri merkezin nüfuzunu kırmış siyasal ve sosyal nizamı bozmuştu. Halk anarşı, zulüm ve sefalet içinde inliyordu. Ülkü ve ümit git gide kayboluyor; ruhlar derin bir bedbinî ve ıstırap içinde çırpınıyordu. Bu hâl halkın dünyadan elini, eteğini çekerek tasavvufa düşmesine, tekyelere, zaviyelere koşmasına sebep oluyordu. Çünkü aradığı teselliye orada buluyor, zayi ettiği refah ve seadete artık ahirette kavuşacağına inanıyordu.

Selçuk devleti tamamen yıkıldıktan sonra da tekyelerin kıymetleri azalmadı. İstiklal ve hakimiyetlerini kuvvetlendirmek isteyen beylikler şeyhlerin, babaların, dervişlerin nüfuzlarından istifade etmek istediler; dergâhları artırdılar, ve bunlara zengin vakıflar özgünlediler. Bu devirlerde

şeyhlik ve mürşitlik edenlerin çoğu Türkistan ve irandan geliyor, Seyyidlik ve hatta evliyâlık davasında bulunuyordu. İşte bunlardan biri de menakıbını bu makalede hulâsa ettiğimiz Seyyid Harun'dır ki bugün Konya vilâyetinde onun adına muzaf bir kasaba vardır. (1)

Seyyid Harun'un menakıbnamesi (962 H. 1554 M.) yılında Şeyh Musa oğlu Abdülkerim tarafından yazılmıştır. (2)

Kendisinin ifadesine göre: «Seyyid Harun Sultan'ın makalâtını şol pirlere

(1) Seyd şehri kasabası, Konyanın doksan kilometre cenub-u garbisinde ve Anamas dağı silsilesine mensup Küpe dağının ovaya bakan eteğindedir. Dağ ile kasaba arasında üç kilometrelik bir mesafe vardır. On mahalle ve 1250 evden ibarettir. Havası güzel, suları bol ve yanı yüresi bağ ve bahçedir.

(2) Bu zat Seyyid Harun'un kardeşi oğlu Musanın dördüncü batın torunudur. Kanunî Süleyman devrinde yazmış demektir. Konyada bu menakıbnameden iki nüsha vardır. Biri Asariatika müzesi kütüphanesinde diğeri kususi kütüphanemizedir. Bizdeki 15X21 ebadında 47 sahifeden ibaret olup her sahifesinde on yedi satır vardır. Yazısı pek âdi bir rik'adır. Kâğıdı kabadır, rengi samandır. İnce mukavva kabının üstüne siyah meşin geçirilmiştir.

ve, salihlerden ve azizlerden işidüb bildiği üzre, dahi bazı parisi evrak bulub Türkiye tercüme etmek yoluyla tahrir eylemiştir.

Seyyid Harun, Horasan ellerinde İmam Musa Kâzım soyundan adil bir Emir imiş. Sopa Veyselkaranı'ye ulaşıyormuş. Ne vakit ceddinin ve amcasının kabirlerini ziyaret etse kulağına: «Ya Harun! Rum'a git, Karaman vilâyetinde küpe dağı derler bir dağ vardır, onun doğusuna bir şehir yap; onun halkı sulehadan ola, şakî olanların akıbetleri hayır olmaya» deye bir ses gelirmiş. Bunun üzerine beyliği bırakmış, ve yakın akrabasıyla kendisine uyanlardan kırk kişilik bir kafile teşkil ederek yola çıkmış. Bağdad'a vardığında Alâeddin atlı zengin bir şeyhe misafir olmuş, ve ondan çok sevgi ve saygı görmüş; sonra göçe, kona Konyaya kadar gelmiş. Hoca Fakih ölmezden önce (1) böyle bir zatin geleceğini, sağ elinde gül gibi bir ak ben bulunacağını (2) ve kendisini arayanların onda göreceğini söylemiş olduğundan Konya halkı bunlara çok izzet ve ikram etmiş. Seyyid Harun doğruca Hoca Faruk (3) mescidine girmiş, iki rekât namaz kılmış. Ahali Harun'un Hoca Fakih zaviyesinde şeyh olarak kalmasını istemişlerse de bir şehir kurmağa memur olduğundan bahisle muvafakat eylememiş. Konya-

(1) Hoca Fakih'in vefatı tarihi : (618 H. 1221 M.) dir. Türbesi halen mamurdur.

(2) Bektaşî an'anesine göre Hacı Bektaş ta Taptık Emre'ye erenlerden olduğunu avendaki benle isbat etmiştir.

(3) Konyadaki Hacı Ferruk mescidine bugün bile yanlış olarak Hacı Faruk mescidi denmektedir. Üzerindeki kitabeye göre yapılış tarihi (612 H. - 1215 M.) dir ki Selçuk Sultanı İzzeddin Kevkâvüs I. devrine tesadüf eder. Mescidin bulunduğu mahalleye de Hoca Faruk mahallesi deyorklar.

da epice bir zaman kaldıktan sonra hazırlanıp yola düşmüş.

Konya'dan çıktıklarında hasta olan kardeşi Seyyid Bedreddin yolda fenalaşarak Hatun saray (1) toprağında ölmüş, iki dağ arasında bulunan kabri halâ «Seyyid sini» denmekle marufmuş. Kafile çukur çemen'e geldiğinde suya ihtiyaç görülmüş, Hazret orada (Maya suyu) nu çıkarmış. Nihayet Küpe dağının eteğine gelmişler; burası bahar mevsiminde gayet lâtif olurmuş; çiğdemler, benefşeler, sümbüller, reyhanlar, lâleler, nerkisler vesair çiçeklerle bezenirmiş. Harun burada şehir kurmağa teşebbüs etmiş. Yakınında Ververid (2) adlı eski bir şehir habesi varmış; oradan çok taş getirmişler. Seyyid Harun'un kerametlerini işiden yapıcılar, dülgeler, demirciler, arabacılar ve irgatlar etraftan yardıma gelmişler. İlk önce kible cihetindeki Ulu kapı, sonra Hızır yahut Pazar kapısı, daha sonra da Kiçi (küçük) kapı yapılmış; kapılar arasına duvarlar çekilmiş ve burçlar vücuda getirilmiştir. Bir taraftan da Harun ile ailesi efradına ev, savmaa (vahdethane) ve halka mahsus Cuma camii inşa edilmiştir. İnşaata bilhassa Seyyid Harunla arkadaşlarından Akça ve Nasibli Babalar nazaret ederlermiş.

Bu sırada Beyşehirde Eşref oğlu Mehmed Bey hüküm sürüyormuş (3).

(1) Konyanın cenub-ü şarkisinde bir nahiye merkezi dir.

(2) Konya Asariatika müzesi kütüphanesindeki nüshada (Ververid) deye yazılıdır. Şimdiki şehrin şimal yönünde ve üç kilometre mesafede ilice mevkiinde bir harabe vardır.

(3) Mübarizüddin Mehmed Bey Eşref oğullarının üçüncü hükümdarıdır. Bunun yerine geçen oğlu Süleyman Şah 728 H. tarihinde İlhanîlerin Anadolu valisi Timurtaş tarafından Beyşehir gölüne atılmıştır. Mehmed Bey Ulu Arif Çelebinin muhip ve müridi imiş.

Ona Ververid elinde Harun adlı bir kimsenin yeni bir şehir kurmakta olduğunu söylemişler. Kendisinden müsaade alınmadığı için kızmış, şehri yapıranla başında bulunanları alıp getirmek üzere adamlarından bir kaçını göndermiş. Bunlar, Seyyid Harun'daki kudreti görünce aşık olup kalmışlar, ve ona ırgat olmuşlar. Bunu Eşref oğlu duymuş, beş on adam daha göndermiş, onlar da aynı hale uğramışlar. Hasılı yedi kez adam gitmiş, ve her giden muhip olup katında kalmış. Nihayet vezirini yollamış; vezir Harun'un dünya beyliğine zerre kadar meyli olmadığını anlayınca o da hizmetine bel bağlamış. Bu vaziyetten şaşalayan Mehmed bey asker toplayarak bizzat yürümüş, yolda bazı harikalar görmüş, Seydişehir'e yaklaştığında veziri çağırtmış, Harun'un kim olduğunu anlamış ve ona karşı bir saygı bağlamış. Vezirin tensibile askerlerinden her biri sırtlarına birer taş alarak gitmişler, Harun bu halden memnun olmuş. Mehmed beyle görüşürlerken onunla bile gelen alimlere «Ey alimler ! bir kimse bir harap yeri imar etse o yer o kimsenin nesi olur?» diye sormuş; onlarda mülkü olur cevabını vermişler. Bunun üzerine Seyyid «Dünya ahiret ehline haramdır, Ahiret te dünya ehline haramdır. Her ikisi de ehlüllaha haramdır.» malinde olan hadisi okumuş ve Mehmed beye dönerek : « Ey Mehmed bey bu dünya beyliğini biz terkettik, işte şehirde, elde senindir, Bizim bir şeyimiz yoktur» demiş. Eşref oğlu bu sözden müteessir olmuş, yapılmakta olan şehri bu alimlerin huzurund Seyyid Harun'a vakfetmiş, ve Beyşehrine

döndüğünde vakfiyelerini yapıdırıp göndermiş. Şehir kurulduktan sonra her yandan halk gelmeğe başlamış; bağ, behçe çoğalmış. ziraat edilen yerlerden bir miktar icar alınmak adet olmuş. Cuma mescidi önüne Harun'un emrile bir de medrese yapılmış.

Bu sırada Sultan Dediği (1) ziyarette gelmiş, günlerce hal dilile konuşmuşlar, birbirini sevmişler. Harun savmaasındaki çilehanede ibadet ve tefekkürle vakit geçirirken ölümünün yaklaştığını sezmiş; kızını, akrabasını ve mensuplarını ayrı ayrı çağırarak nasihatlerde, vasiyetlerde bulunmuş. Kendisile Horasandan gelen dervişlerden Mahmud Seyyidi'nin Alâiyye'ye, Zekeriyya'nın Manavgat'a, Ali babanın, Kilimpuş'un, siyah derviş'in Teke eline gitmeleri gereğini söylemiş. Akça Babayı Germiyan eli'ne, Nasibli Babayı Aydın eli'ne, Demür Baba'yı adalara, Haydar Babayı suyun öte geçesindeki büktenberi bir yere memur etmiş ve bir kaç gün sonra da hakkın civarına gitmiş. Öldüğü yere gömmüşler.

Menakıbnamed şöyle bir kitabe vardır :

« وفات المرحوم والمغفور قطب الاقطاب
سيد هارون ولي نور الله مرقدته في يوم ثالث عشر
ربيع الاول سنة عشرين سبعمائة »

Bu kitabeye göre vefatı 720 H. senesi Rabiülevvelinin onunu rastlayan Salı günü vukubulmuştur.

Seyyid Harun'dan sonra tekye ve türbeye kızı Halife Sultan, ondan sonra kardeşi Bedreddin oğlu Musa

(1) Ilgın ilçesinde Mahmud Hisar Tekke denilen köyde medfundur.

bakıyor. Musadan sonra da sırasıyla oğlu Ahmed ve Ahmed oğlu Mahmud, Mahmud oğlu Mehmed postnişin oluyor. Mehmed'in Seyyid Mahmud, Seyyid Ahmed, Hüsnü baba ve Musa adlarında dört oğlu görülüyor. Bunlardan Seyyid Ahmed babasının yerine geçiyor. Bu nesilden gelen diğer kimseleri bırakıyoruz.

Din tarihi bakımından az çok bir

değeri olan dervişane sözlerle efsaneleri bir tarafa atalım; menakıbnamede münderecatının ne dereceye kadar realiteye uygun olduğunu gösterecek elde başka vesika yoktur. Binaenaleyh aksi sabit oluncaya değin Seydişehirini bu zatın yaptırdığına, ve etrafa gönderdiği adamlarına Baba ünvanı verilmesine bakılırsa Türk olduğuna hükmetmek lâzımdır.

K O N Y A

(PREİSTORİK DEVİRDE KONYA - HITİT MEDENİYETİ VE KONYA
FRİKYA MEDENİYETİ VE KONYA - YUNANLILAR VE
ROMALILAR ZAMANINDA KONYA - SELÇUK-
LULAR ZAMANINDA KONYA)

NACİ FİKRET BAŞTAK

III.

HİTİT MEDENİYETİ VE KONYA

Tarihte Hitit'lerin mevcudiyetini haber veren membalar

Tarihde Hitit'ler hemen tamamen unutulmuşlardı. Yunan ve Roma müverrihleri onlardan hiç bahsetmemişler ve XIX. asrın bidayetlerinde Hitit'ler, ancak Tevrat'ın bir kaç fıkrasile malûm olabilmişlerdi.

Evvel emirde, Tevrat'ın «Tekvin=Genèse» kitabı, Allah'ın İbrahim ile ittifakından bahsettiği sırada, İbrahim'in ahlâfına verilen hittalar meyanında, Hititlerin memleketini de zikrediyor. (XV. , 18 - 21)

Bunu müteakip (Sara) nın cenazesini defin için bir mezarlık satın aldığı hikâyesi vardır. (XXIII. , Genèse). Macpéla mağarası Efron (Ephron) isminde bir Hitit'ten satın alınmıştır. Esaü iki Hitit kızını tezevvüç ediyor ve validesi Rebeka (Rébecca), gelinleri hasebile hayatından bezdiğini söylüyor. (Genèse , XXVI, 34 , 35) . (XXVII, 46)

Hitit'lerin memleketi, Allah tarafından Josué'nin kavmine tahsis edilmiş olan arazinin tasviri esnasında (Josué, 1 . 4), ve arzı mev'ut ahalisinin zikredilmiş olduğu bir çok yerlerde zikredilmiştir. (Exode, Nombres, Josué, İnges, Rois).

« Sayılar = Nombres » kitabı bu halkın coğrafi tevezzüünü tayin eder : Hitit'ler, Jébusien'ler ve Amorrhéen'ler gibi dağda sakindirler, halbuki Ken'anî'ler deniz kenarında ve Jourdain boyunca otururlar. (XIII , 27) .

Daha sonraları Davut'un rüfeka ve maiyeti meyanında, Hitit'lere tesadüf olunuyor ki meselâ bunlardan Ahimelek'e « Beytüllahimli » soruyor : « Saüle karşı benimle kim gelecek ? » (Saüle , XI. , 3 , II.

Süleyman'ın haremindedir, Fir'avunun kızının yanında, Moabitler , Ammonitler, İdumeenler ve Say-

dalılarla beraber Hitit kadınlarına da tesadüf olunuyor. Bu hükümdarın muamelâtı ticariyesi meyanında Mısır'dan kazandığı harp arabaları ve atlar zikrolunmaktadır ki bunları gerek kendi memleketi için ve gerekse Hitit ve Suriye kırallarına satmak için getirtmişti. (1. Rois, X, 29)

Daha sonra Şam hükümdarı, Devleti İsrailiye'nin paytahtı olan (Samiriye = Samarie) şehrini muhasara ettiğinde, askeri ânî bir telaş ve dehşete duçar olmuş, « Bir harp arabaları gürültüsü, bir büyük ordu gürültüsü işitmişler » ve İsrailiye hükümdarının, Hititlerin ve Mısırlıların yardımlarını kazandığını tahmin etmişlerdi. (II. Rois , VII. 6)

(Hitit'ler=Hitites) ismi Tevrat'tan çıkmıştır; filhakika, bunlar orada masoretik telaffuza göre bazan « Het = Heth oğulları » ve bazan « Hitler = Hittim » tesmiye olunmuşlardır. Bugün terk olunmuş olan « Heteen=Hétéens » ismi (Seb'in = Septante) ın Rumca tercümesinden alınmıştır. Saitleri yazmak adetleri olmıyan Mısırlılar, onların isimlerini (Ht=Ht') ile göstermişlerdir. Hitit'ler bizzat kendi kendilerine ise İsa'dan evvel ikinci binde « Hatti memleketinin sakinleri » derlerdi. Sonradan Hatti Hitit imparatorluğunu teşkil eden hittaların hey'eti mecmuasını göstermek üzere, VII. inci asra kadar muhafaza olunmuştur.

Napoleon'un Mısır seferi ve bunu müteakip Şampolyon = Champollion tarafından Mısır'ın Hiyeoglif yazısının halli, Hitit'ler hakkında yeni bir malûmat membaı göstermiştir. İpsamboul'da ve Tep = Thebes'de mabetlerin duvarları üzerine Ramses II. İsa'dan evvel XIII. üncü asırda, Hitit'lere ve

müttefiklerine karşı yapılmış olan kadeş = Qadesh muharebesini tasvir eden çok mühim levhalar hakkettirmiştir; uzun bir şiir, vahim bi hezime-te ramak kaldığı bir günde Fir'avun'un göstermiş olduğu şecaati takdis eder. Ramesseum'de ve Karnak'ın büyük mabedinde, Hitit'ler ile Mısırlılar arasındaki muharebeye nihayet vermiş olan muahedenin metnî harfiyen ve tamamen hâkkedilmiştir. İpsamboul'da ve diğer mahallerde bir takım levha taşları = Stèle bu hükümdar ile Hatti kralının kızının izdivacını tezkâr ederler. Mısır vesikaları, İsa'dan evvel XIII. üncü asırda, büyük Fir'avun Ramses II. nin zamanında Hitit krallığının haiz olduğu ehemmiyete şehadet etmektedirler.

XIX. uncu asrın ikinci nısfında, Asurîlerin mihi yazısının halli, Hitit'ler hakkındaki malûmatın inkişaf ve tevessüüne aynı surette yardım etmiştir. Fakat bu cihetteki vesikalar yalnız daha muahhar bir devirden; İsa'dan evvel 1100 tarihlerine doğru yani Téglatphalasar 1. den VIII. inci asrın nihayetine yani Sargon'a kadar olan zamanlardan bahsederlerki bu hükümdar, şimalî Suriyedeki son Hitit prensliklerini tahrip ile onların yerine Asuriye valileri tarafından idare edilen muahirin hey'etleri ikame etmiştir.

1887 de Yukarı Mısırdaki, Tell el-Amarna'da meydana çıkarılmış olan mihi yazı ile muharrer gayet kıymetli vesaik mecmuası ki Fir'avun Aménophis III. ve Aménophis VI. nın muahberatı siyasiyelerini ihtiva etmektedir, İsa'dan evvel XV ve XIV. üncü asırlarda şarkın bütün memleketlerinin tarihini doğrudan doğruya alâkadar eyliyor. Orada Hitit kralı Souppilo-

uliouma'nın bir mektubu ile Fir'avunun Asuriye, Babil, Mitanni, Küçük Asya sahilindeki Arzava = Arzawa, Kıbrıs adası, Amurru=Amourrou ve Ken'an kırıllarının mektupları bulunmaktadır. Bu muhabere azım bir ehemmiyeti haiz bulunmakta ve orada bilhassa, Hitit kralının kâtiplerinin, İsa'dan evvel XIV. üncü asrın başlangıçlarında o devrin diplomasi lisanı olan Akadca ile mektup yazabildikleri görülmektedir.

İşte XIX. uncu asrın nihayetlerine doğru Hitit'ler hakkındaki malûmatın derecesi inkişafı bundan ibaret idi. Fakat bizzat Hitit'ler Suppiluliuma'nın mektubundan başka, yazılı hiç bir vesika göstermemişlerdi; yalnız yukarı Suriye'de ve Küçük Asya'da, hususî bir tipte vucuda getirilmiş Hiye-roğlif kitabelerin mevcudiyeti isbat edilmişti. 1870 denberi nazarı dikkat bu kitabeler üzerine müncezip olmuş ve toplu bir halde bulundukları Hittalar sebebiyle, bunlar Hitit'lere atfedilmiş, fakat bunlar hal için yapılan bütün teşebbüslere mukavemet etmişlerdi.

1893 ve 1894 te E. Chantre tarafından yapılan bir keşif, Hitit'ler tarafından yazılmış orijinal metinlerin yeniden bulunabileceği ümidini tazelemiştir.

Abide kelimesine verilebilecek en geniş manada, Hitit medeniyetinin birinci abidesi, yeni bir eserde işaret edilmiş olan ve Küçük Asya yaylasının cerup kısmında ve şimdiki İvriz yabut İbriz köyünün civarında ve bir membain yanında, kaya üzerine nakredilmiş olan kabartmadır. Filhakika, Ziraat mabudunun karşısında taabbüt halinde bir kralı gösteren

sahne ve buna terafuk eden Hiye-roğlif yazı ile vucuda getirilmiş kitabe, Hitit imparatorluğunun tahribinden sonra nakredilmiştir; fakat İsa'dan evvel XII. inci asrın bidayetleriyle VIII. inci asrın nihayetleri arasında geçen zamanlarda, Asuriler ve Mısırlılar, yukarı Suriye'nin ve Küçük Asyanın bazı ahalisini halâ Hitit ismiyle tesmiye ediyorlardı. Bu abide, an asıl İsveçli iken muahharen Fransız tobiyetini kabul etmiş ve Fransa hükûmeti tarafından siyasî bir vazife ile şarka seyahat eylemiş ve 1737 senesi kânunu sanîsinde İvriz'den geçmiş olan Jean Otter tarafından görülmüş ve seyahatnamesinde tavsif edilmiştir.

1812 de Burchardt Hama'da bir pazarda kâin bir evin köşesinde bulunup Hiye-roğliflik işaretli kitabelerle örtülü olan fakat Mısır Hiye-roğliflerine benzemiyen bir taş nazarı dikkati davet ediyor, fakat bu keşif ile hiç bir kimse alâkadar olmuyor.

1833 den 1835 e kadar Fransa hükûmeti tarafından ilmî bir memuriyetle tavsif olunan Cahrles Toxier Küçük Asya'yı baştan başa dolaşiyor. Delice İrmak = Cappadox yakınında Boğaz Köy denilen bir küçük karyenin civarında Texier mühim harabeler işaret ediyor ki bunların bir çok asırlar Hitit imparatorluğunun paytahtı olmuş olan Hattous'un harabeleri olduğu bu gün bizce malumdur. Texier büyük bir binanın planını tersim ediyor ki bunun temel yerleri el'an mer'idir; bundan başka o civarda arslanlarla müzeyyen bir sütun kaidesi ve biraz daha uzakta, payendeleri

yekpare taştan bir şehir kapısı buluyor ki bunların üzerinde aynı surette arslan resimleri nakredilmiştir. Oraya iki kilometre mesafede kayalık bir kütle içinde, tabii bir havlu vardır ki bunun iki tarafındaki duvarları üzerinde, arka arkaya sıralanmış uzun alaylar tersim olunmuştur. Memleketin yerlileri bu mahalle « Yazılı Kaya » deyorlar. Bundan başka diğer bir yerde böyle bir Hitit kabartmaları hey'eti mecmuası bulunmayacaktır. Biraz sonra İngiliz Hamilton Küçük Asya'yı ziyaret ediyor. O da, Boğazköy'ün otuz kilometre şimali şarkisinde bir diğer Hitit mevkii keşfediyor. Bu beriki ki eski ismi bize el'an meçhuldur, bu gün Höyük tesmiye edilmektedir ki bu, Türkçede, uzun asırlar esnasında, kerpiçten mamul binalar harabelerinin birbiri üzerine yığılmasından husule gelen yuvarlak tepeleri ifade eder; bu tabirin manası, tamamiyle Elcezure ovasında tesadüf olunan tepelere Arapların verdiği Tel kelimesinin aynıdır.

1852—1853 te Langlois, Tarsus havalisini taharri ve tetkik ediyor; 1858 de Barth Boğazköy'e gidiyor; 1861 de Georges Perrot, Guillaume ve Delbet ile beraber klasik devirlere ait eski nevahi-nin bir çoklarını ziyaret ederken mesaisinden bir kısmını da yukarıda bahsi geçen mevkilere ve gâvur kal'asına tahsis ediyor.

1870 senesinde, evvelce 1812 de Burchardt tarafından Hama'da görülmüş olan kitabeli taş Amerikalı Johnson ve Jessup tarafından yeniden bulunmuştur.

W. Wright bu keşfin ve bu nevi diğer taşların keşfinin ne suretle vukua geldiğini ve kendisinin 1872 de bu abidelerin İstanbula nakline ne suretle muvaffak olduğunu hikâye eder.

İngiltere'nin Halep Konsolosu olan Skène Frat sahili üzerinde, Carablus civarındaki harabelerde, Hama kitabelerinin aynı yazı ile yazılmış lejantlarla müterafık heykellerin mevcudiyetini meydana çıkarıyor ve bu harabelerin tarihî metinlerde çok defa zikri geçen Kargamış şehrinin harabeleri olabileceği fikrini izhar ediyor. İlim aleminin nazarı dikkati kat'î surette Hiye-roğliflik yazı üzerine müncezip oluyor ve bunu hal teşebbüsleri başlamak üzeredir. İlk mühim tecrübe Oxford üniversitesi profesörü Sayce'e aittir ki bir yarım asır müddet zarfında bu mesele ile alâkadar olmaktan bir an hali kalmamıştır. 1877 de «Société d'archéologie biblique»in Transactionlarında, Sayce Hitit yazısının boustrophédon yani sağdan sola doğru yazılmış olan bir satırı soldan sağa doğru olan bir satır takip ediyor ve ilâh....

Bundan başka Sayce yazılı kayada mabutların elleri üzerine vaz olunmuş olan şeylerin bir takım remzî timsaller (symboles) olmayıp belki bunların mabutların isimlerini temsil ettiklerini kabul ediyor ve o zaman Tarkondêmos'un mühürü denilip, 1863 de Mordtmann tarafından neşrolunan mihî ve Hiye-roğliflik lejandlı mühürden istifadeye tesaddi ediyor.

Abidelerin adedi çoğalıyor. Fakat Sayce'in, (1892) Peiser'in, (1893)

Halévy'nin, (1898) Conder'in, (1898) Jensen'in cehit ve mesaile-rine ve Messer—Schmidt tarafın-dan bir (Corpus Inscriptionum Hettiti-carum) neşredilmiş olmasına rağmen bir yarım asır zarfındaki terakkiyat hemen hiç hükmündedir. Aydınlik başka bir taraftan zuhur edecektir.

1893 ve 1894 te, biraz evvelce ima ettiğimiz mühim vak'a zuhur ediyor yani Büyük kal'anın yamaç-ları üzerinde, Hattous harabelerin-de Mihî yazılı tablet parçalarının keşfi hadisesi, ki Arkeolojik memuri-yetle gönderilen ve refakatinde M. A. Boissier bulunan E. Chantre bu parçaları büyük bir ihtimam ile topluyor. Bunların neşri kendisine tevdi olunmuş olan Père Scheil bu metinlerde bazılarında kullanılan lisanın cemi vasfını meydana çıkarıyor ve bunun Hitit'lerin, ve yahut o vakit denildiği veçhile, Heteen'lerin lisanı olduğunu istintaç ediyor. İstikbal ona hak verecek-tir. 1902 de J. A. Knudtson, Tell el-Amarna' da bulnunan iki mek-tubu neşir ve şerh ve tefsir ediyor, ki bunlardan birisi Aménophis III. ta-rafından Arzawa kralı Tarhoundaraba-ya ve diğeri Arzawa'dan Fir'avuna gönderilmiştir. Bu mektuplar, kollek-siyondaki mektupların kısmı azamının hilâfına olarak, asla Akadca yazılma-mıştır. Fakat meçhul bir lisanla yazıl-mıştır ki tâbi bunda Hindu - Avrupaî bir hasisa seziyor ve onu muvakkaten Arzawa lisanı tesmiye ediyor, Halbuki Jensen'e göre bu Hatti memleketinin lisanı veyahut lisanlarından birisidir.

Beş sene sonra, 1907 de Sayce ve Pinches, Satânın ifadesine göre Yoz-

gat'tan yani Boğazköy havalisinden çıkmış iri bir tablet parçasını tetkik ediyorlar. Metin, bu iki alimin isbat ettikleri veçhile, Chantre tarafından toplanılan parçalarda ve Arzawa mek-tuplarındaki lisanın aynı lisandadır. Filhakika, yeni vesika aynı Hattous harabelerinden gelmektedir, ki ora-da evvelce başlanmış olan hafriyat. senei atiyede, Alman Winckler tara-fından, Alman şark cemiyetinin tesirile tebdili istikamet eylemiştir.

1905 te, Baron Fon Landav'ın bir comertliği, onun Boğazköyü ziyarete gitmesine müsaade etmiştir ki, niyeti vaktile Chantre'nin tablet parçaları topladığı mahalde hafriyat yapmanın muvafık olup olmayacağını anlamaktı, ve üç günde, Akad lisanı ile yazılmış üç parça ve anlaşılmaz bir lisan ile yazılmış diğer otuz parça topladı ki bu ikincilerin lisanı şüphesiz yukarıda işaret edilmiş olandır.

1906 da yapılan hafriyat neticesin-de 2500 tablet ve parçalar çıktı. Winckler Boğazköy mevkii ile, Hatti memleketinin paytahtının aynı şey olduğunu görüyor. Mesai 1907 sene-sinde de muvaffakiyetle devam etmiş-tir. Akad lisanı ile yazılmış olan me-tinler, bir çok kıralların isimlerini mey-dana çıkarıyor, ki Karnak mabedinin duvarları üzerine Mısır Hiyeoğlu ile hâkkedilmiş olan ve Fir'avun Ramsès II. ile Hattousil III. arasında mün'akit sulh muahedenamesinin Mısırcâ tercü-mesinde isimleri görülenler bu meyan-dadır. Bundan başka Winckler bu muahedenamenin Akad'ca bir tercü-mesini de buluyor, XIV. ve XIII. üncü asırlarda Hititlerin tarihi, Suppiluliuma, Mursil II. Hattusil III. Tuthalija IV. ve Arnuwanda II. nın ahdi hükûmetlerinden

bahis olan kendi evrakı resmîyeleri içinde, halledilmeğe başlıyor. Bu cihet bu evrakı resmîyenin yazıldığı aynı zamanda yazılmış olan bir babil tari-hinde : daha eski bir devirde Hitit-lerin Babil'e karşı anî bir hücum yap-tıkları ve Hammurapi ile şöhretsiar olmuş olan hanedanı hükûmetin inkı-razını mucip oldukları bildirilmiş ol-makla da teeyyüt ediyor.

Suriye'nin tarihi de yeni bir ziya ile aydınlanıyor.

Hurrilerin tarihindeki karanlık azalıyor. Orada en eski Hint mabutları-nın meydana çıktığı görülüyor.

Meçhul lisanın halli, ancak 1913 te Winckler'in vefatından sonra başlıyor. 1914 te, Delitzseh bir takım lûgatçe-ler neşrediyor ki bunlar da bu lisanın bir çok tabirâtı Sümer'ce veyahut Akad'ca ile izah edilmiştir. 1915 te metinlerin tab'ı kendilerine tevdi olu-nanlardan birisi olan M. B. Hrozny bu taharriyatın neticesini neşrediyor; bunlar Hitit gramerinin anasırı evve-liyesidir, ve Kudzon gibi ve fakat daha geniş bir esas üzerinde, bu lisanın sarahaten Hindu—Avrupaî bir karakteri haiz olduğunu meydana çıkarıyor. Bunu müteakip, iki kavanin mecmuasının tam bir tercümesini neş-rediyor. Bundan sonra, Hitit'ler, bizzat kendileri, kendi lisanlarında tarihlerini bize haber vermeğe başlamışlardır.

Boğazköy hafriyatına 1931 de, M. K. Bihel tarafından yeniden başlan-mıştır. Bu âlim Büyük kal'a kayasını usul ve kaide tahtında soymuş ve 1935 te üç bin senedenberi bu ma-halde gömülü bulunan yazılı vesaikın cemi ve iktitafı işini ikmal eylemiş-tir.

Hitit'lerin memleketinde yapılan

hafriyat o kadar çok değildir.

Chantre'den sonra Puchstein, 1906 da Hattus'un duvarlarını meydana çıkarmıştır. Höyük'te Liverpool üni-versitesi heyetini Osmanlı hey'eti takip etmiş, ve 1935 te Türkiye Ma-arif Vekâleti tarafından orada hafriyat yapılmıştır.

1925 te Çeh-Slovakya hükûmeti tarafından memuriyeti mahsusa ile gönderilen M. B. Hrozny, Kayseriden çok uzak olmıyan ve eski Kanès şehrinin yerinde bulunan Kültepe'de taharriyat yapmıştır. Başlıca keşfi, 1876 danberi antikacılık pazarında ortaya konulan « Kapadokya tablet-leri », nin çıktığı yerin keşfidir. Kendisi bizzat, ev harabelerinde bun-lardan binden fazla toplamıştır. Bu « Kapadokya tabletleri » İsa'dan evvel ikinci binin bidayetlerinde, Hindu-Avrupaîlerin Hatti memleketin de yerleşmesine tekaddüm eden devir hakkında bizim başlıca malûmat membaimızı teşkil etmektedirler.

1927 de, Şikağö şark enstitüsü, Bo-ğazköy'ün 70 kilometre cenubu şar-kısında bulunan Alişar (Alichar) da taharriyata başlamış ve buna M. H. H. Von der Osten'in idaresi altında altı seferde devam etmiştir. Alişar'ın ye-rinde bulunan eski şehrin Ankuwa tesmiye edildiği zannediliyor.

Kırşehir'den çok uzak olmıyan ve ova ortasında münferit bir tepe olan Has-Höyük'te 1931 de Louis Dela-porte menşelerden yani üçüncü bin'in ikinci nisfındaki Neolitik devrinden başlayarak 1200 den sonra mevkii'n terkolunduğu zamana kadar burada yapılan toprak kap nümunelerinin su-reti taakubünü taharri ve tetkik et-miştir. Delaporte bunu takip eden iki

sene zarfında şimdiki Malatya'ya beş kilometre mesafede bu'unan Mal-diya mevkiinde Arslan tepede, İsa'dan evvel XIII. üncü asırda vucuda getirilmiş olan bir sarayın bakayasını meydana çıkarmağa başlamıştır; abidvî bir kapı, kabartmalar ve Hiye-roğ-lifik lejantlarla tezyin edilmiş ve bu kapı içinde VIII. üncü asırda bir kiralın cesim heykeli rezolunmuştur.

Asuriye hükümdarı Sargon zamanında, bir Asurî valisinin sarayı, bu sarayın yerine kaim olmuştur ki temel yerleri yeniden bulunmuştur.

Malatya'daki kiral heykeli, şimali Suriye'de (Zencirli) de bulunan bazı kabartmalara yaklaşıktır; burada 1888 den itibaren Alman Şark cemiyeti üç sefer hafriyat yapmıştır.

Zencirli'nin şarkı şimalisinde Sak-çagözünde Garstang 1908 hafriyatını idare etmiş; fakat bilhassa fırat sahilindeki Kargamış mevkiindedir ki Britanya müzesi 1876 dan 1878 e kadar başlangıç olarak bir heyet göndermiş ve burada 1912 den 1914 e kadar ve daha sonra 1920 de İngiliz arkeologlarının bütün cehit ve mesailerini kendisine cebzetmiştir.

Daha yeni olarak 1927 ve 1928 de Fransa «Académie des Inscriptions»nun himayesi altında Fr. Thureau-Dangin Asurilerin Til Barsip dedikleri Tel Ahmar'da hiyeroglifik kitabeleri bulunan bir takım Hitit âbidelerini meydana çıkarmıştır.

Alishar hafriyatının terkiibinden sonra Şikago Şark Enstitüsü Halep'le İskenderun arasında Çatal Höyük'te yeni bir hafriyat sahası bulmuştur ki C. Mc. Evan tarafından idare edilmektedir. 1935 te Antakyadan Halebe

giden yolun Asi nehrini aştığı noktanın yakınında Al Ta'inat'ta ilk mesai, bir sarayın harabelerini ve bir takım sütun kaideleri meydana çıkarmıştır ki bunların tezyinatı Sakçagözündeakilere müşabehet arzederler.

Üzerlerinde bilfiil taharriyat yapılmış olan Hitit mevkileri pek azdır, ve hemen hemen her tarafta, başlanılan araştırmalar ikmal edilmemiş bulunmaktadır. Yer altında yapılacak olan taharriyata hemen yeni başlanmış nazarla bakılabilir.

Arkeolojik haritaya gelince bu henüz bitirilememiştir. Şikago üniversitesi bunu vucuda getirmek tasavvurunda bulunmuş ve bu maksatla Küçük Asya arazisi müteakiben taharri olunmak üzere bir takım kıt'alara taksim olunmuştur. 1926 da M. Von der Osten tarafından başlanılan mesai ikmal edilmemiştir, bununla beraber bu mesai, abidelerin ve mevkilerin listesini azîm bir surette tezyit etmiştir.

Burada, gerek Küçük Asya ve gerek yukarı Suriye Hiye-roğ-lifleri hakkındaki son mesaiyi kısaca gözden geçirmek kalıyor. On senedenberi bunların halli kat'î bir safhaya girmiştir.

M. M. Meriggi, Forrer, Gelb ve Hrozny'nin sayesinde bu sahada kat'î terakkiler vukua gelmiştir. Neo—Hitit devrine ait olan bu kitabelerin lisani bir Hindu—Avrupaî lisandır ve asıl Hitit'çeden farklıdır. Buna tekaddüm eden devirde XIII. ve XIV. üncü asırlarda, mühürlerindeki lejantlarda, ve bazı kayalar üzerindeki nadir kitabelerde, Mihî yazı ile yazılan Hitit'çe ile beraber olarak, Hatus kırılları Hiye-roğ-lifik işaretleri de kullanılmışlardır.

— Devam edecek —

Resim hakkında tarihsel notlar :

KONYA İLE İLGİLİ İKİ BÜYÜK ÂLİMİN RESME KARŞI DURUMLARI :

H. FEHMİ TURGAL

1 — Muhiddini arabî fütuhâtı mekkiyesinin zeylini teşkil eden cildin ikinci cüz'ünde Konyada geçmiş bir hadiseyi şöyle anlatmaktadır :

Bu san'at (resim) hakkında gördüklerimin en mühimmi, Konyadadır: Konyalı bir ressam vardı. Bu zat bir resmiyle bizi imtihana çekmişti. Çizdiği eserde son derece gizli bir kusur yapmış, onun keşfini herkesin zekâsına bırakmıştı. Biz onun bu maksadını tabîî bilmiyorduk. Mes'ele şöyle cereyan eylemişti.

Bu zat bir tabak üzerine bir bıldırcın tersim eylemiş, kuşun tasvirinde bilinemiyecek, görülemeyecek bir eksiklik, bir yanlışlık yapmıştı. Tasvirin muvazene ve tenazurundaki bu noksan ile bizim zekâmızı, idrakimizi ölçüp durmuştu. Bıldırcın tabak üzerinde hali tabîide bir cesamet arz ediyordu. O sırada yanımda bulunmakta olan alıcı bir şahin hakikî bıldırcın sanarak atılmış kıynağıyla tabağa çarpmıştı. Çünkü cismi, rengi, tüyleri muvaffaki-

yetle gayet san'atkârane bir şekilde tabağa kondurulmuştu. Ressam, bana bakarak :

Bu resim hakkında ne buyurursunuz deye sordu. Ben de :

Resim son derece mükemmel ve muvaffak bir eserdir. Ancak gizli ve küçük bir kusuru vardır dedim. Meğer bu kusuru ressam hazırladan başına daha önce ifşa eylemiş imiş. Benim bu sözüm üzerine nasıl olur, ölçüsü sahih ve tamdır deyecek oldu, ben de bu kerre :

Bir ayağının uzunluğunda arpa sırtı kadar bir nisbetsizlik vardır deyince ressam kalkarak alımdan öptü ve biz bunu sizi imtihan ve tecrübe için bilhassa böyle yapmıştık deye itiraf eyledi.

2 — Eflâkî tezkeresinde Mevlâna Celâleddini Rumî menkıbesinde şu mes'ele geçer :

Kaloyan ve aynüddeve Rum iki ressamdı. Tasvir san'atında emsalleri yoktu. Her ikisi de sonraları Mevlâ-naya mürid olmuşlardır. Bir gün

Kaloyan İstanbulda görmüş olduğu bir Meryem ve İsa tablosundan bahsediyordu. Emsalsiz resmedildiğini, dünya ressamlarının bu eseri ziyaret için İstanbul'a seyahat eylediklerini, emsalini vücuda getirmek imkânsız olduğunu anlatıyordu, Aynüddeve bu hikâyeyi dinledikten sonra eseri görmek sevdasına düştü.

Eser İstanbulda Ayasöfya kilisesinde bulunuyordu. Aynüddeve kalkıp İstanbul'a gitti. Ayasöfya mabedinde tam bir yıl mücavir kaldı. Son derece tevazular göstererek, bir çok fedakârane hizmetler görerek itimat ve emniyet kazandı. Bir gece levhayı koltuklayıp yürüdü, Konyaya geldi. Mevlânayı ziyarete geldiğinde Hazret kendisine çoktanberi nerede bulunduklarını sordu. Levhanın hikâyesini tafsilile arzedenince Mevlâna haydi o ruhefza levhayı getir biz de temaşa ile zevkiyap olalım buyurdular. Gitti, getirdi. Hakikaten gayet enfes ve müstesna bir eseri san'at idi. Biraz tevakkuftan sonra Mevlâna gene buyurdular : Bu iki güzel suret senden şikâyet ediyorlar, diyorlar ki biz ne yeriz, ne de içeriz, ne de uyuruz, Daima kaimülleyle ve saimünniharız. Aynüddeve bizi bırakarak bütün gece uyuyor, gündüz de yemekle vakit geçiriyor, bizimle hiç bir suretle muvafakati yoktur. Aynüddeve bunun üzerine bunlar için yemek, içmek esasen muhaldir; söz söylemek kud-

retleri de yoktur; cansız, ruhsuz nakıştan ibarettir deyince : Mevlâna arz ve semavatı yaratana, hay ve daim olanı bırakıpta bu cansız nakışlara kendinizi vermek garip değildir ? buyurunca Aynüddeve derhal tevbeler etmiş, yer öperek islâmı kabul eylemiş.

Diğer bir menkibe de şöyle geçiyor :

Gürcü Hatun Mevlânanın halis muhiplerindendi. Onun aşkı şevki ile bağı yanıktı. Bir gün Kayseri'ye seyahat icabeyledi. Mevlânadan ayrılmak ona pek zor geliyordu. Ressam Aynüddeveyi çağırarak ve kendisine bir çok iltifatlarla bulunarak bir kâğıt üzerine Hazreti Mevlânanın resmini yapmasını rica eyledi. Seyahatlerinde ona enis ve yoldaş olacak olan bu tasviri Aynüddeve deruhte eyledi. Kâğıt ve kalem alarak Mevlânın huzuruna gitti. Mevlâna başını eğmiş duruyordu. Ressam tasvire başladı. Tabii olarak son derecede muvaffak bir suret nakşeyledi. Bunu bitirdikten sonra Mevlânaya bir kerre daha nazar atfeyledi. Bu kez ressama başka bir sima göründü. Onu da aynıyle yaptı. Yirmi kez tekrar eyledi. Nihayeti kalemi kırıp uğundu, bihuş oldu. Mevlânın bu manzara önünde bir gazelleri vardır. O sırada inşat buyurmuşlardı.

Aynüddeve kendine geldikten sonra bütün tasvirleri toplayıp Gürcü Hatuna götürdü, takdim eyledi.

Dil araştırmaları :

(KİTAPLAR ARASINDA)

MÜZEKKİ-N NÜFUSUN DİL BAKIMINDAN DEĞERLERİ

HİCRİ GÖNCEL

II. inci kısmın sonu

Ç — Şiye :

Kitapta sık sık göze çarpan şiye ayrımlarından bir kaçını sıra ile gösteriyoruz :

1) « li » eklentisi hep « lü, lu » şeklindedir : « sefere gitmelü veya nesne satmalu veya almalu olsa... sayfa 332.

2) « dir » fiili ya « dür », yahut « dürür » şeklindedir. « Rahmanîsi nenün gibidür, Şeytanîsi nenün gibidür.. anı dahi sana bildüreyim » 382;

« Âlem bana leyli olubdürür, çünkü benüm gönlüme dolubdürür » 423;

3) Müteaddi edatı olan « dir » dahi hep « dür » şeklinde söyleniyor :

« Anı içeni ve anı içdüreni ve anı sunanı..... » 199;

« Kendüyi bir bay kişi bildürür » 408.

4) Muzafünileyh eklentileri hep « u,

Not : Eklentilerde en çok « u, ü » sesli sine yer veren Eşref oğlunun şiyesinde seslerin ahengini yalnız kalınlık ve incelik bakımından bulabiliyoruz.

ü » seslisi iledir. Yalnız muzaflardaki « i » eklentisi yine « i » şeklinde kullanılıyor, fakat « ben, biz, sen, siz » zamirlerine muzaf olan kelimelerde daima « üm, ümüz, ün, ünüz » eklentileri görülmektedir :

« Bunlarün işi fitne ve fesat oldu » 384;

« Kendü nefsünü kınayasün » 384;

« Ol karıcuk bizüm bilişlerümüzdendür » 169;

« Ya İbrahim, senün belünden zürriyet geldimi » 189 ;

« Ya Şeyh, biz görmezüz sizün hareketünüzü didiler » 432;

« Saklan başnüzü, başnüzün yüresindekileri » 338.

5) Hal veya zarf mütemmimlerinde aslı maddenin sonuna « e » yerine « ü » « a » yerine « u » getiriliyor :

« Sevinü sevinü vara, dileyekim ol kapudan uçmağa gire » 336;

« Hinzır etini getürdi, güçle ağzuma

sürdü, uyanu geldim » 350;

« İsteyü isteyü—araya araya—anı bir issüzlükte buldular » 382;

« Biz dahi karnımuza doyuru bir etmek yisevüz » 242;

«Diledikim sürüyü—sürüye sürüye—alagide » 180

6) « ar, er » eki ile söylemekte olduğumuz muzarilerden bir kısmını da « ur, ür » eki ile görüyoruz :

« Adem oğulları arasında namusun sınır—sınar=kırılır—dîrsün » 286

7) Muzari fiillerinin birinci müfret şahsındaki « in=m » zamiri « in=n » şeklindedir.

« Yarın azizlerden utanurın » 352;

« Yanıma su dahi korın, dünle durup namaz kılmağa, amma gine kal-kamazın » 371 ;

« canuma od düşdü dir, Allahun emrini sıyamazın, elbette seni boğazlamak gerekdür » 58;

« Niçün şöyle didün didiler. Bilme-zin didüğüm didi ve hem dahi bilmez-di, esrük idi » 419

«Anların sebebiyle ol azabı yir ehlünden götürürin, anların sebebiyle anlara azap eylemezin » 437 ;

8) Hal fiillerinin sonundaki « yor » yerine « yorur, kullanılmaktadır.

Baktı, gördi kim kendüsi sakkahane önünde abdest alıyorur » 453 ;

«Hulefası Rumda, Şamda, Acemde, Hindistanda oturup her biri anun düsturu icazetile tarikını yörüdüyörlar; Gün doğusundan gün batısına irşatları irişiyorur » 459 ;

9) Şartî fiillerde ikinci şahsın cemine getirilen «k, zamiri yerine «vüz, getirilir.

«Biz dahi karnumuzu doyuru bir etmek yisevüz » 242;

« Günde bin kerret istiğfar iderse-

vüz dahi azdır » 475;

« Cemi ömrümüzü taatle geçirsevüz bir gün dünyada sağ yürüdüğümüzün şükranesi değildir » 401;

10) Müzarilerin menfilerinde birinci şahsın cem'ine getirmekte olduğumuz «yız, yerinde «züz, kullanılmaktadır :

« Bize ne oldu kim anun şeriatına uymazüz » 371;

11) İltizami fiillerin birinci cem şahsına eklenen «lim, zamiri yerinde de «vüz, görüyoruz :

«Hak Tealâ bize düstur vermedi ki Lâilâhe illallah diyeni oda yakavüz » 416;

12) Soru sesli harfle biten emir fiillerinin ve bütün (nehi hazır) ların cemlerinde « yin » yerine yalnız « n » görülmektedir :

« İdeni dahi idileni dahi depelen » 210;

« Saklan başınuzı, başınuzın yüre-sindekileri » 338;

13) İltizamî fiillerin birinci müfret şahsında da « yim » yerine yalnız «m » getiriliyor :

« An beni, yut gazabını; ben dahi anam seni, al edem suçunu » 283

14) Cevherî fiillerden «siniz » yerine «siz » kullanılmaktadır :

« Ya Şeyh, siz hiç hareket itmezsiz, didiler. Şeyh Cüneyd buyurdu ki siz neden bilürsüz ki ben hareket itmezin ? Biz görmezüz sizin hareketinüzi, didiler » 432

15) İstikbal fiillerinde «cek, eklen-tisi yerine «ser » getirildiğini gösteren örnekler de çoktur :

«Yarın pambukçılar anı dutısarlar, yakasuna yapışup Hazrete iletiserler » 352

16) İsim vazifesiyle izafet ve mef'ul hallerine giren istikbal fiillerinde «cek »

yerine «si, kullanılıyor:

« Bunları görücek akli gider. Kor-kusundan hiç bilmez ne kılasını » 167;

«Giydüğün ve gıyesilerün hep Fir'-avnidür » 181

17) Şartî hikâye fiillerindeki « idi » fiili şahsî zamirlerden sonra getiriliyor ve bu gibi fiillerin sonuna (te'kit ve tacil) anlamıyla eklenen « a » edatı hem « ne » şeklinde söyleniyor; hem de « idi » den önce yer alıyor :

« Derhal her birinüz birer silâh alsanuz, dahi ahkâmı şer'i yerine getirse-nüz neydi » 420

18) Takip rabitalarındaki «İNCE, eklentisinin «İCEK » ve «İNCEK » şekilleri de görüyor :

« Altmış bin dahi dokuz yüz yıl geçecek Adem Peygamber yaradıldı 193;

« Şol takta evleri görürsüz, yanar kül olur, od düşücek. Hususaki yıl dahi ola » 276

19) «NE» kelimesinin müzafünileyh halinde «NÜN» eklentisi kullanılmaktadır.

« Bunun bünyadını nenün üzerine eyledinüz ? » 467

20) Demek, yemek, vermek gibi mastarların aslî maddeleriyle « yer = arz » kelimesi hep « di, yi, vir, yir » şeklinde söyleniyor. Bunun böyle oldu-ğu kitaptaki yazılma şekillerinden anlaşılmaktadır : Kitabı kopye eden zat, bu gibi kelimelerde eski yazı ile kulla-nılan « i » sesini pekaz ihmal etmekte-dir.

21) aşağıdaki çeşitli örnekleri de sıra ile bir gözden geçirelim :

« İki cihanun saadeti dahi dünya-dan yiğrenmekte imiş » 232.

« Kurtlar tenini şöyle yemişti... yiyisinden - kokusundan - kimse yanına

varamazdı. 261.

« Şol dabakları görmezmişün.. kat-larına kimse varıamaz yiyileründen » 347

« Tanrı düşmanları kapusına gider, düşer, ağlar, sıkılar, nesnecüğüm yok-dur, fakirüm dir » 314.

« Bir kuyuya bir damla süci damsa, zamanla ol kuyunun suyu soğulsa, toprak ile doldursalar, üstüne minare yapsalar ol minarede ben hergiz ban-lamıyaram » 187.

« Çeşmeler kurur, atlu, yayak gelen-ler andan kesilür » 308

« Uvacuk daşları divşürür... keselere doldurur » 403.

« Şol bir yavuz arslan yider adem gibi kim dâyim hazırdür; beni yırt-masun diyu dâyim sakınur. Çak şun-culayın uslu kişiler dahi dilünden saki-nur » 340

« Şu PAMBUĞI yaramaz kişiden aldun, seni aldadılar. Bu PAMBUKÇI-LAR ikin iyi adam olmazlar » 352.

« Sen halka ikin dahi kılınç itmiye-sün, ısıcak yüz göstermiyesün » 399.

« Şeytan gelür, ana tabiblenürdi. BULAY Kİ bir şikâyet ide, ya inleyeydi » 261

« Benzün sararur, dilün, dudağın DEPSERMİŞDÜR » 398

« Hakkun haram didüğüne satmaya-sın, mazlumlari incidüb hatircuklarını yıkmayasın » 404.

Kişiyeye aşk galip olıcak kendü adını ve gayrün adını gönülden YOYAR; zikritdüğü mahbubun adını kor, kalanını unudur » 422

Bu örneklerde göze çaracak şekil-de gösterilen çeşitli kelimeleri şimdi-ki yazı dilimizde kullanılan benzerle-riyle karşılaştırsak aralarındaki ayrım daha iyi anlaşılacaktır :

Yiyi=iğ (iğrenmekteki) : iğrenç koku. Yiğrenmek = iğrenmek. Sıklamak = Sızlamak : Şikâyet etmek. Banlamak = Bağırarak : nida etmek, ezan okumak. Yayak = Yayan.

Çak : (bu gün yazı dilimizde bunun yerine « tıpkı, aynıyle, tam » sözleri kullanılır. Fakat, halkımızın dilinde « cik, çık, cıkla » gibi şekilleri de vardır)

Pambuk = pamuk

Isıcak = sıcak

Depsermek = Tepsirmek : uçuklamak, kavrulup kabarcıklanmak; tavı kaçıp rengi uçmak.

Satmak = catmak : değmek, dokunmak.

Yaymak = yakın = Koğmak : uzaklaştırmak yok etmek.

Bulayki = olaki : temenni olunur ki, memuldir ki. [*]

D — GRAMER VE SENTAKS :

Kitapta en çok göze çarpan ve dilimizin en esaslı gelişme kanunlarına dayandığı anlaşılan gramer hususiyetleri şunlardır :

«İN» EKLENTİSİ.—bu eklenti hal ve zarf anlamı katmak için, biteviye, her kelimenin sonuna takılabilir :

Ayağın = kaimen, vaktin = vakitte, yüzün = yüz üstüne gibi.

«Geceleri ayağın durmaktan mübarek ayağı şişerdi » 356;

«Öldüğü vaktin sinlesini damu çukurlarından bir çukur bula » 199;

«Hep dünya halkı yüzün düşüp korkularından ayruk — artık—kalkmayub....» 187

«LEYİN EKLENTİSİ—bu eklentide;1) veçhile=gibi, 2) aynı zamanda=gibi,

[*] Not : Bu şiyeve farkları üzerindeki araştırma ve düşüncelerimiz III üncü kısımda görülecektir.

3) cesine = gibi anlamıyla genel bir uygunluk zarfı olarak kullanılmaktadır.

« Bu didüğimleyin Allaha dille hamid itdükden sonra... » 403;

«Anı dinildüğünleyn hemen ol arada unutmak gerek » 337;

«Şol kebair günahları uğrulayın — hafiyyen, hırsız gibi—başaranlar Tanrıdan korkub terk itseler...» 206;

«Eri hoz —katiyen ? — uyumazdı, uğrulayın anı gözedurdu » 342;

«Diledi kim abdest ala. Hemen elini suya sokduğunlayın bir bazara çıka geldi 453.

«LÜ» EKLENTİSİ — Bu eklenti de bizim bildiğimiz nisbet anlamlarından başka iki nüans daha görüyoruz : 1) Bir işi yapmak isteğine kapılan, bir işi yapmak lüzumunu duyan :

«..... sefere gitmelü olursa veya nesne satmalu veya almalu olsa veya oğul evermelü olsa şeyhine danışmak gerek » 332.

2) Nazarî, Sem'î, Zevkî sözlerinin sonundaki «î» eki gibi «bir işle ilgili=dair, ait, mütevakkif, müteallik » anlamıyla :

«Şol nesne kim görmelüdür anı söylemekle kimse kimseye anladımaz. Ve ol kim dadmaludur gine ol dadmayınca olmaz. Pes bu dahi görmelüdür, işitmelü değildir.» 350;

«SENMEK, SANMAK,, EKLENTİSİ — bir işi tatbik ve taklit hevesine kapılmak, kendini bir işi yapmak isteğine kaptırmak anlamıyla her mastar isminin sonuna getirilebilir :

«Babam deveyi şöyle kesti didüm, gösterimsendüm,, 266;

«Anası, ardınca çıkdı. Oğlan kaçmışandı, damdan aşağı düştü,, 266;

«LE, LA,, EKLENTİSİ — yer ma-

hâl anlamıyla genel olarak :

Sinle=kabir,

Dünle—habgâh, yatak odası, uyku ve istirahat yeri (X)

«Şol sinlede ölü gizlendiği gibi müminin sırrı müminin gönlünde gizlenmek gerek,, 337;

«Şunlar kim uyudu, durmadı dünle (geceleyin) dut anı oldu evi ana sinle 377

«Yatsu namazını kilsunlar, andan mekânlu mekânlarına varsunlar ve dünlelerde (yatak odalarında) on iki rek'at salât-ül leyli terk eylesünler,, 357.

«LEK, LAK,, EKLENTİSİ — cihet semt anlatan sözlerin sonunda «den yana, ve doğru,, anlamıyla :

«Şeyhten ilerü mescide girdi, secadeyi şeyhün önüne bıraktı, diledi kim girilek dura. Şey eteğünden çekdi» 455.

«RA, Rİ,, EKLENTİSİ.—Bu da «LE,, gibi taraf=yan anlamıyla :

Ötüri = öte taraf; Altıra = alt yan, aşağı.

«Asası olmayanlar tayrınur, düşer, geçemez ötüri,, 273.

«Basdı bu kâfiri kim Tanrı yoluna boğazlıya, altıradan yukarı Ali Hazretünün yüzüne tükürdü,, 287.

«Ü,, EKLENTİSİ — sonuna bu eklenti getirilen aslî masdarlar, tek başlarına hal rabıtası vazifesiyle kullanılıyorlar :

«Biz de karnımızı doyuru bir ekmek yisevüz,, 242.

«İM=M,, EKLENTİSİ — «tek, bir cik=mikdarı,, anlamı ile (sonunda sesli harf bulunan aslî masdar ile bu

(X) Bu kelimenin « halvethane,, yerine kullanılmış olması ihtimali de vardır.

eklenti arasına girmesi icabeden « yi » söylenmiyor) : «Resul Hazreti bir damlam sücide on kerret lânet didi,, 200.

«İŞ,, EKLENTİSİ — eş, karşılıklı anlamıyla aslî masdarların sonuna getirilerek birleşiklik fili yapmaya yarayan bu eklenti, masdar köklerinden sıfat yapmak için de kullanılıyor :

«Yadmısün, bilişmisün ben seni bilmezsin, dir,, 423;

«Ol karıcuk bizüm bilişlerimizden-dür. Kon ol zaif karıcuğı kim ömrünü bizüm kulluğımızda geçirmişdür,, 169.

«GELMEK, GÖRMEK» FİİLLERİ—Her hangi bir aslî masdarın sonuna bir «ü» eki getirildikten sonra «gelmek,, fiiliyle birleştirilince aslî masdardaki işin an-sızın, birdenbire olduğu anlatılıyor :

«İsrafilün sur ününü işidüben şol uykudan uyanır gibi uyanu geleler,, 220.

«Görmek,, fiiliyle yapılan birleşik fiillerde ise yamak vazifesi gören bu söz, «gayret etmek,, anlamındadır :

«Siz kendünüzü ve amellerünüzü halktan gizleyügörün,, 385.

«LÜ... İNE,, EKLENTİLERİ — dilimizde bugün çokça kullanılan bir tabir vardır : YERLİ YERİNE.

«Herkes yerli yerine otursun, her şey yerli yerinde duruyor,, diriz. Bu tabir, «nereye ait, hangi yerle ilişkili ise oraya, anlamındadır.», «Müzekki-n nüfus,, da bu şekle uygun tabirlerle çokça karşılaşıyoruz :

«Her kişi sanulu sanusuna uğrar : Her kes kendinde bulunan tasavvur ne ise ona uğrar,, 357;

«Aldukları mah iletdiler, hep issilü issüne virdiler : sahipleri kimler ise onlara verdiler,, 471;

«Bu müminleri buraklu burağına bindirüb... mahşer yerine götürerler :

Bu müminlerin her birini kendine mahsus olan burağa..... „ 221.

« SENTAKS » A GELİNCE, Eşrefi Rumî cümle örgüsünde bizim bugüne kadar tanıdığımız kurallara hiç te değer ve yer vermiyor. O, faileri bile sırasına göre cümlelerin sonuna getirmektedir. Artık mef'ullerin, yahut cümleyi her hangi bir vazife ile tümleyen sözlerin yer değiştirip duracaklarını kolayca kestirebilirsiniz.

Ben, ilkin azıcık şüphelendim : acaba, didim, Eşref oğlu dilimizin cümle yapısını bilmiyor da tercüme yapar gibimi yazıyor ? Hayır ! o, isteyince öyle derli toplu ve çekili düzenli cümleler söylüyor ki bunlar, kendisine karşı uyanan şüphenin pek haksız olduğunu ispat için elvermektedir.

Öyle ise cümle kurumuna ve kavramına giren sözlerin bu kadar başı boş bırakılması neden ileri geliyor ?

Bize göre, Eşref oğlu, şekil hatırı için ruhu feda etmemektedir.

Coşgun hisleri ve keskin fikirleri, doğduğu gibi, yaşatması icabeden sözler, yapmacık bir düzene sokulunca kuvvetini kaybediyor, cansızlaşıyor;

Sönük ve yavan bir hale geliyor. Çünkü his ve heyecan dalgalarını hep aynı sıra ile aynı kadro içine sığdırmak imkânı yoktur.

Örnek olarak yine Eşref oğlundan iki parça alalım ;

“ Leyli ider : halün nitedür aşk elünden,, 423;

“ Ne durursun ? Ko o mazlumu, depele bu mel'unu ! „ 333.

Şu iki parçayı Eşrefi Rumî basba-yağı gramer kurallarına uygun olarak ta söyleyebilirdi. Fakat, Mecnunun hatırını soran Leylâya “aşk elinden halin

nitedir, didirmiş olsaydı, öyle sanırım ki pek soğuk bir neva olacaktı. İkinci örnekteki emir fiillerini de cümlelerin sonuna getirseydi emirdeki şiddetten eser kalmıyaeaktı. Demek oluyor ki en kuvvetli his ve fikir akınlarının öne sürdüğü kelimeler, cümlelerin gerilerinde yer tutmamalı, cümleye onlar önderlik etmelidir.

İşte halkın konuşma dilini yazı dili olarak kullanan Eşrefi Rumî'nin tuttuğu ve güttüğü yol. Kitaptan bir kaç tane daha sentaks örneği alarak bu bahsi de bitirelim :

“ Şol dabakları gözmezmisün : katlarına kimse varırmaz yiyilerinden,, 347;

“ Selmanun elini giru yitivirdi, komadı ud yirine yapışmağa,, 342;

“ Derviş, me ! bu bezirgânların birini öldür benüm katumda,, 333;

“ Bir saatte iki kan oldu.. kovculuk ucundan,, 342;

“ Kaçan esnese sizden birinüz, eliyle ağzını tutsun „ 362;

“ An beni, yut gazabunı, ben dahi anam seni, af idem suçunu „ 283;

“ Biz yir yüzünden gelürüz.. senün kulların katından „ 304;

“ İşle ne dilerse.. Allah kerimdür,, 233;

“ Ol kişidür senün gözlerinden perdeyi götüren,, 460;

“ Şol takta evleri görürsen. Yanar kül olur, od düşicek,, 276

E — KİTABIN DEĞERLERİ:

Müzekki-n nüfusun türlü yönelerden değerlerini ölçebilmek için yüksek bir yetke ister. Ben bu yetkeyi kendimde göremiyorum.

Daha ilk ağızda demiştim : Dileğim, bu eser üzerine yüksek bilginlerimizin

dikkatini çekmektir. Benim kabataslak inceleyişim bile gösteriyor ki bu kitap gerçekten bir değerler haznesidir : Lûgat bakımından dilimizin büyük sözlüğüne girebilecek yüzlerce kelime vardır.

Şiyve bakımından, yurdumuzun hemen her yerinde halk ağzından işidilen şekillerin bir çoğunu bu kitapta bulabiliyoruz.

Kültürel birliğin kaynaştığı ve denizleştiği bir ülkede şiyvelerin karışmamasına imkân var mıdır ?

Eşrefi Rumî akınlar merkezi, suların çevrindiği yer veyahut hür cemaat, hür vatan, hür ana gibi anlamları dahi karşılıyan ve yurdumuzun öpöz Türkçe bir adı olan “Rum,, u baştanbaşa kavramış bir kafa ile ördüğü söz motiflerinde, dilimizin bütün şiyvelerini kullanmıştır, diyebiliriz. Âsan Türk diliyle yazılan bu kitap, her çiçekten alınmış

bir bal gümecine benzer. Ve bu gümecin içinde yadırgı çiçek pek az bulunduğu için dilimizi hiçte burmamaktadır.

Gramer bakımından da eserin değeri yüksektir. Yurdumuzda denizleşerek ezelden ebede çağlıyan bir dilin çok esaslı kanunlarla ilerlemesi, gelişmesi icabeder. Bu güne kadar gramerlerimiz ise pek eksik, pek yüzden pek üstün körü kurallar koymuş ve zengin bir yazı dilimizin gelişmesine engel olmuştur. Bundan sonraki gramerimize gelince, onun yapıcısı, Müzekki-n nüfus gibi bugünkü halk diline de uygun eserlerin yüksek değerlerini gücümsemiyeenler arasından çıkacak.

Güneş—Dil teorisinin gür ve keskin ışıkları arasında bu gibi değerleri gözden kaçırmak imkânı kalmamıştır, fikrindeyiz.

ZÜHULLERE KARŞI

DR. OSMAN ŞEVKİ ULUDAĞ

Konya Saylavı

Sayın arkadaşım M. Yusuf Akyurt'un Türk mimarlığı hakkındaki uzun yazılarını, Türk medeniyet tarihine ait bir tetkik olduğu için, dikkat ve alâka ile okudum. Değerli arkadaş medeniyet tarihimizde çoktan halledilmiş olan bazı meselelerde geniş ve mükerrer zühullerde bulunmuştur. Bunların muhtemel tesirlerini silmeğe uğraştığım takdirde M. Yusuf Akyurdun beni mazur göreceğini ümit ettim ve daha doğrusu arkadaşımın açtığı ilim ve tarih bahsine ben de parmak basıyorum, beni mazur görsünler.

Osmanlı Türklerinin ilk devirlerine ait araştırmalar son yıllarda pek çok tekemmül etmiştir. Sayın arkadaşımın bunları görmemiş olduğunu kabul ediyorum ve onun eski neşriyattan müteessir olmasını mazur görüyorum.

Ben de değerli arkadaşım gibi mimar değilim, ancak medeniyet tarihimiz üzerinde çalışmayı seven bir meraklıyım. Onun için teknik münakaşalardan kaçınacağım ve sadece tarih bakımından hakikat olduğuna

inandığım noktalar üzerindeki kanaatlerimi yazacağım :

1 — M. Yusuf Akyurt Nilüfer Hatundan bahsederken onun (Konyadan, Karamandan, Aksaraydan, Erzurumdan ve sair Anadolu memleketlerinden mahir ustalar) getirttiğini yazıyor ve yine onun (Osmanlı mimarisinin tesisine âmil) olduğunu yazıyor. Yalnız bu cümlelerinde bir kaç hata olduğunu zannediyorum :

A) . Nilüfer Hatun'un Anadolu'nun her tarafından mahir ustalar getirebildiğine inanmak mümkün değildir. Eğer öyle olsaydı plân, inşaat, tezyinat.... bakımından kat'î hatlara malik olan Selçuklu karakterinin Nilüfer'in eserlerinde görünmesini beklerdik. Halbuki onun bir çok eserleri bu kat'iyetten uzak manzaralar göstermektedir; ve en güzel ve mühim eseri olan Bursa'daki Çekirge Camii tam bir Venedik sarayını andırır ve bu binada Türk kokusu yoktur.

B) . Zikrettiğim camii'nin mimarı Hiristo Dolos adında bir gayrı Türk'tür. Nilüfer Hatun bu adamı her halde Bilecik tekfurunun kal'asından getir-

miş değildi; ve bu adamı istihdamı Nilüfer Hatun'un emrinde Anadolu'nun her tarafından gelmiş mahir ustalar bulunmadığının kat'î delilidir.

Esasen Nilüfer Hutun Osmanlı saltanatının henüz teessüs devresinde yaşamıştır. Onun zamanında Anadolu'nun uzak köşelerinden ancak kaçak suretile ustalar gelebilirdi ve Nilüfer Hatun istese de oralardan usta getirtemezdi. Devletin durumu onun böyle bir arzusu olsa da, onu tatmin edecek şekilde değildi.

2 — Yine sayın arkadaşım Nilüfer Hatun'un İznikte bir çini fabrikası açtığından bahsediyor. Arkadaşım bu iddiasında belki de yalnız değildir. Fakat Osmanlıların Bursada ve Edirne'de yaptığı bir çok eserleri göz önünde tutarak diyoruz ki : Osmanlılar on beşinci asra kadar Bursa ve Edirne abidelerinde çini kullanmamışlardır; ve Bursada ilk çinileri Yeşilcamii'nde görmekteyiz. O halde acaba Nilüfer Hatun bu fabrikanın çinilerini nerede kullandı ? izah etselerdi bizi tenvir etmiş olurlardı.

3 — Yine Nilüfer Hatun'un Bursada Tophane mevkiinde bir saray yaptırdığı söyleniyor. Hemen ve kat'î olarak kaydedeyim ki Tophane mevkiinde Osmanlılar zamanında hiç bir vakit bir saray yapılmış değildir. Orada Osmanın gömüldüğü Gümüşlü Kubbe vardı ve sonraları Orhan için ayrı bir türbe yapılmıştır. Osmanlıların Bursada yaptırdığı ilk saray Tophanede değil, Tophaneye iki kilo metre kadar uzakta ve şimdi hastahanelerin bulunduğu mahalde bina olunmuştur. Bu mevkiin adına Bursahılar (Eskisaray) derler. Sonra yapılan Yenisaray ise yine Tophanede değil, Tophane ile

Eskisaray arasında ve şimdi askeri fırkanın işgal ettiği sahada idi.

4 — Arkadaşım, Nilüfer Hatun hakkında (Türk Osmanlı mimarisinin tesisine âmil oldu) kaydını koyduktan sonra, bu kayıttan bir sahife sonra Yıldırım devrinden bahsederken (Türk Osmanlı mimarisinin esasları konmağa başladığını) ilâve ediyor. Bu iki kaydın arasındaki tenakuza işaret etmek lâzım mı, Bilmem ? Fakat biz kendi fikimizi söyleyelim : Bugün gördüğümüz binalara nazaran Osmanlıların ilk eserleri Nilüfer Hatun zamanında yapılmakla beraber Türk karakteri ondan sonra belirmeğe daha doğrusu kat'îleşmeğe başlamış ve Yıldırım zamanında son kararını vermiştir. Arkadaşımın iki cümlesi arasındaki aykırılığı böylece düzeltirsek hakikati daha iyi anlamış oluruz.

5 — Arkadaşımınla aramızda en mühim ayrılığı onun bursadaki Yeşilcamii'nin inşası hakkında söylediği sözler teşkil etmektedir. Bunları da sıralayacağım :

A) . M. Yusuf Akyurt Yeşilcamii'nin inşası sırasında Bizanstan işçi getirildiğini yazıyor. Şu halde Yeşilcamii'nin Bizans mimar veya işçileri tarafından yapıldığına mı inanalım. Afivlerine sığınarak hemen söyleyeyim ki ben bunu doğru bulmıyorum ve Osmanlı Türklerinin ilk devirlerinde yaptığı en süslü bir eserin Bizans işçilerine bağışlanmasında hiç bir tarih hakikati görmüyorum.

Yeşilcamii'nde dikkate lâyık bir hususiyet vardır ve orada her büyük işçinin imzası bugün de görülmektedir. Bu isimleri aşağıdaki satırlarda göreceğiz, ki aralarında hiç bir Bizans ustasının adı yoktur.

B) . Şu İlyas Ali meselesi hallolunamadı gitti. M. Yusuf Akyurt arkadaşım da tıpkı İhtifalcı Ziya, Eski Darülfünun profesörlerinden İsmail Hakkı ve hatta Alman mimarı W. Hilde gibi (İlyas Ali ?) nin mimar olduğuna ve Yeşilcamii'ni inşa edenin de bu zat olduğuna inanıyor. Sayın arkadaşım bu mutalaasını yazısının bir çok yerlerinde ve bir çok def'alar tekrar ediyor.

En evvel şu İlyas Ali tabirini düzeltelim. Bu zatın adı (İlyas Ali) değil, (Ali bin İlyas Ali) dir. Yani arkadaşım bu Türk artistinin kendi adını söylemiyor, babasının adını zikrediyor. Sonra da ilâve edelim : Bu zat mimar değil nakkaştır ve yine bu zat Yeşilcamii'nin mimarı değil tezyinatçısı, boyacıdır. İşte isbatı :

Yeşilcamii'ne giriniz, ortadaki şadırvana kadar ilerleyiniz ve orada geri dönerek kubbe ile mahfil arasındaki şu kitabeyi okuyunuz :

(Kad temme nakşü hâzihil imaretişşerifeti biyedi efkarinnas Ali bin İlyas Ali fi evahiri ramazanel mübarek sene seb'a ve işrin ve semane mie) .

Bu kitabe münakaşa edilemez ve çok aşikâr olarak gösterir ki bu zatın adı Ali'dir ve camiin mimarı değil nakkaşıdır. Esasen Bursalılar da bunu böyle bilirler. Bursada (Nakkaş Ali Paşa) mahallesi bu zatın namına muzaftır.

O halde camiin mimarı kimdir ? Sayısı yirmiyi geçen makalelerimizden sarfinazar, yalnız bizim (Yeşilcamii) adlı kitabımız olsun okunsa idi yine hatalardan kaçınmak mümkün olurdu. Mimarı bulmak için de camiin tış kapısı önünde durunuz, kapının sağ ve solundaki şu yazıları okuyacaksınız :

nız :

(Rakımu ve nazımu ve mukanninü kavaninihi akallü huddemi banihi Hacı İvaz bin Ahi Bayezid gufire lehümâ).

Simdi düşünelim. Bu yazılardaki rakım, nazım, mukannini kavanin kelimeleri camiin plânını çizen, onu ayaklandıran adamı tarif eder. Zamanımızda bu işleri yapan adamlara mimar adını veriyorlar, o devirde mimar kelimesine henüz tesadüf etmiyoruz. Ve bu kitabe Hacı İvaz'ın Yeşilcamii mimarı olduğunu gösteriyor. İşin doğrusu budur. Camiin mimarı (İlyas Ali) diye söylenen (Ali bin İlyas Ali) değil, Bursayı Karamanlılara karşı müdafaa eden Çelebi Mehmede padişahlığını temin eden ve bu kadar hizmetine karşılık olarak ta gözlerine mil çekilerek öldürülen Büyük Hacı İvaz Paşadır.

6 — Yeşilcamii ve türbesinde bunlardan başka Ahmed Tebrizî, Mehmed Mecnun imzalarına da tesadüf ediyoruz ki bunlardan birincisi camiin ağaç oymalarını, diğeri de çinilerini yapan ustalardır. Yeşilcamii'nde görülen bu kadar çok imza arasında bir Bizanslı imzası yoktur. O halde Bizans ustalarına bu güzel binada hak veremeyiz ve Osmanlı Türkleri zamanında yapılan bu bir biblo kadar zarif binanın şemasıyla Türk eseri olduğunu göğsümüzü kabarta kabarta söyleyebiliriz.

7 — Ufak bir nokta daha : Zikrolunan abidenin adı (Yeşilcami) değil, (Yeşilcamii) dir. Bunlar Bursada ayrı ayrı binalardır ve Yeşilcami ufak bir mescitten ibarettir. M. Yusuf Akyurt arkadaşımın daima Yeşilcami demesinde zühûl vardır.

8 — Yine değerli arkadaşım (Türk Osmanlı mimarisinin seciyesini ve esas kaidelerini) Yeşilcamiinde görüyor. Fakat niçin? Bursada yapılan ilk Türk binalarından Alâeddin camiinde bu seciye pek mükemmel olarak görülmektedir; bundan sarfinazar Yeşilcamii'nden evvel yapılan Yıldırım camiinde aynı şeyler niçin görülüyor?

Bursadaki Yıldırım camiinin, banisi gibi müthiş bir talihsizliği vardı. Yeşilcamii Yıldırım Camiinin tam bir kopyası olduğu halde bu cami hiç zikrolunmaz ve bütün şeref Yeşilcamii'ne veriliyor. Yeşilcamii'ndeki hünkâr mahfili ve civarındaki tafsilatı kaldırmaz ve onu çinilerinden soyunuz, ortaya çıkacak eser Yıldırım camiinin kendisi olur ve Yeşilcamii Yıldırım camiinin ifratla süslenmiştir.

Yazım çok uzadı için arkadaşımın diğer bahislerdeki zühullerini ele almıyorum. Bununla beraber bir kaç nokta üzerinde durmadan da olamayacağım :

9 — Sayın arkadaşım Mimar Sinan'ın mütalea ederken onu (şalvarının üzerinde geniş şal kuşağına sapladığı adı şimşir ağacından bir endaze ve büyük daireleri çizmek için bir sicim parçasıyla bir temel çivisinden başka bir şey kullanmayan bir san'atkâr ...) diye tasvir ediyor ve ona şimdiye kadar verilen şekillerden ayrı bir şekil veriyor. Arkadaşım af buyursunlar. Bir adam Sinar da olsa bir ağaç parçası, biraz sicim ve bir temel çivisi ile değil Selimiye Camiini, hatta ona nazaran çok basit bir san'at abidesini bile çizemez. O adam pek çok eser yapmıştır ve yine bu adam pek çok

eserlerinden pek az bina başında bulunmuştur. O halde ona atfolunan abidelerde Sinan'ın mevkii sadece plân çizmekten ibaret kalmıştır. Onun çok kuvvetli kalfaları, işçileri bu abideleri Sinan'ın plânına göre ve Sinan'ın adına bağlı olarak yükseltmişlerdir. Böyle plânlar temel çivisi ile çizilemez. Onun eserlerinde büyük hesap işleri vardır. Bir cebir muadelesi yalnız kara cümle ile hallolunabilir mi? Yerimiz müsait olsa idi Sinan'ın ölçsüz bir adam olmadığını burada uzun uzun tasrih ederdik. Geçelim.

10 — İstanbul'da köprü başındaki Yenica'mi'de Kasımın ne hakkı var? Bu da anlaşılmadı. Bir çok saray işlerine karışmış, işi gücü siyasî oyunlar çevirmekten ibaret kalmış olan Kasım'ın adını böyle mühim ve dilber bir abideye bağışlamak zavallı Davud Ağanın hakkını inkâr demek olur.

Türk eserlerini hepimizden iyi ve yüce bir salâhiyetle tetkik eden arkadaşım Mimar Sedat Çetintaş'ın Türk Tarih kurumu adına olarak yazdığı yazılar yakın bir zamanda ortaya çıktığı vakit M. Yusuf Akyurt arkadaşımın düştüğü zühullerin yalnız benim bu yazımda saydıklarımından ibaret olmadığı da anlaşılabilecektir.

Bununla beraber Konyanın değerli Müze Müdürü ve değerli arkadaşım M. Yusuf Akyurt bize Türk mimarlığını toplu olarak göstermek endişesiyle hayli gayret sarfetmişlerdir. Bu kadarı dahi kendisine hurmet etmemiz için kâfidir. Düşülen zühuller, edilen hatalar sezilen necip endişesi karşısında mazur görülmelidir.

KONYA VİLÂYETİNDE SONDAJLAR

Dr. H. DÜNNER

[Son iki sene zarfında Vilâyetimiz tarafından Konya ovasının sulanması için gösterilen faaliyet şayanı dikkattir.

Barajla sulama, toprak altında teraküm etmiş suları toprak üstüne çıkarma, mevcut bataklıkları kurutarak arazisinden sularından faydalanma, gibi sulama işini üç önemli yönden yürüten vilâyet, Baraj ve Arteziyenler için, muhtelif yerlerde sondajlar yaptırmaktadır. Bu sondajlar, sulama işinde güzel birer başlangıç olmakla beraber Konya'nın Jeolojik durumunu tesbit yönünden de çok enteresandır.

Binaenaleyh Vilâyetimiz su işleri müte-hassısı İsviçreli Jeolog Dr. H. Dünnér'in sondajlara ait bir raporile gene su işleri bü-rusu mühendisinin bir yıllık faaliyet raporunu dergimizin bu sayısına koymakla okuyucularımıza bir fikir vermek istiyoruz. :

Şimdiye kadar Konya Vilâyeti tarafından yaptırılan sondajlar; biri barajlar, diğeri arteziyen kuyular için olmak üzere iki kısma ayrılırlar.

SİLLE :

Sille barajının inşası için en münasip temel yerlerini bulmak üzere muhtelif kayalıklarda 10 sondaj ameliyesi yapılmıştır. Böyle mühim bir işe başlamadan evvel jeolojik tetkikatta bulunmak çok mübrem bir ihtiyaçtır. Sille civarının jeolojik teşekkülâtı ziyadesile mühimdir. Bu yüzden, baraj

temellerinin inşası için yerin müsait olup olmadığını anlamak üzere sondajlara lüzum görülmüştür.

Sillenin arkasındaki boğaz ve civarı andezitlerden, kumlu taşlar arasında andezit bloklarından, ve tuf bloklarından ve rüsubî tüflerden müteşekkildir. Sondajlar ekseriyetle bu nevi teşekkülâtı delmişlerdir. Buralarda yapılan her sondajda tazyik ile sular verilerek manometro ile de bu suyun zayıf derecesi yani suyun sıcak yer bulup bulmadığı tetkik edildi. Bu tecrübeler çatlak olan ve çimento ile takviye edilmesi lâzım gelen ve gelmeyen yerleri göstermiştir. Meselâ andezit olan yerleri takviye, tuf bloklarını nisbeten az takviye etmek lâzımdır. Ve rüsubî tüfler ise tamamiyle matluba muvafık yani takviyeye lüzum olmadığını göstermiştir.

Biriktirme havuzunun bulunduğu yer muhtelif cinste rüsubî tüflerden müteşekkil olduğundan su sızdırmağa, çok müsaittir.

ALTINAPA :

Altınapa'da üç sondaj yapılmıştır.

Tasavvur edilen baraj projesi meramin üzerinde, mermerleşmiş kireç

kayalarından teşekkül etmiş boğazın üstündedir. Buradaki biriktirme havuzu pek vasi olup 80 milyon metre mikâbinde su istiap edecek derecededir. Bu havuzun jeolojik teşekkülâtı pek müsaittir. Kils, kil ve tüfden müteşekkildir, binaenaleyh su sızdırmaz.

Yalnız maalesef baraj mahallinde bulunan kireçli kayalar, çatlaktırlar binaenaleyh su sızmasından korkulur. Boğazın ortasında yapılan birinci sondaj çakıllı, kumlu, 20 metre derinliğinde bir tabaka olarak devam etti. 13 metrede tahtelarz, su birikintilerine tesadüf edildi. Yan taraflarda yapılan sondajlarda, hatta oldukça derinliklerde, su gaybına tesadüf ettik. Şu halde sondajlar bize barajın inşasına jeolojik teşekkülâtın müsait olmadığını gösterdi.

DEDE BAHÇESİ :

Dede Bahçesi'ndeki sondaj işi bu gün 285 metre derinliğindedir. Burada şimdiye kadar hiç bir sert teşekkülâta tesadüf edilmemiştir. Tesadüf edilenler kum, kils, kumlu kils ve kilden mürekkeptir.

Bu bize Konya ve civarının oldukça yakın bir mazide jeolojik teşekkülâtında, geniş bir havuzdan ibaret olduğunu ve bunun dağlardan sellerle gelen ince malzemelerle (kum, çakıllı kum ve saire) gitgide dolmuş olduğunu gösteriyor.

Şimdiye kadar arteziyen suya malik olan kaya teşekküllerine tesadüf edilmemiştir. Teşekkülâtın heyeti umumiyesi noktai nazarından Loras Dağı ve Boz Dağ tipindeki kireçli kayalara tesadüf ihtimali vardır. Yalnız bu ki-

reçli kayaların suya malik olmaları ihtimali olduğundan, müsait bir jeolojik teşekkülâta tesadüf edildiğinde arteziyen su bulunacaktır.

KARAMAN :

Karaman sondajında tahminen 80 metre kadar balçık tabakalarına (çakıllı kum, kils, kil) bilâhare dolamin taşlarına ve nihayet istihaleye uğramış kireçli ve kuarslı şistlere, tesadüf edilmiştir. 184 metre derinliğinde ilk arteziyen suları bulunmuştur. 188 metre derinliğinde dakikada 80 litrelik bir kuvvette su fışkıрмаğa başlamıştır.

Teşekkülâtı daha müsait başka bir yerde sondaj yapıldığı taktirde daha çok kuvvetli bir arteziyen suyuna tesadüf ihtimali çok ümit vericidir.

HÜLÂSA :

Sille, Altınapa, Dede Bahçesi ve Karamanda yapılan sondajlardan çıkarılan bütün nümuneler ayrı ayrı tasnif edilmiş ve su işleri bürosunda tahtı muhafazaya alınmıştır. Arzu eden herkes bunları gelip görebilir ve tetkik edebilir.

Bu nümuneler ileride yapacağımız diğer sondajlarda bize bir fikir verebilir, ve yardımda bulunabilir.

Bütün bu sondaj işleri ve bunlara nezaret eden su işleri bürosu teşkilâtı yorulmaz bir enerji ile büyük küçük bütün müşkülâtın hakkından gelmesini bilen ve bu su işleri ile şahsen meşgul olarak bu suretle memleketin terakki ve saadetine çalışan Konyanın Sayın İlbayı Bay Cemal Bardakcının basiret ve teşebbüsüne medyun olunduğunu bildirmeyi bir vazife telâkki ederim.

SU İŞLERİ BÜROSU SENELİK RAPORU

1936

Kendi hakikî ihtiyaçları için Konya Vilâyeti tarafından 936 senesi ikinci kânun ayı zarfında tesis edilen su işleri bürosu, 4/2/936 tarihinde Konyada 367 inci sokakta 5 numaralı dairei mahsusasında bilfiil çalışmaya başladı.

Teşkilât ve tesisat işlerini yoluna koyduktan sonra büro, Vilâyet tarafından kendisine tevcih edilen vezaifi deruhte etti.

Umumiyetle Vilâyetin tabiat esasları, ve hususile aşağıdaki işler hakkında tetkikatta bulunuldu :

A) Tayin edilen su biriktirme havuzlarının inşası

B) Su kuyuları temini (Sondajlar)

C) Sulama ve kurutma işleri

D) Belediyelerin ve köylerin muhtelif işlerinde keşifnameler

Bu kadro dahilinde aşağıdaki işlere teşebbüs edildi :

A) Biriktirme havuzları

a) Sille barajı ve havuzu

17 Şubatta Dr. H. E. Gruner'in Sille için bir baraj projesi Vilâyete arzolandu, evvel emirde bu projenin mahallinde şeraitini tetkik etmek lâzımdı.

Eyyelâ bilfiil istifade edilebilecek

suyun miktarı hakkında bir fikir edinmek için Sille suyuna limnimetreler kondu, büro jeoloğu, baraj mahallinin ve biriktirme havuzunun jeoloji haritalarını tanzim etti. Derinliklerinde jeolojik tetkikatımızı tamamlamak için sondaj işleri 30 nisanda bir münakasa ile « Sondages, Etanchements, Consolidations Paris » , şirketine ihale edildi; 27 Haziranda işe Başlanarak sırasile asgarî miktar ve derinliklerde, derinlikleri mecmuu 100 metre olan on sondaj yapıldı.

(Jeolojik raporlara müracaat)

Sille barajının projesi 21 Şubatta Bayındırlık bakanlığının tasdikine arzedildi; bir çok tercümanlar işlerin den ayrıldıklarından fennî tercüme yapmağa muktedir kimse bulunmamasından çok müşküât çekildi, yerlerine başkalarını bulmak vakit kaybettirdi ve bu yüzden bu dosyanın bütün vesikalarının Türkçe tercümeleri ancak 31 Ağustosta tevdi edilebildi.

Türkçe tercümelemlerle beraber, sondajların ilk neticeleri ve barajın inşası için muktazi ve muhtemel masarifin tahmini keşifnamesi dahi Bayındırlık Bakanlığına arz ve takdim olundu.

ALTINAPA ;

Emsalsız Altınapa havzasını, Meram deresinin boğazını bir baraj ile kapatarak, bir biriktirme havuzu haline ifrağı çoktanberi düşünülmekte idi.

Uzun ve masraflı projelere atılma- dan evvel, barajın nereye inşa edilebileceğini tayin için boğaz ve civarının teşekkülâtı tabiiyelerini anlamak lâzımdı.

Su işleri Bürosu jeologu evvelâ Altınapa'nın jeolojisini tetkik etmeye me-mur edildi, ve bilâhare Dr. Gruner'in mahallini ziyaretten sonra bir kaç sondaj ve bir kaç ta kuyu kazılmasına ve kabil olduğu takdirde bir de tecrübe tüneli açılmasına karar verildi.

Eylül ayının ortasında sondaj makinesi Sillede işini bitirdiğinden Altınapa'da işlemeye başladı. derinlikleri mecmuu 135 metreyi tutan üç sondaj yapıldı. (devvar olarak ve nümüne çıkarmak suretile)

Bu gibi işlerde tecrübeli maden amelesinin bulunmaması dolayisile maalesef tünel işi yapılmadı. Bütün bu işlerin neticeleri dikkatle tasnif ve tersim edildi. Nümuneler Su işleri Bürosunda muhafaza edilmektedir. (Jeolojik raporlara ve bu hususta yakında beklenilmekte olan Dr. Gruner'in kat'i mütalaasına müracaat) .

Suları ölçmek için Meramderesi'n-de, muhtemel barajın aşağı tarafına bir Limnimetre yerleştirildi.

B) Kuyu Sondajları :

a) KARAMAN :

Çoktanberi arteziyen su bulmak ümidile Karaman havalisinde Zengen köyüne yakın bir mahalde bir sondaj yapılmasına karar verilmiştir.

Ve Haziran ayında bu hususta Konya Vilâyeti ile İstanbulda Türk Sondaj Limitet Şirketi arasında bir mukavelename imza edildi. 7 Temmuzda bu şirketin malzeme ve müstahdemini Karamana geldiler ve derhal sondaj makinesinin nakli ve yerleştirilmesi başladı. Makine tokmaklamak suretile çalışır. (nümüne çıkartmaz) ve boru yetiştirilen deliğin kutru git-tikçe azalır, eylevm yukarısının kutru 380 m.m. aşağısı 203 m.m. dir.

Sondaj mahalli umumiyetle Karaman mahallî idaresi ve teferruatı ise Türk Sondaj Limited Şirketi'nin Mühendisi tarafından tesbit edildi.

22 Birinci kânunda 184 metre derinliğinde sondaj ağzından dakikada 72 litre kuvvetle gelen tazyikli suya tesadüf edildi. Ve bu derinlik ilerledikçe ve delik temizlendikten sonra gelen suyun kuvveti arttı ve halihazırda dakikada 220 litreyi bulmuştur. Sondaja, suyun kuvvetini daha fazla artırmak ümidile, devam edilecektir.

Tokmaklamak sistemile sondaj yapıldığından maalesef geçilen arazinin mahiyetleri hakkında doğru bir profil tanzim edilememiştir. Bu profiller ise ileride yapılacak sondajların mahallini intihap etmek için bize kıymetli malûmat verebilirlerdi. (Jeologun bu husustaki raporuna müracaat) .

b) Süllivan sondaj makinesi - Dede bahçesi sondajı.

Mayıs ayında bir sondaj makinesi satın alınılması Vilâyetçe münakaşa edildi. Ve nihayet İstanbulda Tatko Şirketine sipariş verildi. Bu takım çok mükemmel devvar olarak delen Amerikan Süllivan markalı bilcümle yedek

aksamile bir sondaj makinesi ve bunun mekanik işlemlerini temin ile nakline yarayan kuvvetli ve tırtıllı bir traktörden ibarettir.

Bu sondaj makinesi ufak kuturlu ve büyük derinlikler için elmaslı kuronlarla ve hususî çeliklerle, çalışabilen ve bütün derinliklerde nümune çıkartabilen en asrî bir arama sondaj makinesidir.

Sullivan, Vilâyetin vadilerinde bilhassa su aramalarına tahsis edilmiştir; ve bu suretle pek güzel kalitelere maliktir.

Eylül ayı nihayetinde makineler Konyaya getirildi. Vilâyetin ve belediye'nin talebile Dede Bahçesine götürüldü ve Sullivan müessesesinin mütehasşısının idaresinde, makine yerleştirilerek sondaja başlandı. Mekanik müşkülata maruz kalmadan sene nihayetinde süratle 285 metre derinliğe varıldı, maamafih gerek suya ve gerekse kayalara tesadüf edilmedi. Sondaja devam edilecektir.

Sullivan müessesesinin şef sondörü hususile yerli işçilerden mürekkep bir sondör takımı yetiştirmekle mükelleftir. Makineyi tecrübe ve adamlarını yetiştirme devresinde bulunmakla beraber beher metre sondajın masrafı pek az bir seviyededir.

Daima olduğu gibi, nümune çıkarılabilirliğinden, sondajın neticeleri tasnif ve bir profil ile gösterilebildi. Sandıklara yerleştirilen nünuneler Su İşleri Bürosunda muhafaza edilmektedir. (Jeologun raporlarına müracaat)

C) Sulama ve Kurutma işleri :

a) Ilgın kanalı ve Bulasan Çayının genişletilmesi :

Bu işlerden beklenen gaye, Balkı deresinin mecrasını çavuş gölüne gelmeden Bulasan Çayına doğru değiştirerek Ilgın kazası havalisinin bataklık-larını kurutmaktır.

Nafia İdaresince mukaddema tanzim edilen proje, su işlerinin müsait bir raporu üzerine Bayındırlık Bakanlığınca tasdik edildi.

31 Martta bizzat arazi üzerinde (Ilgın Çayı, Kuru Dere) kanalın işaret kazıklarını dikmeğe, rakımlarını yapmağa ve bu iş için muktazi bütün teferruatı meselâ Hidrolik hesapların, maktai tulânîsin', meyilleri, şütleri ve maktai arzanîsini tesbit etmeğe başladık (raporlara muracaat) .

İlk kısmının kazıklanması ve ölçülmesi bittikten sonra yol parası amelleri tarafından derhal kanalın kazma ameliyesine başlanıldı. Kanal günde 2000 metre mikâbı toprak kazmak suretile sür'atle 8000 metre uzunluğunu buldu.

15 Haziranda su işleri bürosu Bulasan Çayı üzerinde tekrar faaliyete geçti. Bulasan Çayının 10 kilometre uzunluğunda arzanî profilleri ve rakımları alınarak Su İşleri Bürosunda genişletme projesi temin edildi.

Kanal şütlerinin teferruat plânları da tersim edildi, elyevm Bakanlıkça tasdik edilmiştir.

4 Eylülde tekrar mahalline gittik, genişletme ameliyesi birinci teşrin ayının nihayetine kadar devam etti ve 6125 m. uzunluğunu buldu.

1937. genişletme ameliyesine devam edilecektir.

b) EREĞLİ :

Deli Mahmut çayından suyunu alan (ALAN ARK) kanalını ziyaret ve

lüzum görülen tamirat tesbit edildi. Bu tamiratın plânlarını yapmağımız hakkında bir teklifname aldık, fakat bilâhare Vilâyetçe bu iş takip edilmedi.

Ereğli bataklıkları tarafımızdan müteaddit def'alar ziyaret edildi. Topoğrafik haritaların tekmiğini (Ereğli, Çumra ve Ankarada aranılan) bulmak için bir kaç sene evel yapılan gayretler boşa gitmiştir, (O zamanın Baş mühendisi Bay Sami, Çağaloğlu Yokuşu No. 1 ISTANBUL, bir çok zahmetlerle buldurulduğu halde yine bir netice çıkmamıştır.) Şimdiden bütün gayretle bu havalinin topoğrafik haritalarının tanzimine hasredilmelidir. Bunlar olmadan muntazam bir proje tanzim edilemeyeceği gibi kurutma işine de başlanamaz.

D) Keşifname ve raporlar

Muhtelif mevzu üzerine bir çok raporlar tanzim edildi : İvrîs, Beşgöz, Hayır oğlu, Akşehir, Konya su istihlâki, Konya şehrinin su saatleri, Ilgın kaplıcaları, Meydan'a su temini, inşaat malzemeleri tezgâhı, başarılı Mustafa gibi ve sırf idarî 50 rapor yazılmıştır. Fennî ve Jeolojik raporların adedi ise 68 dir.

E) Hatime

Su İşleri Bürosunun faaliyeti hakkında bazı düşünceleri beyan etmeden ve bu müşterek gayretlerimizin hedefi menfeatine, teşkilâtın zayıf ve yanlış cihazları için samimî bir tenkitte bulunmadan bu senelik rapor ikmal edilmiş olmaz.

Bir çok fennî ve jeolojik idarî raporlar çıkıyor, ve Büronun iki mütehasşısının vakitlerinin büyük bir kısmını tamamen idarî olan bu işler işgal ediyor. Halbuki bu işler yardımcı

memurlar tarafından yapılırsa daha iyi ve daha ucuz olur.

Su İşleri Bürosunun geçen sene sıkıntı çektiği iki başlıca nokta :

a) İdarî muameleler ve umumiyetle Vilâyet idaresile münasebetlerimizdeki karışıklıklar.

b) Muktedir fennî yardımcılarının bulunmaması

Üniversitelerin tatil zamanlarında kendilerinden çok istifade ettiğimiz İstanbul Yüksek Mühendis Mektebinden iki sitajiyer emrimize verildi. Fakat tatilleri bittikten sonra yine yardımcısız kaldık ve bu yüzden bir çok faydeli işler yapılamadı.

Maalesef ecnebî olduğumuz için bilhassa fennî meselelerin Türkçeye tercümelerinde büyük müşkülâta tesadüf ettik. Yazılmış parçaların tesisindeki yavaşlık makine ile Fransızca ve Türkçe yazan bir daktilo kullanılmak suretile çok islah edilebilir, halihazırda yalnız Türkçe yazanımız vardır.

Bütün kalbimizle bu şeraitin islahını temenni ederiz, çünkü Su İşleri Bürosunun iş hacmi otomatik bir surette artacaktır.

Yeni başlayan sene, bir çok işlerle yüklüdür. Birinci derecede gayretlerimizi işgal edecekler :

Sille barajı için hazırlık işleri;

Sullivan sondaj makinemizle sondajlar yapmak ve müsait mahaller aramak;

Ilgın ve Bulasan çayının üzerindeki işlere devam;

Ereğlinin kurutma işlerinin hazırlıkları ve topoğrafik haritaları.

İdarî cihazlardan bize ait olmıyan fa-

İkinci Vilâyet için pek mühim olan Beyşehir Gölü—Çumra tesisatı hakkında nazarı dikkati celbetmeye mücaheret eylerim. Çok iyi kurulmuş olan bu tesisat, hakikî ve derin bir tetkikattan sonra nisbeten az masrafla pek çok ıslah edilebilir.

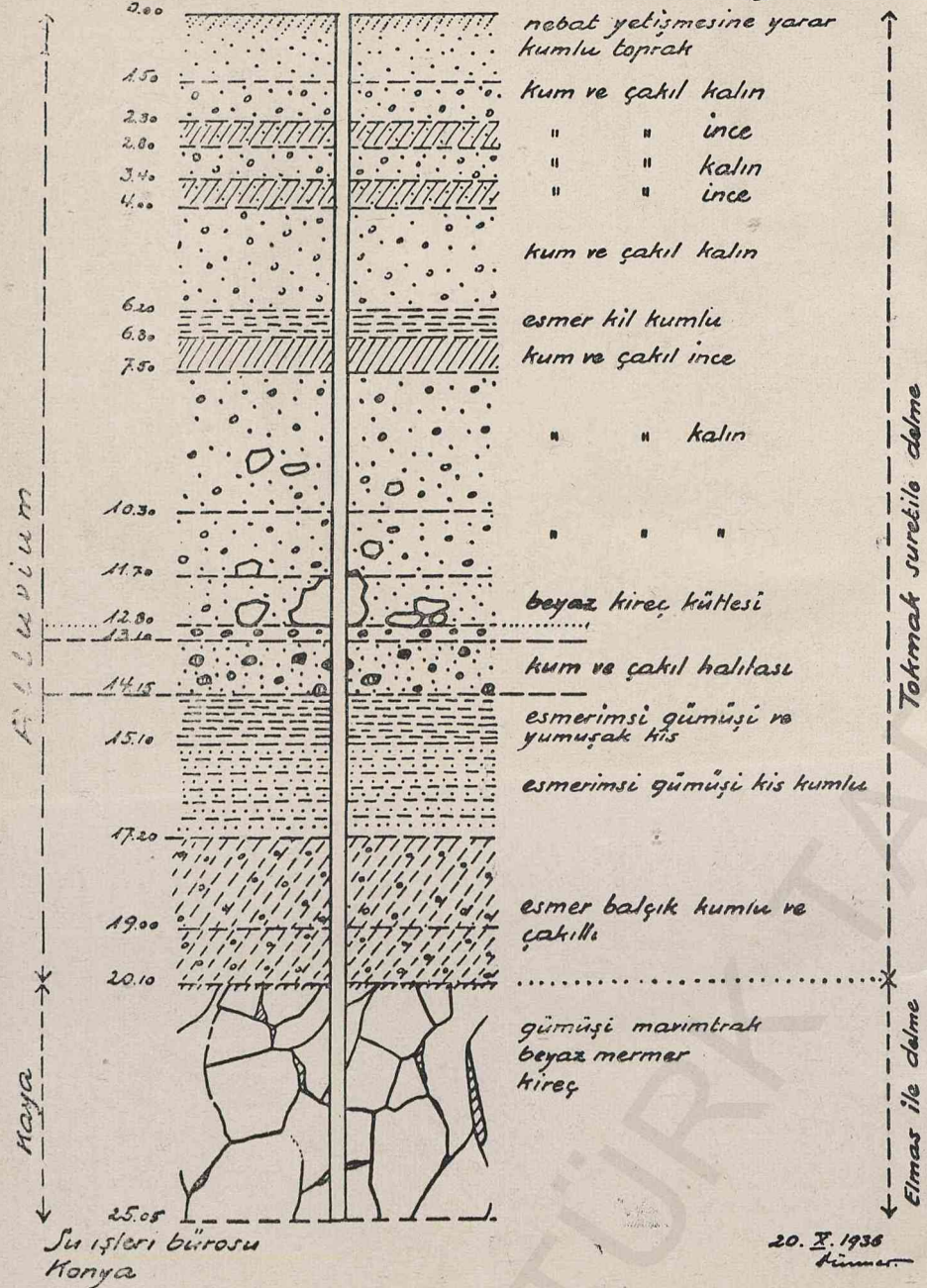
Nihayet, havalisi çok geniş ve mütelevvi olan ve bunun ancak cüz'î bir kısmını bildiğimiz. Vilâyetin dahilinde tetkik seyahatları yapmağa, geçen seneden fazla vakit bulacağımızı ümit

ederim. (bu seyahatlar ki su ve havuz yerleri aramalarında çok mühimdir).

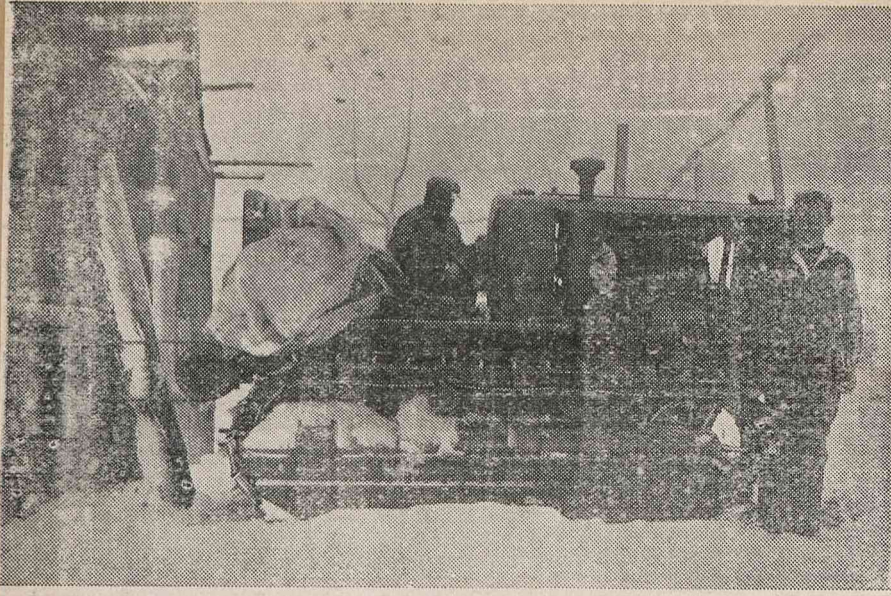
Bu raporu hitama erdirirken, basiretli idaresi sayesinde çalışabildiğimiz Sayın İlbaşımız Cemal Bardakçıyı minnet ve şükran ile yad etmek ve memleketin menfaati namına Konya Su İşleri Bürosu'nun tesisini temin eden yüksek şahıslarına karşı tazimatlarımızı arzilemeyi bir vazife adederim.

Altın Apa

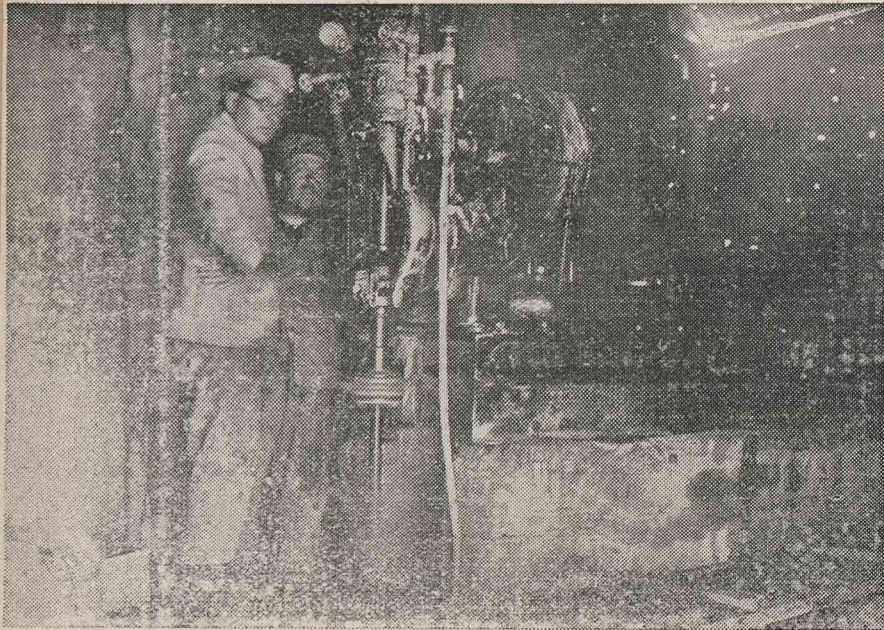
Sondaj No 1

Altınapada yapılan sondajın maktai (Tabakalar)

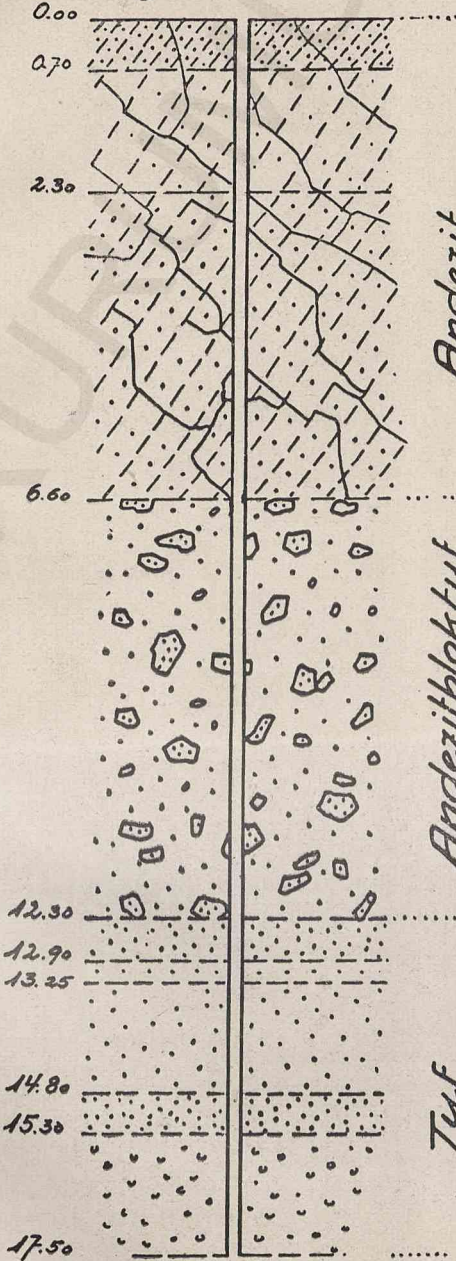

Karlar içinde sondaj ameliyesi yapılırken

Dedebahçesinde çalışan bir sondaj makinesi

Sille Barajı

Sondaj No 2

Andezit kısırlaşmış

daha açık andezit
pek sert

çatlak Andezit
pek sert

Andezit kütlelerle
tüfler

sarımsak ince kumlu
taşı tüf gümüşü tüf

kırmızımsak tüf

pek ince tüf

kumlu taşı tüf

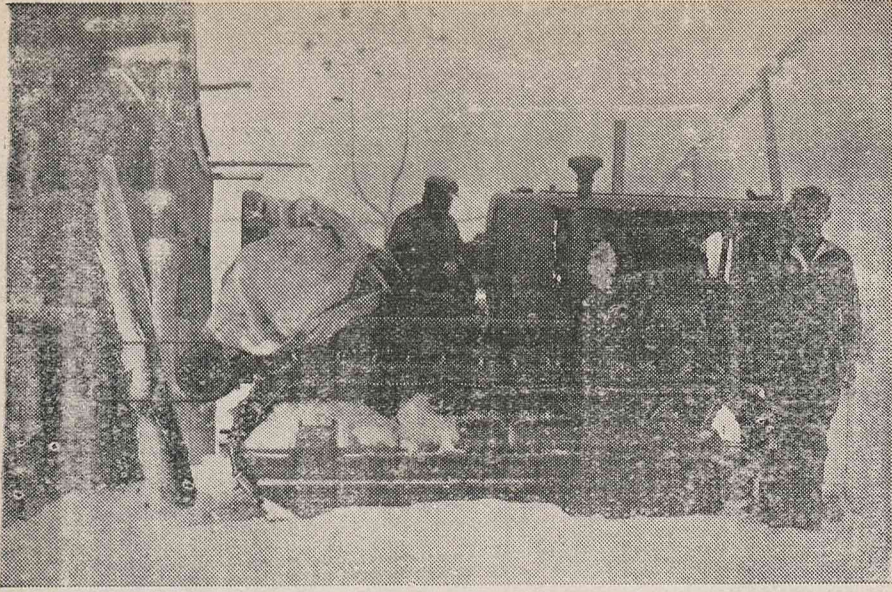
Su işleri bürosu
Konya

27/1 1936

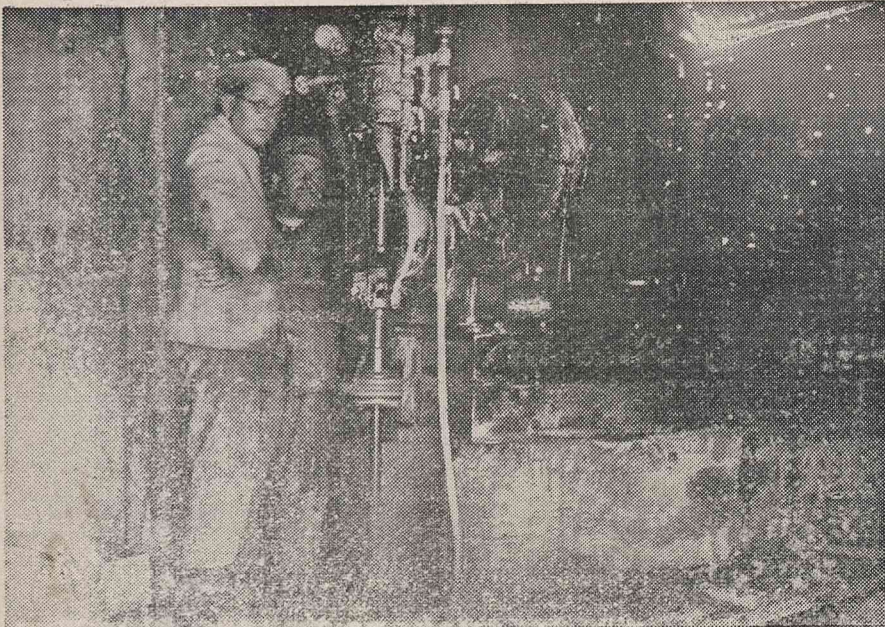
İsmail

Sille barajına ait sondaj (Tabakalar)

TÜRK TARİH KURUMU

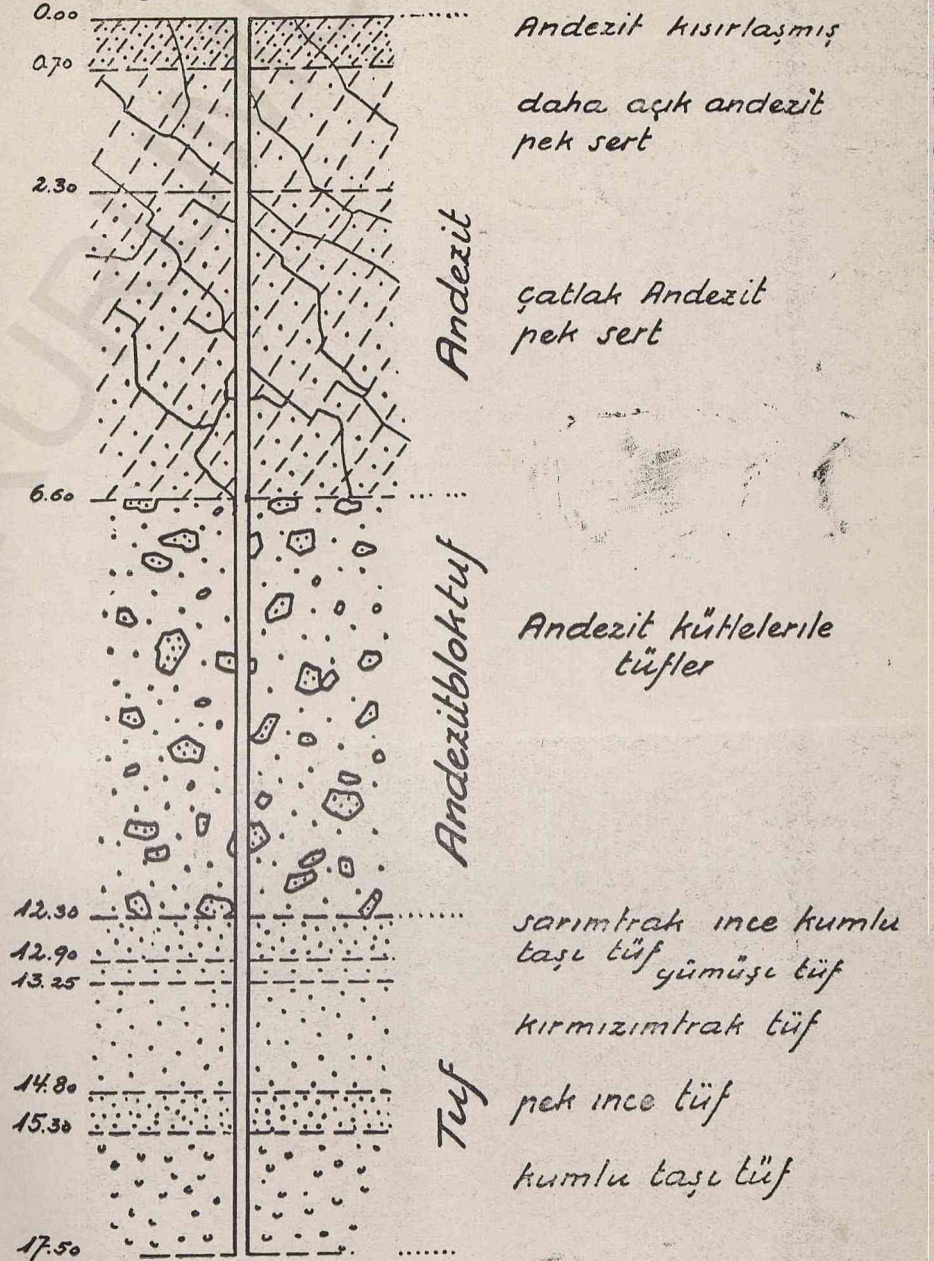
Karlar İçinde sondaj ameliyesi yapılırken

Dedebahçesinde çalışan bir sondaj makinesi

Sille Barajı

Sondaj No 2

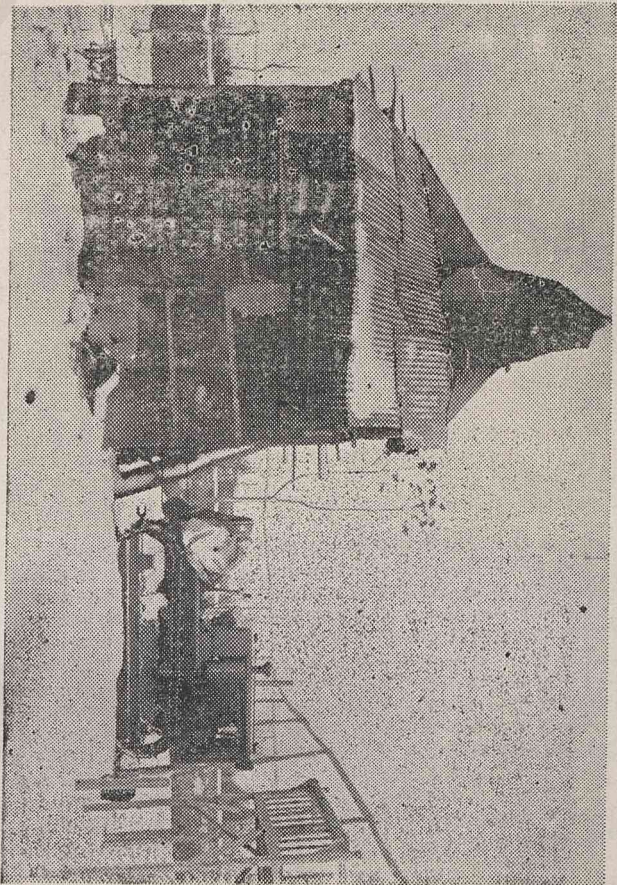

Su işleri bürosu
Konya

27/1 1936

İsmail

Sille barajına ait sondaj (Tabakalar)

**Dedebahçesinde sondaj içinde çalışan makine ve
muvaakkat garaj**

Dede bahçe Sondajı

129.00

244.00
248.00

205.00

*Su işleri Bürosu
Konya*

*kırmızımsıtrak kis
ve kil
gümüşü kis*

yumuşak kil

*10. I. 1933
Büyük*

Dede bahçe Sondajı		
0.00	nebat yetişmesine yarar toprak	
11.50	kis	
25.00	kum az kis	
40.00	kum ve kis	
81.00	kumlu kis	
114.00	kis ve kil	
117.00	herif hisli ince kumtaşı	
126.00	kis az kum	
129.00	kil ve kis	
144.00	herif ve humlu kis	
152.00	kis ve kil	
180.00	şakilli kumlu, kuars . pek sert hisli kumtaşı	
	kırmızımsıtrak kil	
	ince gümüşü kis	
	sert değil herif	
229.00	kırmızımsıtrak kis	
244.00	ve kil	
248.00	gümüşü kis	
285.00	yumuşak kil	
Su işleri Bürosu		10. I. 1933
Monya		İsmail

Dedebahçesi sondajı maktarı (Tabakalar)

Dergideki Bazı Yanlışlar

Sahife	Sütun	Satır	Yanlış	Doğru
193	Sol	21	eldu	oldu
194	Sağ	40	saygılı	sayılı
196	Sol	34	İrandan	Errandan
199	Sağ	10	hepsine	hapsine
201	Sol	5	mahallî	mahallî
203	Sağ	6	yerleşmişti	birleşmişti
«	«	43	bir	bir hal
204	Sağ	17	makul	menkul
207	Sol	16	olduğu	olduğunu
«	Sağ	30	çoban	Çoban
208	Sağ	17	ozîm	azîm
208	Sağ	37	meliki	meleği
209	Sağ	12	temerrüt	Bu temerrüt
222	Sol	40	لناهج	لناهج
224	Sağ	1 (haşiye 2)	aramanlı	Karamanlı
225	Sağ	4	getirildiği	getirdiği
225	Sağ	8	الارخ	التارخ
226	Sağ	14	şol pirler	şol pirlerden
226	Sağ	(haşiye) 1	balkan	bakan
227	Sol	(haşiye) 3	Hacı Ferruk	Hacı Ferruh
237	Sağ	23	aynüddevle	Aynüddevle

Düzeltilme

Dergimizin üçüncü sayısında geçen Bönsüz, Kızıl Ahmed, Emir-ül İd ve Alyanak kelimeleri : Bunsuz, Kızıl Hamid, Emirüssayd ve Alnak şeklinde tashih edilecektir. Aksarayî Tezkiresi Tercümesi'nin hitamında buna mahsus bir yanlış, doğru cedveli de neşrolunacaktır.

Tutarı (50) kuruştur

Yeni Ses Basım evi — Konya